

ISSN: 2687- 4385

eISSN: 2687-6248

www.ijhar.net / www.ijhar.org

ULUSLARARASI İNSAN VE SANAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yıl: 5, Sayı: 4, Cilt: 4, HAZİRAN 2020

ULUDAĞ
GELİŞİM
AKADEMİSİ

ijharjournal@gmail.com / P:+90 (224) 4130006

Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

Uludağ Gelişim Akademisi yayınıdır

K. Atatürk

Ben manevi miras olarak hiçbir nas-ı katı, hiçbir doğma, hiçbir donmuş, kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım ilim ve akıldır. Benden sonra, beni benimsemek isteyenler, bu temel mihver üzerinde akıl ve ilmin rehberliğini kabul ederlerse, manevi mirasçılarım olurlar.

International Journal Of Humanities And Art Researches

Uluslararası Hakemli İnsan ve Sanat araştırmaları Dergisi

ISSN: 2687 - 4385 / E-ISSN : 2687 - 6248

Sahibi: Uludağ Gelişim Akademisi Adına Çetin YILDIRIM

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Gültekin ERDAL

Basım Yeri: Stüdio Star Ajans Matbaacılık Şti.

Alaattin Bey Mah. 634 Sk. Nilüfer Ticaret Merkezi 2. Bölge Ayaz Plaza No:24

Nilüfer / BURSA

İletişim Adresi : Uludağ Gelişim Akademisi

29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

P: +90 (224) 413 00 06

Mail: ijharjournal@gmail.com

www.ijhar.org

www.ijhar.net

IJHAR 5 YAŞINDA

DERGİ KÜNYESİ

İmtiyaz Sahibi

Çetin YILDIRIM
Uludağ Gelişim Akademisi Yayınları

Kurucu Heyet

Doç.Dr. Kelime ERDAL
Dr.Öğr.Üyesi İbrahim İmran ÖZTAHTALI
Öğr.Gör. Gültekin ERDAL
Çetin YILDIRIM

Baş Editör

Prof. Dr. Hülya TAŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Genel Yayın Yönetmeni

Öğr. Gör. Gültekin ERDAL

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Dr. Öğr.Üyesi İbrahim İmran ÖZTAHTALI

Sorumlu Alan Editörleri

Fen Bilimleri Editörü: Prof. Dr. Birol TAŞ Bursa Uludağ Üniversitesi
Sanat Editörü: Doç. Ali Sait LİMAN Bursa Uludağ Üniversitesi
Sosyal Bilimleri Editörü: Doç. Dr. Rıza SAM Bursa Uludağ Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Editörü: Dr. Ersin ŞAHİN Bursa Uludağ Üniversitesi
Spor Bilimleri Editörü: Doç. Dr. Şenay ŞAHİN Bursa Uludağ Üniversitesi
Yabancı Diller Editörü: Dr. Erkan Yılmaz, Bursa Uludağ Üniversitesi
Fransızca Editörü: Sercan ALABAY, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Editörü: Dr. Öğr.Üyesi Burcu ARKAN Bursa Uludağ Üniversitesi

YAYIN, BİLİM VE DANIŞMA KURULLARI

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu - Türkiye
 Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa - Türkiye
 Prof. Dr. Carmen Andréi - Romanya
 Prof. Dr. Birol Taş - Türkiye
 Prof. Dr. Hatice Şahin - Türkiye
 Prof. Dr. Hülya Taş - Türkiye
 Prof. Dr. Kazım Yoldaş - Türkiye
 Prof. Dr. Kerime Üstünova - Türkiye
 Prof. Dr. Lindita Khanari Latifi - Arnavutluk
 Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin - Fransa
 Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova - Rusya

Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak - Türkiye
 Prof. Dr. Sabri Tefvîk Hammam - Mısır
 Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia - Hindistan
 Doç. Dr. Elvira Latifova - Azarbeycan
 Doç. Dr. Kelime Erdal - Türkiye
 Doç. Dr. Süleyman Eroğlu - Türkiye
 Dr.Öğr.Üyesi İbrahim İmran Öztahtalı - Türkiye
 Dr. Erkan Yılmaz, Bursa Uludağ Üniversitesi
 Öğr. Gör. Gültekin Erdal - Türkiye

Bilim ve Danışma Kurulu Kurulu

Prof. Dr. Abdülkadir Çüçen, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Prof. Dr. Alfina Silgatullina, Rusya Bilimler Akademisi, Moskova - Rusya
 Prof. Dr. Ayşe Saraçgil, Floransa Üniversitesi, İtalya
 Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Prof. Dr. Birol Taş, Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Prof. Dr. Carmen Andréi, Galati Üniversitesi, Romanya
 Prof. Dr. Erkan Işığışok, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
 Prof. Dr. Hande Müjde Ayan, Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
 Prof. Dr. Hatice Şahin, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Prof. Dr. Hülya Taş, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Prof. Dr. İlker Küçük, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
 Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak, Gazi Üniversitesi, Ankara - Türkiye.
 Prof. Dr. İsmail Naci Cangül, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Prof. Dr. Kamil Veli Nerimonoglu, Aydın Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
 Prof. Dr. Kazım Yoldaş, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Prof. Dr. Kerime Üstünova, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Prof. Dr. Lindita Khanari Latifi, Arnavutluk
 Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin, Jules Vernes Üniversitesi, Fransa

Prof. Dr. Mehmet Ali Akıncı, Rouen Üniversitesi - Fransa
 Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova, Rusya Bilimler Akademisi, Sibirya – Rusya
 Prof. Dr. Sabri Tevfik Hammam, Sohac Üniversitesi - Mısır
 Prof. Dr. Selçuk Mülâyim, Maramara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
 Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia, Islamia A Central Universty - Hindistan
 Prof. Dr. Tevfik Alıcı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
 Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal, Hacettepe Üniversitesi, Ankara -Türkiye
 Prof. Dr. Zübeyde Sinem Genç, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
 Doç. Dr. Cavid Qasimow, Bakü Devlet Üniversitesi - Azerbaycan
 Doç. Dr. Erol Ogur, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Doç. Dr. Elvira Latifova, Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü - Azarbeycan
 Doç. Dr. Galina Miskiniene, Vilniaus Üniversitesi, Litvanya
 Doç. Dr. İryna Dryga, Ukrayna Milli Bilimler Akademisi, Ukrayna
 Doç. Dr. Hicabi Güngen, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Doç. Dr. Kelime Erdal, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Doç. Dr. Mehmet Özdemir, Şeyh Edebalı Üniversitesi, Bilecik -Türkiye
 Doç. Dr. Nuray parlak Yılmaz, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
 Doç. Dr. Rıza Sam, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
 Doç. Dr. Ranetta Gatorova, Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi, Ukrayna
 Doç. Dr. Süleyman Eroğlu, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Doç. Dr. Şükrü Baştürk, Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Doç. Dr. Victor Until, ULIM Kişinev Üniversitesi, Moldova
 Doç. Dr. Zhanna Yusha, Rusya Bilimler Akademisi, Sibirya - Rusya
 Dr. Öğr.Üyesi Levent Ali Çanaklı, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Dr. Öğr.Üyesi Minara Aliyeva, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Dr. Öğr.Üyesi İbrahim Öztahtalı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
 Dr. Öğr.Üyesi Seyhan Boztepe, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Erkan Yılmaz, Bursa Uludağ Üniversitesi
 Dr. Luigi Oliva, University Of Sasari- İtalya
 Dr. Songül Alpaslan, Roodenberg - Hollanda

Genel İlkeler:

Bursa Uludağ Gelişim Akademisi bünyesinde 2016 yılında yayın hayatına başlayan Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (International Journal of Humanities and Art Researches), yaz ve kış aylarında yılda 2 defa yayımlanır. IJHAR, 20 Aralık ve 20 Haziran aylarında hem online hem de basılı olarak yayımlanır. Basılı dergiler, yazarlara ücretsiz olarak gönderilir. Makalelerin tamamı <http://www.Ijhar.net> ve <http://www.Ijhar.org> adresinden online olarak ücretsiz okunabildiği gibi abonelik imkanlarıyla her okuyucuya basılı örneği gönderilir. Ijhar, gerekli gördüğünde özel sayı çıkartarak belirli alanları tartışmaya açar ya da yurt içinde ve yurt dışında alanında söz sahibi olmuş, saygınlık kazanmış bilim ve sanat insanlarına şükranlarını sunmayı hedefler. Bu konuda karar ve yetki bilim ve yayın kuruluna aittir.

Konu:

Derginin öncelikli konuları arasında UNESCO Dünya Mirası Listesine giren 15 Türk kültürünü (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>) korumak ve UNESCO sözleşmenin 16. 17. ve 18. Maddelerine göre oluşturulan Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde yer alan:

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi

Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

En İyi Uygulama Örnekleri Listesi'dir.

Bu amaçla Türkiye ve diğer ülkelerdeki halkbilimi, etnoloji ve antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, yerel sanat ve kültürel miras konuları ve bunlarla ilgili her türlü kuram ve yöntem sorunlarını içeren araştırma, inceleme ve derlemeye dayanan kültür araştırmalarını yayınlar.

İçerik:

Alanında bir boşluğu dolduracak, araştırmaya dayalı özgün makaleler,

Alanın gelişimine katkı sağlayacak tanıtım ve eleştiri yazıları,

Toplum kültürü, halkbilimi, etnoloji, antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, ebru sanatı, hat sanatı, çinçilik ve süsleme sanatları ve kültürel miras çalışmalarına kuramsal ve yöntemsel açıdan katkı sağlayacak çeviriler, kısa raporlar ve bilgi notları brief report ve short communication'lar,

Alandan veya yazılı kaynaklardan yapılan derlemeler.

Ijhar'da yayımlanacak yazılarda daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olma şartı aranır. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildiriler, bildiri kitapçığında tam metin yayımlanmış ise Ijhar'da yayımlanamaz.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi:

Yayımlanmak üzere gönderilen makaleler öncelikle amaç, konu, içerik ve yazım kuralları açısından incelenir. Bu yönleriyle uygun bulunanların yazar adları gizlenir ve ilgili alanın sorumlu editörüne gönderilir. Baş editör, alan editör üyelerinin görüşü doğrultusunda, bilimsel bakımdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderir. Aynı nitelikteki hakemler, editörler arasından da belirlenebilir.

Dergi etik kuralları gereği, hakemlere yazar adı gönderilmez, yazarlara hakem adı açıklanmaz.

Hakem raporları derginin veri tabanında saklanır. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya alan editörleri nihai kararını raporlar üzerinden verir.

Makalenin yayımlanabilmesi için, olumlu iki hakem raporu ve alan editörü onayı gerekir. Yayım kararı verilen makaleler sıraya konulur ancak editörlük, dosya hazırlama, güncellik, gereklilik gibi dergiciliğe bağlı birçok nedenle değişiklikler yapabilir. Önemli bir neden olmadığı sürece makale (yazara bilgi verilir), Yayın Kurulunca, derginin en yakın sayısında yayımlanır.

Yazarlar, hakemlerin ve alan editörlerinin eleştiri, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadır. Katılmadıkları noktaları gerekçeleriyle birlikte ayrı bir rapor halinde Yayın Kurulu'na sunabilirler.

Hakemlik süreçlerini tamamlamış ve yayımına karar verilmiş makaleler için "yayımlanacaktır" içerikli resmi yazı verilir. Ancak hangi sayıda yayınlanacağı editörlere ve derginin yayım ilkelerine bağlıdır.

İçindekiler

1. Conceptual Analysis of Discrimination	
Ali Rıza ERDEM	12-20
2. The Tradition of Telling Mani Mountain Villages in Bursa	
Burcu KAYA ÇAKI	21-31
3. Gestalt Principle In Packing Design	
Gültekin ERDAL	32-39
4. A Qualitative Research On Motherhood Experiences	
SARITAŞ, Süheyla., BOZKURT, Aslıhan	40-47
5. The Effect of Physical Structure on Balance Performance	
Cemre Can AKKAYA, Hakan TAN, Bergün Meriç BİNGÜL	46-52

Prof. Dr. Hülya TAŞ

DEĞERLİ OKURLARIMIZ

Haziran sayımızı yayımlamadan önce alan editörlerimizle dijital ortamda bir toplantı daha gerçekleştirdik. Dünyada ve ülkemizde yaşanan Corona virüs salgını nedeniyle evlerimizde geçirdiğimiz zaman süresince dergimize gönderilen yazılardan bilimsel çalışmalara ara verilmediğini görmek bizi sevindirdi. İJHAR'da hakem sürecinden geçen 5 yazıyı sizlere sunabilmekten ötürü mutluyuz.

Bu sayımızda da olumsuz koşullara rağmen yazılarını bize gönderen yazarlarımıza, bu yazıları değerlendiren hakemlerimize ve derginin çıkmasında gayret gösteren tüm çalışanlara teşekkür ediyoruz.

Saygılarımla...

Prof. Dr . Hülya Taş

İJHAR Baş Editörü

Etik Kuralları

TRDizin'e sıklıkla gelen sorulardan yola çıkarak yardımcı olacağını düşündüğümüz bilgileri aşağıda bilgilerinize sunuyoruz.

SORU: Tüm makaleler için etik kurul izni gerekli midir?

Yanıt: Hayır. Kriterlerde de "Etik Kurul İzni gerektiren" makaleler olarak belirtilmektedir.

Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir.

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar.

İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,.

İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar.

Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar.

Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Ayrıca; Olgu sunumlarında "Aydınlatılmış onam formu"nın alındığının belirtilmesi,

Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,

Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi

SORU: Geçmiş yıllarda tamamlanmış çalışma ve tezden üretilen yayınlar için geriye dönük etik Kurul İzni alınmalı mıdır?

Yanıt: 2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış, yüksek lisans/doktora çalışmalarından üretilmiş (makalede belirtilmelidir), bir önceki yıl dergiye yayın başvurusunda bulunulmuş, kabul edilmiş ama henüz yayımlanmamış makaleler için geriye dönük etik kurul izni gerekmemektedir.

SORU: TR Dizin'in bu kuralları ile üniversiteler dışında yapılan yayınlara kısıt mı getirilmiştir?

Yanıt: Hayır. Üniversite mensubu olmayan araştırmacılar da bölgelerinde bulunan Etik Kurul'lara başvurabilmektedir.

AYRICA: Dergiler "Yayın Etiği", "Araştırma Etiği" ve "Yasal/Özel izin belgesi alınması" ile ilgili kurallara uyduğunu uluslararası standartlara atıf yaparak, hem web sayfasında hem de basılı dergide herbiri için ayrı

başlık açarak belirtmelidir. Dergilerde yayın etiğine uygunluk konusu sadece yazarların sorumluluğuna bırakılmamalı, dergi yayın etiği konusunda izleneceği yolu açık olarak tanımlanmış olmalıdır. Dergilerde yayımlanacak makalelerde etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasının gerekip gerekmediği makalede belirtilmiş olmalıdır. Eğer bu izinlerin alınması gerekli ise, izinin hangi kurumdan, hangi tarihte ve hangi karar veya sayı numarası ile alındığı açıkça sunulmalıdır. Çalışma insan ve hayvan deneklerinin kullanımını gerektiriyor ise çalışmanın uluslararası deklarasyon, kılavuz vb uygun gerçekleştirildiği beyan edilmelidir. Belirtilen hususlarla ilgili çalışmaların bu yıl içerisinde tamamlanması ve varsa eksikliklerin en kısa sürede giderilmesi önem arz etmektedir. Saygılarımızla.

Sayının Hakemleri

Prof. Dr. Sadettin SARI
Prof.Dr. Süheyla SARITAŞ
Prof.Dr. Hülya TAŞ
Prof.Dr. Dilek İNAN
Doç. Dr. Şenay ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi Minire BAYSAN
Dr. Öğr. Üyesi Rahşan Fatma AKGÜL
Dr. Öğr. Üyesi Galip GENÇ
Dr. Öğr. Üyesi Salih ERDEN
Dr. Erhan MUTLUGÜN

Taranan Indexler

AYRIMCILIĞIN KAVRAMSAL ANALİZİ

Conceptual Analysis of Discrimination

Ali Rıza ERDEM

0000-0001-9704-9529

Educational Sciences ♦ Araştırma Makalesi

Prof. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
arerdem@gmail.com

Submit Date :2020-03-10 20:23:54
Acceptdate :2020-03-31 09:01:12
Ethical Report :Gerekli değil
DOI :

Copyright © 2020 * Bursa Gelişim Akademisi
ISSN 2687-4385 * eISSN 2687-6248
<http://www.ijhar.net> * <http://www.ijhar.org>
ijharjournal@gmail.com

Reference :ERDEM, Ali Rıza (2020), Conceptual Analysis of Discrimination. International Journal of Humanities and Research, June, Year 5, Issue: 4, Volume: 4, Pages: 12-20

Özet

Ayrımcılık, insanlık tarihi boyunca toplumun değişik kesimleri tarafından tartışılan ve önemini hala koruyan, gelecekte de önemini koruyacak olan bir olgudur. Ayrımcılık, kelime anlamı olarak ayırmak, bölmek anlamına gelen Latince “discriminare” sözcüğünden gelmektedir. Ayrımcılıkla ilgili yapılan tanımlarda özellikle vurgulanan bireyin veya toplumdaki grupların, bireylerin mantıksal olarak geçerli olmayan nedenlerle olumsuz anlamda kategorize edilmesi, buna göre söylem ve eylem bulunulmasıdır. Ayrımcılığın kavramsal analizini yapmak bileşenlerini ve göstergelerini ortaya koymaktır. Ayrımcılığın bileşenleri “önyargı”, “dogma” ve “menfaat”tir. (i) Önyargı. Önyargı, eksik/hatalı bir yargılama süreci sonucunda oluşmuş, bir insan grubuna veya o grubun tekil üyelerine yönelik, genellikle hoşgörüsüz, haksız ve ayrımcı “olumsuz tutum” olarak tanımlanır. Önyargılar ayrımcılığın temelini oluşturmaktadır. Birey(ler) farkında olmadan edindiği ve bazen de hiçbir zaman farkı var(a)madığı önyargıları aracılığıyla fark etmeksizin ayrımcılığı düşünsel olarak benimsemeye yatkın hale gelebilmektedir. (ii) Dogma. Dogma, her türlü inceleme ve eleştirinin üzerinde tutulan, doğruluğu denemesiz ve tartışmasız kabul edilen ve değişmez sayılan düşüncedir. Sorgulamadan inanmaya dayalı dogma(lar) ayrımcılığın bileşenlerinden biridir. Dogma insan zihnini devreden çıkardığı için zihnin kullanıl(a)mamasına yol açabilmekte ve insanı kabullere daha açık hale getirebilmektedir. (iii)

Menfaat. Menfaate günlük dilde genel olarak negatif anlam yüklenmekte ve insanlar arası etkileşimde menfaatin üstün tutulması istenmemekte ve sıklıkla dile getirilmektedir. Menfaatin üstün tutulması insan ilişkileri açısından olumsuz bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Birey yâda grup üyeleri kendi menfaat(ler)ini üstün tutarak için diğer insan yâda grup üyeleriyle olan etkileşimlerinde farkında olarak veya olmayarak ayrımcılık yapabilmektedir. Ayrımcılığın göstergeleri “nefret söylemi”, “şiddet uygulama” ve “kayırmacılık”dır. (i) Nefret söylemi. Nefret söylemi bir yaşam hakkı ihlalidir. Nefret söyleminin eşitsizliği vurguladığını, hedef kişi veya grubu reddettiğini, toplumdaki bazı grup ve kesimleri aşağıladığını, önyargıları beslediğini görmekteyiz. Ayrımcılığın önemli bir göstergesi olan nefret söylemi alt yapısını oluşturduğu nefret suçlarının fiilen gerçekleştirilmesine yol açarak şiddet uygulanmasına neden olabilmektedir. (ii) Şiddet uygulama. Şiddete ilişkin tanımlamalarda kaba kuvvet, fiziksel gücün kötü amaçla kullanımı ve şiddet uygulanan kimse veya kimselerin zarara uğratılması; insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik her türlü maddi ve manevi olumsuzluk vurgulanmaktadır. Bir insana veya topluluğa şiddet uygulamanın önemli nedenlerinden biri de ayrımcılıktır. Ayrımcılığın dışa vurumu olan şiddet uygulama birey(ler)in en başta fiziksel olmak üzere duygusal ve sosyal açıdan onarılamaz ve geri döndürülemez, hukuki açıdan da

suç olan zararlara uğramasına neden olabilmektedir. (iii) Kayırmacılık. Kollama, iltimas ve torpil gibi kavramlarla eş anlamlı olarak kullanılan kayırma sözlük anlamı olarak birine herhangi bir konuda öncelik ve ayrıcalık tanıma, haksız yere yasa ve kurallara uymaksızın kayırma, arka çıkmadır. Kayırmacılık “akraba kayırmacılığı”, “eş-dost kayırmacılığı”, “siyasi kayırmacılık” ve “cinsel kayırmacılık” olmak üzere dört grupta sınıflandırılmaktadır. Kayırmacılık, daha çok olumsuz etkileriyle bireyleri, örgütleri ve toplumu yozlaştırarak tehdit etmektedir. Kayırmacılığın birey(ler)e, örgütlere ve topluma olumsuz etkilerinden dolayı hukuki tedbirlerle önlenmesi gerektiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Kayırmacılığın birey(ler) e, örgütlere ve topluma olumsuz etkilerine rağmen olağan ve sıradan olduğu görüşü toplumda kabul görebilmektedir. Ayrımcılığın önemli göstergelerinden biri olan kayırmacılık bireyin hakkının/ haklarının gaspı ve haksızlığa uğramasının, toplumunda yozlaşması ve çürümesinin en önemli nedenlerinden biridir. Kayırmacılık ayrımcılık yapıldığının en somut delillerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey(ler)e yapılan ayrımcılık kayırmacılık olarak ete ve kemiğe bürünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ayrımcılık, kavramsal, analiz.

Abstract

Discrimination is a concept which has been discussed by different sides of the society throughout the history and which still keeps its importance and will do in future, as well. The word “discrimination” originates from the latin word “discriminare” which means “separate” or “divide”. The major thing which is emphasized in definitions concerning discrimination is the negative categorization of the individual or the groups in the society, the negative categorization of the individuals with the reasons which are not found reasonable and discourse and actions that are parallel to the reasons. The conceptual analysis means to indicate its compounds and indicators. The compounds of discrimination are “prejudice”, “dogma” and “benefit”. (i) Prejudice. Prejudice is described as “the negative approach”, which are usually known as unbiased, discriminative and intolerant, towards a group of people or singular members of the group as a consequence of missing or mistaken judgment. Therefore, prejudice makes up the fundamentals of discrimination. Individuals may tend to adopt discrimination as spiritual concept without considering the prejudice that sometimes they are not aware to obtain or they are never aware. (ii) Dogma. On the other hand, the term “dogma” is described as the thought whose credibility is absolutely accepted without all kinds of examination and criticize. The dogmas that are based on believing without any examination are one of the major compounds of discrimination. Dogma may also result is

not using the logic because it cancels the functioning of human mind and so it may make human beings more prone to acceptations. (ii) Benefit. Meanwhile, the term “benefit” is considered negatively in language and so it is not seen in the first common place in interaction of us and this case is often underlined. Because consideration of benefit is invariably evaluated as a negative factor in interactive relations of people. Individuals or group members may tend to make discriminations because they consider their own benefits and moreover they are aware or not aware of it. The major indicators of discrimination is “hate speech”, “applications of violence” and “favoritism”. (i) Hate speech. Hate speech is the violation of right to life. That’s why, we notice that “the hate speech” points to inequality and rejects the concerned individual or the group and insults some parts or groups in the society and feeds the prejudice. The speech of hate which is a major indicator of discrimination may result in the violence by leading to physically, performance of hate crimes which is mainly based on hate speech. (ii) Applications of violence. In descriptions concerning violence over an individual or the society, physical power, brutal force for bad purposes and the harm of people who are exposed to violence and any kind of morally and financially negative factors concerning the physical and spiritual well-being. One of the major reasons of the violence over an individual or a group is the discrimination. Violence which is also expression of the discrimination may result in irrevocable harm in individuals in terms of emotional and social points as well as being considered a “crime” in law. (iii) Favoritism. The term “favoritism” which also refers to “lookout” backing up refers to supporting someone without considering the law and social rules to give priority unjustly in a subject. Favoritism is also classified in four major groups known as “nepotism”, “kronizm”, “partisanship” and “gender discrimination”. For this reason, favoritism threatens the individuals, organizations and the society by means of corruption. Therefore, favoritism with is negative effects and so it seems inevitable that favoritism should be prevented by means of legal measures due to its negative effects over individuals, organizations and the society. Despite the negative effects of favoritism over the individual(s), organization(s) and the society, it has almost become an everyday factor and this assumption has gradually enlarged in the society. One of the major indicators of discrimination is favoritism that the individual(s), right(s) are grasped and it is considered one of the most critical reasons for the social corruption. In this respect, favoritism should be regarded as a major concrete evidence discrimination, as well. In other words, favoritism is that discrimination for individual(s) turns out to be a physically visible factor as back-up or support.

Keywords: Discrimination, conceptual, analysis.

GİRİŞ

Ayrımcılık, insanlık tarihi boyunca toplumun değişik kesimleri tarafından tartışılan ve önemini hala koruyan, gelecekte de önemini koruyacak olan bir olgudur. Ayrımcılık günlük hayatta iletişimde bulunduğumuz insanlardan sıklıkla duyduğumuz bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumdaki bireyler herhangi bir nedenle ayrımcılığa maruz kaldığını ifade etmekte ve bunun kendisinde oluşturduğu olumsuz etkilerinden özellikle bahsetme gereği duymaktadır. Bunun da nedeni maruz kalınan ayrımcılığın bireyin özellikle duygusal hayatında bıraktığı acı verici ve etkisi kolay kolay silinmeyecek derin izlerdir.

Ayrımcılık, kelime anlamı olarak ayırmak, bölmek anlamına gelen Latince “discriminare” sözcüğünden gelmektedir. Kapsamlı bir kavram olarak çok çeşitli yönleri bulunan ayrımcılığın birçok tanımı yapılmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesine göre ayrımcılık “... ayırma, dışlama, kısıtlama veya ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum, siyasi veya diğer görüşlere dayalı olarak gerçekleştirilen ve bütün hak ve hürriyetlerin herkes tarafından tanınmasını ve kullanılmasını engellemek veya sınırlandırmak”tır (Uyar, 2006; Zeytinoglu, 2010; Yücel, 2015). Uluslararası Çalışma Örgütü [ILO]’ ne göre ayrımcılık “ırk, renk, cinsiyet, din, siyasi görüş, ulusal ve sosyal menşee bakımından farklı olan bireylerin, iş veya meslek edinirken, meslek edinme ve çalışma sürecinde eşitliği yok edici, her türlü üstün tutma veya ayrı tutmadır” (Polat & Hiçyılmaz, 2017). Ayrımcılıkla ilgili yapılan tanımlarda özellikle vurgulanan bireyin veya toplumdaki grupların, bireylerin mantıksal olarak geçerli olmayan nedenlerle olumsuz anlamda kategorize edilmesi, buna göre söylem ve eylem bulunulmasıdır.

Ayrımcılıkla ilgili çeşitli sınıflamalar yapılmıştır. Ayrımcılığı sınıflamada literatürde, uluslararası ve ulusal hukuki metinlerde en çok kullanılanı “doğrudan ayrımcılık” ve “dolaylı ayrımcılık”tır. Doğrudan ayrımcılık “bir kişiye cinsiyeti, etnik kökeni, dini ve bunlara benzer yukarıda sayılan niteliklerinden biri nedeniyle, diğer kişilere kıyasla farklı ve olumsuz bir davranışta bulunulması”dır. Doğrudan ayrımcılıkta, bireyin farklı muamele görmesi ve dezavantajlı duruma getirilmesi sözkonusudur. Dolaylı ayrımcılık “herkes için aynı şekilde geçerli ve görünüşte tarafsız olan, ancak bazı kişiler ve gruplar üzerinde diğer kişiler ve gruplar üzerinde yarattığından farklı veya daha fazla olumsuz etkiler yaratan yasal düzenleme, uygulama ve tedbirler”dir. Dolaylı ayrımcılıkta uygulamada eşitlik ve tarafsızlık varmış gibi görünmesine rağmen, farklı özelliklere sahip insanlar üzerinde farklı sonuçlar ve etkiler oluşmaktadır. Ayrıca hukuki metinlerde “özel önlem”

(geçici veya kalıcı), günlük dilde “pozitif ayrımcılık” olarak ifade edilen eşitsizliği giderme amaçlı uygulama(lar) da sözkonusudur (Işıl Gül, 2012; Karan, 2012; Tanay, 2012; Yücel, 2015; Özkan, 2018).

Ayrımcılığın kavramsal analizini bileşenleri ve göstergeleri oluşturmaktadır. Ayrımcılığın bileşenleri “önyargı”, “dogma” ve “menfaat”tir. Ayrımcılığın göstergeleri “nefret söylemi”, “şiddet uygulama” ve “kayırmacılık”dır.

AYRIMCILIĞIN BİLEŞENLERİ

Ayrımcılığın bileşenleri ayrımcılığa neden olan faktörlerdir. Ayrımcılığın bileşenleri ayrımcılığın nelerden oluştuğunu açıklamaktadır. Ayrımcılığın bileşenleri “önyargı”, “dogma” ve “menfaat”tir.

Önyargı

Önyargı, gündelik hayatımızda ve ilişkilerimizde olduğu gibi sosyo-politik dinamiklerde de sık sık karşımıza çıkan ve çeşitli ayrımcılıklara neden olabilen tutumlardır. Önyargı, eksik/hatalı bir yargılama süreci sonucunda oluşmuş, bir insan grubuna veya o grubun tekil üyelerine yönelik, genellikle hoşgörüsüz, haksız ve ayrımcı “olumsuz tutum” olarak tanımlanır. Önyargının iki temel bileşeni olduğu konusunda genel bir fikir birliği vardır: (i) Bir insan grubuna karşı temelsiz bir inanç ya da fikir olarak tanımlanabilecek bir “kalıpyargı (stereotip)” ve (ii) buna eşlik eden güçlü bir “duygulanım”. Önyargıların davranışa dönüştüğü durumlarda ise ayrımcılık söz konusu olur. Alanyazında “kişisel önyargı” ve “grup önyargısı” birbirinden ayrı ele alındığı gibi “marazî (patolojik) önyargı” ile “norm önyargısı” da birbirinden ayrı ele alınmaktadır. Önyargının ortadan kaldırılmasından ziyade azaltılmasına yönelik çalışmalar, önyargıyla mücadelede daha gerçekçi kabul edilmektedir. Önyargının psikodinamik, tarihsel, ekonomik, durumsal, sosyal öğrenme, kitle iletişim ve kültürün oluşturduğu faktörler yumağının ortak etkimesi sonucu oluştuğu kabul edilmektedir (Yapıcı & Kayıklık, 2005; Bal, 2011; Erol, 2012; Göregenli, 2012a; Göregenli, 2012b; Paker, 2012; Alçayır, 2015).

Önyargılar ayrımcılığın temelini oluşturmaktadır. Birey(ler) farkında olmadan edindiği ve bazen de hiçbir zaman farkı var(a)madığı önyargıları aracılığıyla fark etmeksizin ayrımcılığı düşünsel olarak benimsemeye yatkın hale gelebilmektedir. Önyargıları yüzünden düşünsel olarak ayrımcılığı benimsemeye yatkın olan bireyin tutumlarında ve davranışlarında da ayrımcılık kalıcı olarak yer edinebilmektedir.

Doğma

Dogma, her türlü inceleme ve eleştirinin üzerinde

tutulan, doğruluğu denemesiz ve tartışmasız kabul edilen ve değişmez sayılan düşüncedir. Dogmalara belirli bir sistem anlayışının temellendirilmesi ve korunması amacıyla oluşturulmuş birtakım kalıplı düşünceler olarak da bakılabilir. Temelde skolastik gelenekten beslenen ve günümüzde değişme ve gelişmeyi yadsıyan öğretiler dogmatizm adı altında anılır. Düşünceyi dogmalar üzerine kurma yöntemi de dogmatizm veya dogmacılık denmektedir. Collingwood'a (2014) göre; "yalnızca bir dogmatizm yoktur; soyutluğun türleri kadar dogmatizm türleri vardır." Dogmatizm birçok türü olmasına karşın dogmaları birleştiren temel özellikler vardır. Fakat en temel özelliği dogmaların eleştiriye karşı kapalı olmasıdır. Eleştiriye kapalı olduğundan dolayı dogma çürütülemez (akt. Uygun, 2014). Dogmatik kişi yâda kişilik; dar kafalı, eleştiri ve kuşkuyla tahammülsüz olan, hoşgörüsüz anlamında kullanılır. Dogmatik kişileri tanımlamak için kullanılan diğer terimler; anti-demokratik, dar görüşlü ve otoriter olarak sayılabilir. Dogmatik kişi; bazı inanışları, kabulleri, prensipleri ve kanunları tüm zamanlar ve her durum için mutlak doğru olarak kabul eder. Dogmatik bireyler için tek bir doğru vardır ve onun tartışılmasına, asla müsaade etmez. Problem çözmede ve düşüncede boyun eğmez ve sert bir sitle sahip görünür; inançlarına itiraz edilmesini kabul edemez; belirsizlik karşısında düşük toleranslıdır; toplumsal etkilere karşı yüksek hassasiyete sahiptir ve geleneklere karşı yüksek uymacılık gösterir. Bu yüzden dogmatik kişi anti-entelektüeldir. Dogmatik kişi, zaten bilmek istediğinde hep "bilir" (Tuncay, 1999; Ekşi, 2004; Şahin, 2008).

Sorgulamadan inanmaya dayalı dogma(lar) ayrımcılığın bileşenlerinden biridir. Dogma insan zihnini devreden çıkardığı için zihnin kullanıl(a)mamasına yol açabilmekte ve insanı kabullere daha açık hale getirebilmektedir. İnsanın sorgulamadan edindiği kabuller, beraberinde ayrımcı fikirlerin oluşmasına ve kökleşmesine, ayrımcılığı sıradanmış ve normalmiş gibi algılanmasına neden olabilmektedir.

Menfaat

Menfaat, günlük dilde oldukça sık kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Araz'a (2016: 82) göre menfaat kelimesi Arapçadan türemiş bir isim olup, "faydalı olmak, yaramak, kâr etmek" gibi anlamlara gelmektedir. Sözlük anlamı olarak menfaat, herhangi bir şeyden faydalanılarak elde edilen maddi ve manevi bütün yararlar için kullanılmaktadır Araz'a (2016: 82) ve Hanağası'na (2007: 5) göre menfaat hukuk sözlüğünde "yarar, çıkar, kâr" anlamında kullanılmaktadır. Menfaate günlük dilde genel olarak negatif anlam yüklenmekte ve insanlar arası etkileşimde menfaatin üstün tutulması istenmemekte ve sıklıkla dile getirilmektedir. Menfaatin üstün tutulması

insan ilişkileri açısından olumsuz bir faktör olarak değerlendirilmektedir. İnsan ilişkilerinde kendi çıkarını başkalarının ve toplumun çıkarından üstün tutan, kendi çıkarı için başkalarını ve toplumu çıkmaza sürükleyen insan/insanlar "menfaatçi" olarak nitelendirilmektedir.

Ayrımcılığın önemli bir bileşeni de menfaattir. Birey yâda grup üyeleri kendi menfaat(ler)ini üstün tutarak için diğer insan yâda grup üyeleriyle olan etkileşimlerinde farkında olarak veya olmayarak ayrımcılık yapabilmektedir. Bireyde veya grup üyelerinde menfaat(ler)ini üstün tutma hırsı ne kadar yüksek ise etkileşimde bulundukları birey ve grup üyelerine karşı ayrımcılık yapma olasılığı o derece artabilmektedir.

AYRIMCILIĞIN GÖSTERGELERİ

Ayrımcılığın göstergeleri ayrımcılık yapmanın dışı vurumudur. Ayrımcılığın göstergeleri ayrımcılığı somut olarak elle tutulur, gözle görülür hale getirmektedir. Ayrımcılığın göstergeleri "nefret söylemi", "şiddet uygulama" ve "kayırmacılık"dır.

Nefret söylemi

Kelime anlamı olarak nefret "bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu" ve "tiksinme/tiksinti" anlamlarına gelmektedir. Nefret, eylemde ve/veya söylemde kendini çeşitli kişi yâda gruplara karşı hoşgörüsüzlük, duygusal ve fiziksel zarar verme isteği olarak gösterebilen güçlü ve tehlikeli bir duygudur. Nefret, öğrenilen bir duygu olup yoğun bir düşmanlık duygusuna dayanmakta ve nefret edilen objeyi yok etmek yâda sınırlamak arzusunun kaynaklanmaktadır. Nefret duygusu nefret edilen nesneye, insana, gruba, düşünceye karşı bireyi kontrol edemediği veya kontrol etmekte zorlanacağı duygusal ve fiziksel olarak zarar verme isteğine neden olabilmektedir. Nefret duygusu söylem olarak ifade edilebilmektedir. Söylem, sosyal ve iletişimsel eylemlerle ve etkinliklerle gerçekleştirilmektedir. Söylem dilsel bileşenlerin dışında tüm diğer ifade etme biçimlerini de kapsar, bunlar görsel, davranışsal vb. de olabilir (Çomu, 2012; Erol, 2012; Özsoy & Yıldız, 2013; Akyazı, 2014; Ozulu, 2014; Alçayır, 2015; Övet, 2016; Aydos & Aydos, 2019; Kurt, 2019)

Ayrımcılığın önemli bir göstergesi olan nefret söylemi bir yaşam hakkı ihlalidir. Keen ve Georgescu'ya (2014) göre nefret söylemi insan hakları ihlalinin oluşmasına neden olmaktadır (Akt. Tuncay, 2017). Nefret söylemi toplumsal barışın, özgürlüğün ve demokrasinin önüne çıkan en büyük engellerden birisidir. Nefret söyleminin evrensel olarak kabul gören bir tanımı bulunmamaktadır. Nefret söyleminin eşitsizliği vurguladığını, hedef kişi veya grubu reddettiğini, toplumdaki bazı grup ve kesimleri aşağıladığını, önyargıları beslediğini görmekteyiz.

Parekh'e (2016) göre nefret söyleminin üç temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki bir veya bir grup bireye belirli özelliklere dayanarak ayrımcılık yapılmasıdır. İkincisi, nefret söylemi hedefini çoğunluk tarafından arzulanan niteliklerle damgalanmasıdır. Son olarak, hedef grubun normal sosyal ilişkilerin dışında tutulmasıdır (akt. Kurt, 2019). Nefret söyleminin (i) belirli özellikleri nedeniyle bir kişi veya gruba yönelik olması; (ii) kişi veya grubun sahip olduğu özellikler olumsuz olarak nitelendirilmesi; (iii) olumsuz olarak nitelendirilen kişi veya grubun varlığı hoş karşılanmaması olmak üzere üç ögesi bulunmaktadır. Nefret söylemi etnik bir kimliğe, siyasal bir düşünceye ve bu düşüncenin sempatanlarına, yabancılara, göçmenlere ve/veya etnik gruplara, cinsel kimliğe, inanç ve mezhebe, engellilere yönelik olabilmektedir. Nefret söylemi kimi zaman günlük dil içinde sıradanlaşmış basmakalıp yargıların ifadesinde, kimi zaman ise mizah adı altında üretilebilmektedir (Çomu, 2012; Erol, 2012; Dondurucu & Uluçay, 2015; Alp, 2016; Demirbaş, 2017; Aydos & Aydos, 2019; Kurt, 2019).

Nefret söylemi hukuk terminolojisinde yeni sayılabilecek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupada nefret söyleminin hukuki metinlerde yer alması İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme denk gelmektedir. Nefret söylemi hukuki metinlerde farklı şekillerde yer alabilmektedir. Nefret söylemi bazı ülkelerin hukuki metinlerinde ifade özgürlüğünün kötüye kullanımı olarak yer alırken, bazılarında ise nefret suçu gibi ceza kanunlarında bir suç kategorisi olarak yer alabilmektedir. Waldron'a (2012) göre İngiltere, Kanada, Fransa, Danimarka, Almanya, Yeni Zelanda gibi ülkeler yasalarında nefret söylemini suç olarak düzenlemiş ülkelerdir (Akt. Övet, 2016). Türk Hukuku'nda ise Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesi ve 216. maddesi ifade özgürlüğünün nefret söylemi bağlamında sınırlandırılmasına ilişkin düzenlenmiş olan maddeler arasında bulunmaktadır (Çomu, 2012; Erol, 2012; Çelik, 2013; Aydos & Aydos, 2019; Kurt, 2019).

Ayrımcılığın önemli bir göstergesi olan nefret söylemi alt yapısını oluşturduğu nefret suçlarının fiilen gerçekleştirilmesine yol açarak şiddet uygulanmasına neden olabilmektedir. Nefret söylemi toplumda bireysel ve toplumsal hoşgörüyü olumsuz yönde etkileyerek toplumsal barışı tehdit edebilmektedir. Bireysel ve toplumsal hoşgörünün azalması tahammülsüzlüğü beraberinde getirebilmektedir. Tahammülsüzlük nefret suçlarına zemin hazırlamakta ve sonucunda da birey(ler)in insan haklarının gasp edilmesine neden olabilmektedir. Bu durum en çok demokrasiye zarar verebilmektedir.

Şiddet uygulama

İnsanlık tarihinde ilkel toplumdan modern topluma kadar varlığını sürdüren şiddet, insan ve toplum

psikolojisini doğrudan yada dolaylı olarak olumsuz ve yıkıcı bir biçimde etkilemektedir. Arapça kökenli şiddet "sertlik", "sert ve kaba davranış", "kaba kuvvet" anlamındadır. Şiddet, toplumdan topluma, bireyden bireye ve zamandan zamana farklılık gösterdiğinden dolayı ne olduğuna ilişkin tanımlama yapmak oldukça güçtür. Hobart'a (1996) göre şiddet "karşıt durumda, görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, sert davranma, sertlik"tir (Akt. Özerkmen & Gölbaşı, 2010). Abay & Tuğlu'ya (2000: 22) göre şiddet "bir kişi ya da grubun başkalarına karşı fiziksel olarak zarar vermesi"dir. Şiddete ilişkin tanımlamalarda kaba kuvvet, fiziksel gücün kötü amaçla kullanımı ve şiddet uygulanan kimse veya kimselerin zarara uğratılması; insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik her türlü maddi ve manevi olumsuzluk vurgulanmaktadır. Şiddetle ilgili çeşitli sınıflamalar yapılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (2013) kişiye uygulanan şiddeti "kişinin kendisine yönelik şiddet", "kişiler arası şiddet" ve "kolektif şiddet" olmak üzere 3 kategoride sınıflandırmıştır (Özgür & Diğerleri, 2011; Gençoğlu & Diğerleri, 2014). Dünya Sağlık Örgütü (2015) uygulamasına göre şiddeti fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik şiddet ve çocuk ihmali olmak üzere beşe ayırmıştır (Yavuz, 2019). Polat (2016: 17) şiddeti "fiziksel", "cinsel", "duygusal", "ekonomik" ve "siber" şiddet olarak sınıflandırmaktadır. Şiddetin birçok olası nedenleri bulunabilmektedir. Şiddetin olası nedenleri arasında ayrımcılık, öfke, öğrenmeyle elde edilen davranış kalıpları, içgüdü gibi faktörler gösterilebilir. (Dursun, 2011; Çubukcu & Dönmez, 2012; Haskan & Yıldırım, 2012; Başar & Demirci, 2015; Oktay, 2015)

Şiddet uygulama insana ve topluluğa bedensel ve ruhsal açıdan olmak üzere birçok geri döndürülemez yıkıcı ve acı sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Bir insana veya topluluğa şiddet uygulamanın önemli nedenlerinden biri de ayrımcılıktır. Ayrımcılığın dışı vurumu olan şiddet uygulama birey(ler)in en başta fiziksel olmak üzere duygusal ve sosyal açıdan onarılamaz ve geri döndürülemez, hukuki açıdan da suç olan zararlara uğramasına neden olabilmektedir.

Kayırmacılık

Günlük hayatta birey(ler)in ve en çok yakındığı, şikâyet ettiği konulardan biri de kayırmacılık olgusudur. Kollama, iltimas ve torpil gibi kavramlarla eş anlamlı olarak kullanılan kayırma sözlük anlamı olarak "birine herhangi bir konuda öncelik ve ayrıcalık tanıma, haksız yere yasa ve kurallara uymaksızın kayırma, arka çıkma"dır. Kayırmacılık ile nepotizm kelimesinin eş anlamlı olarak kullanılması oldukça yaygındır. Fakat nepotizm kayırmacılığın sadece bir çeşidi olup, kayırmacılık nepotizmden daha geniş kapsamlı bir

kavramdır. Kayırmacılıkla ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Roberts'a (2009) göre kayırmacılık, "özellikle işe alım, maaş, terfi ve eğitim konusunda yürütülen yasadışı faaliyetlerden dolayı etik olmayan davranış biçimi"dir (akt. Kahveci & Diğerleri, 2019). Sadozai ve Diğerlerine (2012) göre kayırmacılık, "yönetimin bir kişi veya grubu sadece o kişi veya gruba yakınlık duyması sebebiyle tercih etmesi"dir (akt. Kaygısız & Diğerleri, 2018). Özkanan & Erdem'e (2014: 181) göre kayırmacılık, "örgüt içerisindeki elemanların ya da kamudaki memurun ve üst düzey yöneticilerin yakınlarını yasadışı bir biçimde ve haksız yere kayırması"dır. Brahms & Schmitt'e (2017) göre kayırmacılık, "tercihli muamele elde etmek amacıyla kişisel ilişkilerin kullanılması"dır (akt. Dilek & Diğerleri, 2019). Kayırmacılıkla ilgili yapılan tanımların özünde insan ilişkilerine dayalı insana yapılan haksızlık vurgulanmaktadır. Kayırmacılığın birçok nedeni bulunmaktadır. Khatri, Tsang ve Begley (2006) kayırmacılığın nedenlerini (i) A kişinin B kişisine karşılığını ne zaman ve nasıl alacağını bilmediği bir iyilik yapmak istemesi, (ii) A kişinin B kişisine maddi (terfi vb.) yâda maddi olmayan iyilikler yapmak istemesi; (iii) bir sosyal ağdaki iki kişinin akrabalık, ahbablık, etnisite, aynı dinden, mezhepten yâda cemaatten olmak üzere ortak noktalarının olması, (iv) A ve B kişinin arasındaki kayırmacılıktan, aynı haklara sahip ama kayırmacılık yapmayan C kişinin zarar görmesi olarak sıralamıştır (akt. Çalışkan & Diğerleri, 2018). Kayırmacılıkta bireyin kabiliyeti, bilgisi ve tecrübe birikimi ikinci plâna atılmakta, işe girmesi ve terfi etmesi zorlaşmakta hatta imkânsız hale gelmektedir (Çelik & Erdem, 2012; Meriç & Erdem, 2013; Argon, 2016; Çetinkaya & Diğerleri, 2017; Dilek & Diğerleri, 2019).

Kayırmacılık çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Literatürde kayırmacılık "akraba kayırmacılığı (nepotizm)", "eş-dost kayırmacılığı (kronizm)", "siyasi kayırmacılık (partizanlık)" ve "cinsel kayırmacılık" olmak üzere dört grupta sınıflandırılmaktadır. (Çelik & Erdem, 2012; Erdem & Meriç, 2012; Meriç & Erdem, 2013; Özkanan & Erdem, 2014; Argon, 2016; Uncu & Türeli, 2017; Dilek & Diğerleri, 2019)

(i) Akraba kayırmacılığı (nepotizm). Liyakat, beceri, kabiliyet, başarı ve eğitim düzeyi gibi faktörler dikkate alınmaksızın sadece akrabalık ilişkilerine dayanarak yapılan kayırmacılıktır. Ford ve McLaughlin'e (1985) göre akraba kayırmacılığı, bulunduğu konumu ailesinin yararı için manipüle eden insanları ifade etmektedir (akt. Tabancalı, 2018). Hernandez & Page'e (2006) göre nepotizm "adaylar arasında işe seçimde ve terfide hak etmek yerine akraba bağlılıklarını dikkate almak"tır (akt. Çalık & Naktiyok, 2018). Nadeem & Diğerlerine (2015) göre nepotizm, "kan bağı sebebiyle işe alım süreçlerinde

akrabaların tercih edilmesi"dir (akt. Kahveci & Diğerleri, 2019). Sroka ve Weinhardt'a (2018) göre akraba kayırmacılığını tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmayabilir, ancak örgütsel seviyede kontrol altına almak mümkündür (akt. Dilek & Diğerleri, 2019).

(ii) Eş-dost kayırmacılığı (kronizm). Liyakat (yeterlik) ve eşitlik gibi ilkelere ziyade eş-dost ilişkilerinin esas alınarak yapılan kayırmacılıktır. Kayırılan kişiyle kayıran kişi arasında çok eskiden beri süren tanışma veya siyasi tercihe yakınlık gibi ilişkiler bulunmaktadır. Safina'ya (2014) göre eş-dost kayırmacılığı firmalarda çalışanların moral, motivasyonlarını bozmakta, kendilerine güvenlerini azaltmakta, örgütsel bağlılıklarının azalmasına ve verimliliklerinin düşmesine neden olmaktadır (akt. Dilek & Diğerleri, 2019).

(iii) Siyasi kayırmacılık (partizanlık). Kendisine destek veren seçmen gruplarına çeşitli şekillerde ayrıcalıklı işlem yaparak, bu kimselere haksız yere menfaat sağlayarak yapılan kayırmacılıktır. Siyasi kayırmacılıkta kayıran kişi ile kayırılan kişi arasında siyasi görüş benzerlikleri bulunmaktadır. Siyasi kayırmacılığın "patronaj (bossizm)", "klientalizm" ve "hizmet kayırmacılığı" olmak üzere üç farklı türü bulunmaktadır. (i) Patronaj. Kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan "üst düzey bürokratları" görevden alarak bu görevlere siyasal yandaşlık, ideoloji, akraba ve eş-dost gibi faktörleri esas alarak yeni kimseler ataması şeklinde yapılan kayırmacılıktır. (ii) Klientalizm. Kamuda bulunan mevcut kaynakların ve rant oluşturacak zenginliklerin ihaleler, özelleştirmeler yoluyla siyasi yandaşlara dağıtılmasıdır. Keefer'e (2007) göre klientelizm, "devletin kaynaklarının siyasi parti yandaşları arasında ihaleler ve özelleştirmeler yoluyla dağıtılması"dır (akt. Kahveci & Diğerleri, 2019). (iii) Hizmet kayırmacılığı. Bir sonraki seçim(ler)de tekrar iktidara gelebilmek maksadıyla bütçe kaynaklarını, oylarını arttıracak şekilde kendi seçim bölgelerine tahsis etmesi şeklinde yapılan kayırmacılıktır. Ackerman'a (1999) göre siyasi kayırmacılık nedeniyle liyakatsiz personel yönetiminin gerçekleştiği bir yönetim sisteminde hem hizmet ve faaliyetler aksayacak hem de kamuda kaynak israfı oluşacaktır (akt. Tabancalı, 2018).

(iv) Cinsel kayırmacılık. Yöneticilerin erkek ve kadın çalışanlara belirli nedenlerden dolayı iltimas sağlaması şeklinde yapılan kayırmacılıktır. Sheridan'a (2006) göre cinsel kayırmacılık, "kişiyi cinsiyeti ya da kurumda üst düzey pozisyonda biriyle yaşadığı ilişki sebebiyle ayrıcalık tanınması"dır (akt. Kahveci & Diğerleri, 2019). Wennerås ve Wold'a (1997) göre cinsel kayırmacılık uygulamada iki şekilde görülmektedir (i) Kadın veya erkek çalışana romantik duygular beslenilmesi.

Yöneticinin, personeline cinsiyetinden dolayı ilgi duyması ve bu kişiye diğer iş görenlerden daha farklı davranması, bazı ayrıcalıklar tanınmasıdır. (ii) Çalışana cinsiyetinden dolayı düşmanlık gösterilip diğer cinsin üstün tutulması. Yöneticinin, kadın yada erkeğe cinsiyetinden dolayı farklı davranmasıdır (akt. Uncu & Türeli, 2017).

Kayırmacılık, daha çok olumsuz etkileriyle bireyleri, örgütleri ve toplumu yozlaştırarak tehdit etmektedir. Abdala, Maghrabi ve Al-Dabbagh'a (1994) göre örgütte çalışanlar, herhangi bir ayrıcalıklı birey ile rekabet halindeyseler, işlerinde yükselmeleri oldukça zordur (akt. Büte, 2011). Hayajneh, Dwairi ve Udeh'e (2008) göre kayırmacılık çalışanların devamsızlığına ve personel devrine, yönetimde hayal kırıklığına ve strese, organizasyonda etkisizliğe neden olmaktadır (akt. Tabancalı, 2018). Nadeem ve Diğerlerine (2015) göre kayırmacılık ve iş doyumunu arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır (akt. Kaygısız & Diğerleri, 2018). Özkanan & Erdem'e (2015: 20) göre Kayırmacı uygulamalar yüzünden birey dışlanma hissi yaşamakta, kuruma olan inancı azalmakta ve olumsuz duygular geliştirmektedir. Dilek & Diğerlerine (2019: 3188) göre kayırmacılık kurumlarda ve kamuda adaletsizlik ve verimsizliğe neden olmaktadır.

Kayırmacılığın birey(ler)e, örgütlere ve topluma olumsuz etkilerinden dolayı hukuki tedbirlerle önlenmesi gerektiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Sayan'a (2009: 235) göre kamu personelinin yükselmesinde ilkelerin açık ve net olarak belirlenmesi siyasal kayırmacılığın önlenmesi bakımından önemlidir. Özkanan & Erdem'e (2015: 20) göre kayırmacı uygulamalar önlenmeli ve en azından azaltılmalıdır.

Kayırmacılığın birey(ler)e, örgütlere ve topluma olumsuz etkilerine rağmen olağan ve sıradan olduğu görüşü toplumda kabul görebilmektedir. Günay'a (2005: 127) göre kayırmacılığın benimsenmesinden ve kanıksanmasından dolayı adil davranmaya çalışan yönetici birey(ler) ve toplum tarafından karşılanabilmektedir. Özkanan & Erdem'e (2015: 20) göre kurumda kayırmacı uygulamaların olması gerektiği, bu nedenle çözüm aranacak bir durum olmadığı görüşü kabul görebilmektedir.

Ayrımcılığın önemli göstergelerinden biri olan kayırmacılık bireyin hakkının/ haklarının gaspı ve haksızlığa uğramasının, toplumunda yozlaşması ve çürümesinin en önemli nedenlerinden biridir. Kayırmacılık ayrımcılık yapıldığının en somut delillerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey(ler)e yapılan ayrımcılık kayırmacılık olarak ete ve kemiğe bürünmektedir.

SONUÇ

"Ayrımcılık", insanlık tarihi boyunca toplumun değişik kesimleri tarafından tartışılan ve önemini hala koruyan, gelecekte de önemini koruyacak olan bir olgudur. Ayrımcılığın kavramsal analizini bileşenleri ve göstergeleri

oluşturmaktadır. Ayrımcılığın bileşenleri ayrımcılığa neden olan faktörlerdir. Ayrımcılığın bileşenleri ayrımcılığın nelerden oluştuğunu açıklamaktadır. Ayrımcılığın bileşenleri "önyargı", "dogma" ve "menfaat"tir. Ayrımcılığın göstergeleri ayrımcılık yapmanın dışı vurumudur. Ayrımcılığın göstergeleri ayrımcılığı somut olarak elle tutulur, gözle görülür hale getirmektedir. Ayrımcılığın göstergeleri "nefret söylemi", "şiddet uygulama" ve "kayırmacılık"dır.

KAYNAKÇA

- Abay, E. & Tuğlu, C. (2000) Şiddet ve agresyonun nörobiyolojisi, Klinik Psikiyatri, 3, 21-26
- Akyazı, A. (2014) Yeni iletişim ortamı olarak dijital katılımcı sözlüklerde nefret söylemi, Marmara İletişim Dergisi, 22, 183-193, DOI: 10.17829/midr.20152214173
- Alçayır, M. (2015) Türkiye'de haber portallarının içerik yönetiminde azınlıklara yönelik nefret söylemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Alp, H. (2016) Çingenelere yönelik nefret söyleminin Ekşi Sözlük'te yeniden üretilmesi, İlef Dergisi, 3 (2), 143-172
- Araz, Y. (2016) İslam hukuku açısından menfaat ve menfaat içerikli bazı tasarruflar, İLTED, 46, 81-129
- Argon, T. (2016) Öğretmen görüşlerine göre ilkokullarda yöneticilerin kayırmacılık davranışları, Kastamonu Eğitim Dergisi, 24 (1), 233-250
- Aydos, S. S. & Aydos, O. S. (2019) Yeni medyada nefret söylemi ve nefret söyleminden doğan hukukî sorumluluk, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XXIII (2), 3-35
- Bal, M. (2011) İmaj ve önyargı faktörünün gazete haberlerine etkisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2, 201-226
- Başar, F. & Demirci, N. (2015) Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet, KASHED, 2 (1), 41-52
- Büte, M. (2011) Kayırmacılığın çalışanlar üzerine etkileri ile insan kaynakları uygulamaları ilişkisi: Türk kamu bankalarına yönelik bir araştırma, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15 (1), 383-404
- Çalık, A. & Naktiyok, A. (2018) Nepotizmin örgütsel sessizliğe etkisinde öz yeterlilik algısının rolü: Hastane çalışanları üzerine bir araştırma, Ege Akademik Bakış, 18 (3), 343-351, Doi: 10.21121/eab.2018339485
- Çelik, E. (2013) Nefret söylemi ifade özgürlüğünün neresinde?, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(2), 205-240
- Çelik, K. & Erdem, A. R. (2012) Üniversitede çalışan idari personele göre "kayırmacılık", Akdeniz Eğitim

Araştırmaları Dergisi, 11, 23-30

Çetinkaya, F. F. & Şener, E. & Korkmaz, F. (2017) Aile işletmeleri ve kayırmacılık: nitel bir araştırma, PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3 (4), 119-133

Çomu, T. (2012) Video paylaşım ağlarında nefret söylemi: Youtube örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Çubukçu, Z. & Dönmez, A. (2012) İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 18 (1), 37-64

Demirbaş, T. (2017) Nefret söylemi ve nefret suçları, D. E. Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, 19 (Özel Sayı), 2693-2701

Dilek, S. & Özdirek, R. & Kesgingöz, H. (2019) Kayırmacılık kavramının İslam ekonomisi bağlamında incelenmesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8 (4), 3186-3210.

Dondurucu, Z.B., Uluçay, A.P. (2015) Yeni medya ortamlarında nefret söylemi: Eşcinsellere yönelik nefret söylemi içeren videoların Youtube üzerinden incelenmesi. International Journal of Social Sciences and Education Research, 1 (3), 875-902

Dursun, Y. (2011) Şiddetin izini sürmek: Şiddet nedir?, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 12, 1-18

Ekşi, H. (2004) Dogmatizm ve ahlaki gelişim düzeyi arasındaki ilişki, Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi, 6-7, 197-205

Erdem, M. & Meriç, E. (2012) Okul yönetiminde kayırmacılığa ilişkin ölçek geliştirme çalışması, Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2 (2), 141-154

Erol, C. (2012) Yeni medyada nefret söylemi ve fanatizm: Video paylaşım sitelerinde nefret söylemi analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Gençoğlu, C. & Kumcağız, H. & Ersanlı, K. (2014) Ergenlerin şiddet eğilimine etki eden ailevi faktörler, Turkish Studies, 9 (2), 639-652

Göregenli, M. (2012a) Temel kavramlar: Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık, Derleyenler: Kenan Çayır & Müge Ayan Ceyhan, Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar içinde (17-28), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 393

Göregenli, M. (2012b) Önyargı ve ayrımcılığı azaltmak, Derleyenler: Kenan Çayır & Müge Ayan Ceyhan, Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar içinde (247-254), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 393

Günay, Ö. F. (2005) Türkiye'de kamu yöneticisi nasıl yetiştirilmelidir?: Bir model önerisi, Ankara: Turhan Kitabevi

Hanağası, E. (2007) Davada menfaat, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Ankara

Haskan, Ö. & Yıldırım, İ. (2012) Şiddet eğilimi ölçeğinin geliştirilmesi, Eğitim ve Bilim, 37 (163), 165-177

İşıl Gül, İ. (2012) Hukukta ayrımcılık yasağı, Derleyenler: Kenan Çayır & Müge Ayan Ceyhan, Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar içinde (ss. 117-134), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 393

Kahveci, G. & Gülay, S. S. & Bahadır, E. (2019) ortaöğretim öğretmenlerinin kayırmacılık algıları ile psikolojik sermaye düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 50, 167-197

Karan, U. (2012) Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı: Hukuksal çerçeve, Derleyenler: Kenan Çayır & Müge Ayan Ceyhan, Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar içinde (ss. 135-146), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 393

Kaygısız, E. G. & Çelik, A. & Kaplan, M. (2018) Aile işletmelerinde kayırmacılığın bilgi ifşa üzerine etkisi: Konya ilinde bir araştırma, Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR), 5 (27), 2997-3005

Kurt, G. (2019) Yeni medyada nefret söylemi: YouTube'da Suriyeli mültecilere karşı üretilen nefret söylemi üzerine bir araştırma, The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences, 5(1), 1-20

Meriç, E. & Erdem, M. (2013) İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılarına göre okul yönetiminde kayırmacılık, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 19 (3), 467-498.

Oktay, Y. E. (2015) Türkiye'nin ve dünyanın ortak sorunu: Kadına şiddet, Akademik Araştırmalar Dergisi, 64, 57-118

Ozulu, S. (2014) Nefret söyleminin engellenmesinde siyaset kurumu, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4 (7), 15-29

Övet, T. (2016) Terörizm, İslamofobi ve nefret suçu ilişkisi, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 5(1), 109-140

Özerkmen, N. & Gölbaşı, H. (2010) Toplumsal bir olgu olarak şiddet, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 8 (15), 23-37

Özgür, G. & Yörükoğlu, G. & Arabacı, L. B. (2011) lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler, Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 2 (2), 53-60

Özkan, H. (2018) Eleştirel yönetim çalışmaları bakış açısıyla insan kaynakları uygulamalarında ayrımcılık ve doğallaştırılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir

Özkanan, A. & Erdem, R. (2014) Yönetimde kayırmacı uygulamalar: Kavramsal bir çerçeve, Süleyman Demirel

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20, 179-206
 Özsoy, S. & Yıldız, K. (2013) Türkiye'deki spor basınında nefret söylemi, *International Journal Social Science Research*, 2 (2), 46-60

Özkanan, A. & Erdem, R. (2015) Yönetimde kayırmacı uygulamalar üzerine nitel bir çalışma, *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (4), 7-28

Paker, M. (2012) Psikolojik açıdan önyargı ve ayrımcılık, *Derleyenler: Kenan Çayır & Müge Ayan Ceyhan, Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar içinde* (ss. 41-52), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 393

Polat, O. (2016) Şiddet, *MÜHF – HAD*, 22 (1), 15-34

Polat, S. & Hiçyılmaz, G. (2017) Sınıf öğretmenlerinin maruz kaldıkları ayrımcılık davranışları ve bu davranışların nedenleri, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – ENAD*, 5 (2), 46-65

Sayan, İ. Ö. (2009) Türkiye'de kamu personel sistemi: İdari, askeri, akademik, adli personel ayrımı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64 (1), 201-245

Şahin, G. (2008) ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin demokratik tutumları ile dogmatik düşünce biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili Anadolu yakası örneği), *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Tabancalı, E. (2018) İlköğretim okullarında kayırmacılık, *International Online Journal of Educational Sciences*, 10 (2), 1-14, DOI: <https://doi.org/10.15345/iojes.2018.02.011>

Tanay, G. (2012) Ayrımcılık suçu, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Tuncay, M. (1999) Dogma ve drama, *Sanat Dergisi*, 1, 11-21

Uncu, F. & Türel, N. Ş. (2017) Küçük ve orta büyüklükteki hizmet işletmelerinde kayırmacılık algısı: Isparta ili örneği, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (22), 524-541

Uyar, L. (2006) Birleşmiş Milletlerde insan hakları yorumları: İnsan hakları komitesi ve ekonomik, sosyal ve kültürel haklar komitesi, 1981-2006, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Uygun, B. (2014) Çağdaş felsefede metafiziğin yeniden yorumlanması: R. G. Collingwood, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın

Yapıcı, A. & Kayıklık, H. (2005) Dinsel eğilimle ön yargı ve hoşgörüsüzlük arasındaki ilişkiler üzerine psikolojik bir araştırma, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (1), 413-426

Yavuz, A. (2019) Aydın ilinde ortaöğretim kurumlarında şiddet eğiliminin yordayıcıları ve şiddeti önleme eylem

planının işlevselliği, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın

Yücel, E. (2015) Uluslararası ve Avrupa konseyi belgelerinde, Avrupa birliği ve Türk hukukunda ayrımcılık yasağı ve denetimi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Zeytinoğlu, E. (2010) Ayrımcılık yasağına genel bir bakış, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (18), 115 - 134.

BURSA DAĞ KÖYLERİNDE MÂNİ SÖYLEME GELENEĞİ*

The Tradition of Telling Mani Mountain Villages in Bursa

Burcu KAYA ÇAKI

0000-0002-7362-0450

Folk Science ♦ Araştırma Makalesi

Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bursa
kayaburcu@uludag.edu.tr

Submit Date : 2020-05-02 14:58:53
Acceptdate : 2020-05-22 10:27:27
Ethical Report : Gerekli değil
DOI :

Copyright © 2020 * Bursa Gelişim Akademisi
ISSN 2687-4385 * eISSN 2687-6248
<http://www.ijhar.net> * <http://www.ijhar.org>
ijharjournal@gmail.com

Reference : KAYA ÇAKI, Burcu (2020), The Tradition Of Telling Mani In Bursa Mountain Villages. International Journal of Humanities and Research, June, Year 5, Issue:4, Volume:4, Pages: 21-31

Özet

Anonim halk şiirinin en çok kullanılan türlerinden biri olan mâniler, hecenin 7'li ölçüsüyle yazılan aaxa şeklinde kafiyelenen ve tek dörtlükten oluşan bir türdür. Mâniler söylendikleri bölgelerin kültürel, sosyal hatta kimi zaman siyasi yapısının izlerini taşımalarından dolayı, nesiller arasında bir köprü oluştururlar. Kısa ve kafiyeli bir yapıya sahip olmaları nedeniyle kolay ezberlenebilen mâniler, bu özellikleri sebebiyle halk arasında kolaylıkla yayılmış; insanlar çeşitli duygu, düşünce, isteklerini dile getirirken bu türe başvurmuşlardır. Mâni söyleme geleneği, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar ulaşmış ve hâlen canlı olarak yaşatılan bir gelenektir. Bu geleneğin canlı olarak yaşatıldığı yerlerden biri de Bursa dağ köyleridir. Yaşayan halkın çoğunluğunun Manav-Yörük olduğu Bursa dağ köyleri, şehir merkezinden uzakta bulunmaları; geleneklerine ve göreneklerine bağlı olmaları sebebiyle kültürel kimliklerini diğer bölgelere göre daha fazla muhafaza etmişlerdir. Bu bölgelerde birçok günümüzde de gelenek kendini güncelleyerek yaşamaya devam etmektedir. Mâni söyleme geleneği de bunlardan biridir.

Çalışmamızda Bursa dağ köylerinden Akçapınar, Belenören, Çörel, Düvenli, Dağgüney, Haydar, Kemaliye, Mazlumlar, Menteşe, Pınarcık, Sırlı ve Sorgun köylerine ait mâniler sözlü ve çeşitli yazılı kaynaklardan derlenerek yaratım-aktarım özellikleri, şekil-yapı özellikleri (ölçü,

kafiye şeması, kafiye-redif-durak) ve içerik özellikleri bakımından incelenmiştir. Mâniler, çeşitli ortamlarda icra edilirler. Sıra geceleri, asker uğurlama, evlenme törenleri (kız görme, kız isteme, nişan, gelin hamamı, kına gecesi, düğün töreni, gelin alma), sünnet törenleri, Hıdırellez, nevrüz, imece yardımlaşma toplantıları, Ramazan ayları, köy seyirlik oyunları vb. mânilerin icra edildiği ortamlardan bazılarıdır. Bursa dağ köylerinde mânilerin icra edildiği ortamlar ise genelde kına geceleri, düğün törenleri ve Ramazan aylarıdır. Mâni söyleme geleneği, günümüzde genellikle kadınlar arasında devam etmektedir. Kına gecesinde ya da düğünde bir araya gelen kadınlar, mâni söyleyerek eğlenmektedirler. Mâniler, çoğunlukla çalgısız söylenmekle birlikte bazen tepsi veya bakır çalınarak alkışlar eşliğinde de söylenmektedir. Erkekler arasında yaygın olmayan bu gelenek, sadece Ramazan ayında davulcular tarafından devam ettirilmektedir. Davulcular, Ramazan aylarında insanları sahura kaldırmak ve Ramazan ayının sonuna doğru da bahşiş toplamak için mâni düzmektedir.

Bursa dağ köylerinde söylenen mânilerin büyük bir kısmı, şekil ve yapı bakımından ortak bir özellik göstermektedir. Mânilerin çoğu 7 heceli ve "aaxa" kafiye düzenine dayalı olmakla birlikte hece sayısı yediden fazla olan mâniler de vardır. İncelenen mânilerde daha çok tam ve zengin kafiye kullanıldığı görülmektedir. Yarım, tunç ve cinaslı kafiye örneklerine rastlanılmakla birlikte kafiyesi olmayan mâniler de mevcuttur. Bunun

*Bu çalışma, 9-11 Nisan 2018 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen 1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi'nde (ICES-2018) sunulmuş olan bildiri metninin gözden geçirilerek genişletilmiş hâlidir. 21

yanı sıra mânilerin büyük bir kısmında redif kullanılmıştır. Konu bakımından 22 başlık altında sınıflandırılan mâniler arasında sevda mânilerinin önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Sevda mânilerini de gurbet mânileri takip etmiştir. Diğer mânilerde de bölge insanının duygu ve düşünce yapısının, özlemlerinin, dertlerinin, beğenilerinin, kültürlerine ait gelenek göreneklerinin izlerini bulmak mümkündür. Toplamda Bursa dağ köylerine ait 346 mâni incelenmiştir. İncelenen mâni sayıları, hece ölçülerine ve kafiye şemalarına göre grafik üzerinde gösterilmiş, kafiye türlerine göre de mâni sayılarının yüzdelik dağılımları verilmiştir. Bu mânilerin 189'u 7 heceli, 44'ü 8 heceli, 113'ü ise düzensiz hece yapısına sahiptir. Düzensiz hece sayısına sahip olan mânilerin büyük çoğunluğunun Ramazan mânileri olduğu görülmektedir. Bunun sebebi mâniyi söyleyen davulcunun bahşiş almak için kapısına gittiği her kişinin adına göre söylediği mâninin bir mısrasını değiştirmesidir.

Anahtar Kelimeler: Mâni, mâni söyleme geleneği, Bursa, köy, Bursa dağ köyleri.

Abstract

Mani(s) are one of the most popular poetic forms of folk literature. They are written in syllabic meter of seven units, rhymed as "aaxa" and consist of a singular verse. They carry the cultural, social and even sometimes political features of the area which they were sung. Thus, they bridge the generations. They owed their popularity to the virtue that they are short and rhymed, so that they can be memorised without much effort and illiterate people can express their feelings and thoughts. The tradition of telling mani is a living tradition that is refined through the ages. The villages of Bursa are among that places that in which the mani tradition is still alive. The mountain villages of Bursa, their population largely consisted of Manav(s) and Yoruk(s) are located far from the city center, thus they could preserve their distinct oral tradition. Many traditions are still alive and prospering in these places; mani is one of these traditions.

In this study, we collected the mani(s) from oral and written sources in the villages of Akcapınar, Belenoren, Çoreler, Duvenli, Dagguney, Haydar, Kemaliye, Mazlumlar, Mentese, Pınarcık, Sırlı and Sorgun. Then, examined them according to their characteristics of production and transmission, their structure (meter and rhyme) and their content. Mani(s) are vocalized in many different occasions such as military enlistments, sira nights, weddings (during the various phases of traditional wedding ceremonies, circumcision feast, hidrellez, nawruz, imece gatherings, Ramadan nights, traditional village plays. In the mountain villages of Bursa, mani(s) are usually sung in henna nights, weddings and during the holy month of Ramadan. This

tradition is kept alive by women. Women entertain themselves by singing mani(s). They are mostly sung without musical instruments but sometimes primitives instruments, such as kitchen accessories or hand-claps are used to generate a rhythmic sound. Among men, Ramadan month is the only time in which mani(s) are sung. Drummers sung mani(s) in order to wake people up for the sahur or receiving tip-money toward the end of the month.

The majority of the mani(s) of the mountain villages of Bursa share common structural features. They are mostly in syllabic meter of seven units and have the rhythmic scheme of "aaxa" however, some mani(s) have more than seven syllables. Many of the mani(s) that are examined in this study have rich or full rhyme. There are also assonants, bronze rhymes, open rhymes or even mani(s) devoid of rhyme. Most of the mani(s) have repeated words. These mani(s) are divided into 22 topics according to their themes. Romance is the most popular theme; it is followed by homesickness. All mani(s) carry the traces of thought system, longings, troubles, likings and traditions of their culture. In total, 346 mani(s) from Bursa mountain villages are studied. They are graphically grouped by the number of their syllables and rhythmic schemes. The percentages are also given. 189 of the mani(s) have seven syllables, 44 of them have eight syllables and 113 of them use irregular meter. Most of the irregular mani(s) are those that are sung during the holy month of Ramadan. The reason is that drummers likely use different names in their mani(s) in order to receive tip money from different people so a line is always changing.

Keywords: Mani, The tradition of telling mani, Bursa, Village, Mountain villages of Bursa.

GİRİŞ

Mâni, Türk halk şiirinin en kısa türlerinden biridir. Genellikle dört mısradan, her mısrası yedi heceden, 4+3=7 duraklı ve "aaxa" şeklinde bir kafiye yapısından oluşan bir türüdür... (Boratav, 1973: 185; Çelik, 2005: 17; Elçin, 1981: 277; Sever, 2004: 52). Mâninin en belirgin özelliği, tek dörtlükten oluşması ve uyak düzeninin öteki türlere uymamasıdır (Oğuz, 2001: 15-16). Mâniler, tek bir dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü göstermek zorundadır. Asıl anlatılmak istenen duygu ve düşünceler çoğunlukla üçüncü ve dördüncü dizelerdir. Genellikle ilk iki dize, asıl anlamı veren son dizelere bir hazırlık yapılmasını sağlayan doldurma dizelerdir. Bu ilk iki dize, mâninin bütünlüğü içerisinde herhangi bir anlam tamamlama endişesi taşımaksızın yer aldıkları gibi bazen bu anlam bütünlüğüne katkıda da bulunmaktadır. İlk iki dizenin çeşitli mânilerde değiştirilebildiği ancak üçüncü ve özellikle de anlamın bütün yükünü çeken

dördüncü dizinin ise hemen hemen hiç değiştirilmediği görülmektedir (Gözyaydın, 2013: 3). Kısa ve kafiyeli bir yapıya sahip olmaları nedeniyle kolay ezberlenebilen mâniler bu özellikleri sebebiyle halk arasında kolaylıkla yayılmış, insanlar çeşitli duygu, düşünce, isteklerini dile getirirken bu türe başvurmuşlardır. Başlangıçta bir kişi tarafından söylenen mâniler, zaman geçtikçe ilk yaratıcısından bağımsızlaşarak toplumun edebî mahsulü hâline gelmiş yani anonimleşmiştir (Ekici, 2002: 24).

Bu tür için mânî dışında başka isimler de kullanılmıştır. Bunlar: “mana, meani, karşı-beri, bayatı (Gözyaydın, 2013: 3; Erşahin, 2011: 224) deyişleme, hoyrat, meni, ficek, pişrevi” (Kaya, 2004: 30), kaşka, mesel, türkû (Akalin, Şimşek, 2003: 279-285). Halk arasında mânî söylemek için “mânî yakmak”, “mânî düzmek”, “mânî atmak” deyimleri kullanılırken mânî söyleyen kişilere genellikle “mânici”, “mahnıcı”, “mânî yakıcı”, “mânî düzücü” (Dizdaroğlu, 1969: 67) gibi isimler verilmektedir. Mâniler, söyleyiş yerlerine ve şartlarına göre (Boratav, 1973: 190-193) yapılarına-benzedikleri nazım şekillerine ve söylendikleri yere, amaca, kuruluşlarına göre (Çelik, 2005: 7-8), yapılarına, hazırlanış uygulamalarına ve konularına göre (Kaya, 2004: 5-6), biçimlerine ve konularına göre (Yardımcı, 2013: 3-4) olmak üzere çeşitli araştırmacılar tarafından benzer şekillerde sınıflandırılmıştır.

Anonim halk şiirinin en çok kullanılan türlerinden biri olan mâniler, söylendikleri bölgelerin kültürel, sosyal ve siyasi yapısının izlerini taşımalarından dolayı, nesiller arasında bir köprü oluştururlar. Mânî söyleme geleneği, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, kuşaktan kuşağa aktarılacak günümüze kadar ulaşmış bir gelenektir (Artun, 2000: 208). Ekonomik gelişmeler, teknoloji ve sanayileşme ile bunlara bağlı olarak kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanması, ulaşım imkânlarının artması, yaşanan göçler, çeşitli nedenlerden dolayı farklı kültürlerle etkileşim hâlinde bulunma vb. birçok unsurun sebep olduğu kültürel değişimlerden mânî söyleme geleneği de nasibini almıştır. Çağın ilerlemesine paralel olarak mâniler bu değişime ayak uydurmuş; kendini yenileyerek varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Çıblak, 2005: 124).

Bursa Dağ Köylerinde Mânî Söyleme Geleneği

Yaşayan halkın çoğunluğunun Manav-Yörük olduğu Bursa dağ köyleri, şehir merkezinden uzak olmaları; geleneklerine ve göreneklerine bağlı olmaları sebebiyle kültürel kimliklerini diğer yerlere göre daha fazla muhafaza etmişlerdir. Bu yerlerde birçok gelenek kendini güncelleyerek yaşamaya devam etmektedir. Mânî söyleme geleneği de bunlardan biridir. Bu bölgede yaşayan halk, kendi kültürel kimliğini kaybetmemiş; modern yaşamının getirdiği bazı yenilikleri de kültürlerine adapte ederek oluşturdukları halk bilgisi ürünlerine yansıtılmışlardır. Bursa

dağ köylerinin mânileri buradaki halkın yaşayış tarzları, giyimleri, kuşamları, geçim kaynakları, gelenekleri, görenekleri kısacası kültürel ve sosyal hayatları hakkında fikir sahibi olunmasına yardımcı olacaktır.

Mânilerden yola çıkarak kültürel kimliklerini hâlâ koruyan bu dağ köylerini daha yakından tanıtmak amacıyla çalışmamızda Bursa dağ köylerinin mânileri sözlü ve çeşitli yazılı kaynaklardan derlenerek yaratım-aktarım, şekil-yapı ve içerik özellikleri bakımından incelenmiştir. Konu ile ilgili olarak Bursa dağ köylerinden olan Akçapınar, Belenören, Çörel, Düvenli, Dağgüney, Haydar, Kemaliye, Mazlumlar, Menteşe, Pınarcık, Sırlı ve Sorgun köylerine ait mânî örnekleri verilmiştir.

1-Yaratım ve Aktarım Özellikleri Bakımından Mâniler

Mâniler, çeşitli ortamlarda icra edilirler. Sıra geceleri, asker uğurlama, evlenme törenleri (kız görme, kız isteme, nişan, gelin hamamı, kına gecesi, düğün töreni, gelin alma), sünnet törenleri, Hıdırellez, nevrüz, imece yardımlaşma toplantıları, Ramazan ayları, köy seyirlik oyunları vb. mânilerin icra edildiği ortamlardan bazılarıdır (Kaya, 2004: 39).

Bursa dağ köylerinde mâniler, geçmişte bahçelerde ve tarlalarda iş yaparken, asker uğurlamalarında, Hıdırellez’de, bayramlarda, kına gecelerinde, düğünlerde ve Ramazan aylarında icra edilirdi. Ancak günümüzde bu gelenek canlı olarak kına gecelerinde, düğünlerde ve Ramazan aylarında icra edilmektedir. Mânî söyleme geleneği, günümüzde genellikle kadınlar arasında devam etmektedir. Kına gecelerinde ya da düğünlerde bir araya gelen kadınlar, mânî söyleyerek eğlenmektedirler.

Mâniler, tepsi veya bakır çalınarak alkışlar eşliğinde söylenmektedir. Bir kişi bakırı tutar, diğer kişi ise bakırı çalarak peş peşe mânî söyler, orada bulunanlar ise tahta kaşık eşliğinde oynarlar. Erkekler arasında yaygın olmayan bu gelenek, sadece Ramazan ayında davulcular tarafından devam ettirilmektedir. Davulcular, Ramazan aylarında insanları sahura kaldırmak ve Ramazan ayının sonuna doğru da bahşiş toplamak için mânî düzmektedir.

Fotoğraf 1. Mânî söylerken çalınan bakır ve oynan tahta kaşıklar

Hem açık hem de kapalı ortamlarda icra edilebilen mânilerin dinleyicileri, söylendiği yere, ortama ve çevre etkilerine bağlı olarak değiştirmektedir (Atlı, 2013:761). Bursa dağ köylerinde mâniler, kadınlar arasında bahçede ve tarlada çalışırken açık ortamda; kına gecesi veya düğünlerde evde kapalı ortamda; Ramazan ayında davulcular tarafından mahalle ve sokak aralarında açık ortamlarda icra edilmektedir. Kadınlar tarafından söylenen mânilerin dinleyicileri genellikle kadınlar ve çocuklardır. Ramazan ayında davulcuların söyledikleri mânilerin dinleyicileri ise bütün halk kitlesidir.

2-Şekil ve Yapı Özellikleri Bakımından Mâniler

2.1. Ölçü

Çeşitli kaynaklardan derlenen Bursa dağ yöresi mânilerinin çoğu yedi hecelidir. Ayrıca sekiz heceli mânilerin yanı sıra hece sayısı düzenli olmayan mânilere de sıkça rastlanılmıştır. Bunun sebebi mâniyi söyleyen kişinin doğaçlama olarak söylemesi, ezberlenen mânilerin kelimelerinin değiştirilmesi veya mâni söylerken unutulmuş yerlerin başka sözcüklerle tamamlanmasıdır. Hece sayısı düzenli olmayan mânilere örnek şunlardır:

Kaya dibinde akrep
Ağzında yeşil yaprak
Gel konuşalım sevgilim
Sonumuz gara toprak (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 506)

Bursa'ya giderken
Cereyan direkleri
Demir olsa dayanmaz
Yarimin yürekleri (Pınarcık, Elbas, 2014: 81)

2.2. Kafiye Şeması

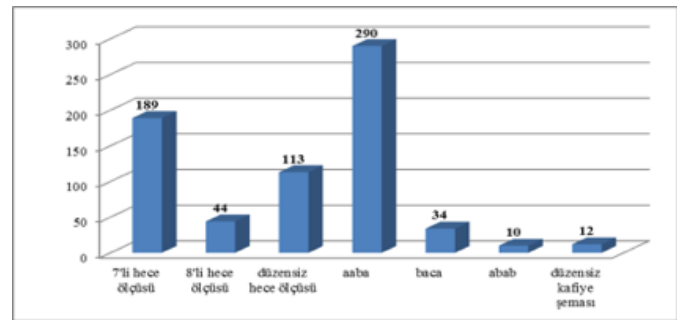
Mâniyi diğer Türk halk şiiri şekillerinden ayıran en önemli özellik, kafiye düzeni ile bağımsız dörtlükler hâlinde bir söyleyişe sahip olmasıdır. Mâni, genel olarak "aaxa" kafiye düzeninde söylenen dört mısralık nazım türüdür. Bu kafiye düzeninin dışında Anadolu'nun Kuzeydoğu bölgelerinde ve İstanbul'un "meydan kahveleri" geleneğinde "baca" uyaklı mânilerin de olduğu bilinmektedir (Boratav, 1973: 186). İncelenen mâniler genellikle mâninin kafiye düzenine uygun olarak "aaxa" şeklinde düz mâni olarak kafiyeleştirilmiştir. Kimi mâniler "baca" kimileri de "abab" şeklinde kafiye düzenine sahiptir. Ancak incelenen mâniler arasında bu kafiye düzenlerinin dışında "aabc" veya "abca" şeklinde kafiye şeması bozuk olan mânilere de rastlanılmıştır.

Ayakkabım var benim
Ayağıma dar benim
Şu gelenler içinde
Orta boylu yâr benim (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 508)

Uludağ'dan getirir
Çuval çuval buzları
Görenleri yakıyor
Menteşe'nin kızları (Menteşe, Kaplanoğlu, Elbas, 2009: 240)

Uyandın mı uyandın mı
Al yastığa dayandın mı
İki gözüm Cengiz ağız
Kahvelerde tütün beğen (Menteşe, Elbas, 2014: 73)

Bahçeye gel bahçeye
Kuru fındık bulursun
Alacaksın al beni
Sonra pişman olursun (K.K.10)

Şekil 1. Hece ölçüsüne ve kafiye şemasına göre mânilerin dağılım grafiği

2.3. Kafiye-Redif-Durak

Bilindiği gibi halk şiirinde genellikle yarım kafiye esastır. Ancak incelenen mânilerde yarım kafiye kullanılmakla birlikte daha çok tam ve zengin kafiye kullanıldığı görülmektedir. Mânilerin büyük bir kısmında redif mevcut olmasına rağmen kimi mânilerde redif kullanılmamıştır. Hecenin yedili şekli olan mâniler genellikle 4+3 duraklı, hecenin sekizli şekliyle söylenen mâniler ise genellikle 4+4 duraklıdır.

Koca çamın gölgesi
Omuzumda heybesi -e: yarım kafiye
Sevdimse saklı sevdim
Neye sana faydası (Dinçel, 2003: 166)

Dereler kumlu taşlı
Ördekler yeşil başlı -aş: tam kafiye
Benim yâri sorarsan
Anadan çatık kaşlı (Dinçel, 2003: 166)

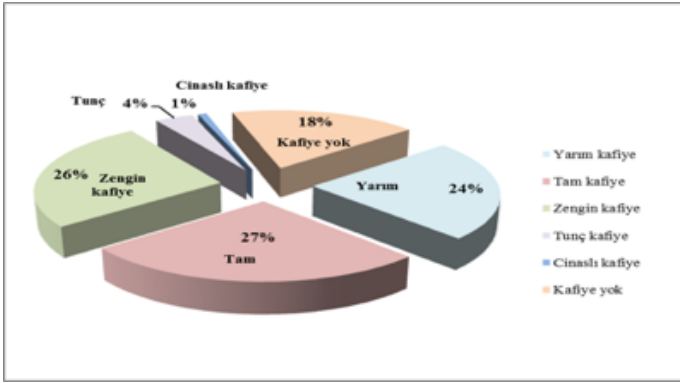
Ay doğar ayan beyan
Yollara çıktım yayan -yan: zengin kafiye
Alaca gözlü yârim
Yanına geldim uyan (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 509)

Evlerinin önü asma

Asmanın dalını yasma -asma: cinaslı kafiye
Benim abim iki gözüm
Her lafa kulak asma (K.K.6)

Ak koyun gara koyun
Soyun sevdiğim soyun -oyun: tunç kafiye
Sen almadın ben varmadım
İlle bunda var oyun (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 510)

Garanfilin moruna
Yandım ince boyuna kafiye yok.
Yana yana kül oldum
Elin oğlunun yoluna (Düvenli, Elbas, 2014: 55)

Şekil 2. Kafiye türlerine göre mânilerin yüzdelik dağılım grafiği

3-İçerik Özellikleri Bakımından Mâniler

Mânilerde gurbete giden eşe duyulan hasret, bu hasrete bağlı kıskançlık, verilen sözün tutulmaması, vefasızlık, kadere isyan, ana-baba şefkatini arama ihtiyacı, güzellik-çirkinlik, ölüm, evlenme düşüncesi, nesil farkı ile hayat görüşünün değişmesine bağlanabilecek gelin-kaynana çatışması vb. gibi adet ve ananelerimizle iç-içe bizden ayrılmayan meseleler, davranışlar ve arayışlar karşımıza çıkar (Elçin, 1990: 7-8).

Buradan hareketle mâniler söylenme amaçları, şartları ve söylenme yerlerine göre birçok konuda söylenebilirler. Mânileri konu bakımından belli bir tasnife tutmak mümkün değildir. Ancak genel hatlarıyla konuları bakımından mânileri, mevcut mâni tasniflerine göre sıralayabiliriz. Bursa dağ köylerinde söylenen mânilerin fazla olması nedeniyle her konu başlığına belli sayıda örnek verilme yoluna gidilerek bu doğrultuda tasnif edilmiştir.

3.1. Sevda Mânileri

Mânilerde en çok işlenen konuların başında aşk ve sevgi gelir. Bursa dağ köylerinin mânilerinin büyük bir çoğunluğunu sevda mânileri oluşturur. Bu mânilerde gizli aşklar, sevgili için yapılan fedakârlıklar, sevgiliye sitem, sevgili uğruna çekilen çileler kimi zaman ise sevgiliden şikâyet gibi konular işlenmiştir.

Dağlar dağladı beni

Gören ağladı beni
Koyver devlet yârımı
Sevda bağladı beni (K.K.9)

İrafdaki peyniri
Getir bakam yenir mi
Ben seni gizli sevdim
Ellere söylenir mi (Kemaliye, Elbas, 2014: 67)

Sırıl'ın al bileziği
Oynar durur beşiği
Başka ezik geçer de
Geçmez gönül eziği (K.K.4)

İndim dereye durdum
Çifte güvercin vurdum
Ben yârimin yoluna
Yedi yıl bekâr durdum (Menteşe, Elbas, 2014: 71)

Tepelerden bakarım
Şimşek gibi ÇAKIarım
Kız ben senin yoluna
Düvenli'yi yakarım (K.K.13)

Mor koyun meşelerde
Gül suyu şişelerde
Eller almış yârımı
Ben kaldım köşelerde (K.K.10)

İp koptu ekleyim mi
Yâr yolun bekleyim mi
Yâr üstüme yâr sevmiş
Ellerden saklayım mı (K.K.10)

Giden oğlan dursana
Saatini kursana
Madem beni seviyon
Anneni yollasana (K.K.6)

3.2. Gurbet Mânileri

Bursa dağ yöresi mânilerinde gurbet, ayrılık, sevgiliye duyulan özlem, hasret, sevgiliden ayrılmanın verdiği üzüntü, sevgiliye kavuşma isteği, sevgiliye kavuşamamanın verdiği ıstırap gibi konuların önemli yer tuttuğu görülmektedir.

Arpalar yazın olur
Geceler uzun olur
Yârinden ayrılanın
Gönlü hep hüznün olur (Dinçel, 2003: 167)

Gaynar daşmaz mı
Yol buradan aşmaz mı

Hey benim nazlı yârim
Ayrılan gavuşmaz mı (Kemaliye, Elbas, 2014: 67)

Karadeniz'in ortası
Sarardı yârin arpası
Ben yârimden ayrılalı
Hem aydır hem de haftası (K.K.5)

A dağlar a dağlar
Etekleri mor dağlar
Yârim sılaya gitdi
Galbim durmadan ağlar (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 511)

Merdivenden inirim
Yeşil çimen biçirim
Ben yardan ayrı düştüm
Bu dünyadan geçerim (K.K.8)

3.3. Şehir Mânileri

Bu gruptaki mânilerde daha çok mânilerin derlendiği yöredeki yerin adı geçmektedir. Bazı mânilerde ise şehir adı olarak Bursa ve İzmir yer almaktadır.

Su gelir millendirir
Yorgunu dinlendirir
Belenören kızları
Sağırı dillendirir (Belenören, Kaplanoğlu, Elbas, 2009: 121)

Sırl köyün dilberi
Fettan olur esmeri
Sarışınları melek gibi
Sevimlidir pembeleri (K.K.4)

Geçi güder yazları
Yumurtlatır gazları
Yâr üstüne yâr sevmez
Akçapınar kızları (Akçapınar, Elbas, 2014: 50)

Şu Bursa'nın yolları
Yeşilliktir yeşillik
Çok istemen sevdiğim
Beş tane beşbirlik (Kemaliye, Elbas, 2014: 67)

Taş attım taş geldi
İzmir'den paşa geldi
Ben yârimle buluştum
Ellere şaka geldi (K.K.10)

3.4. Adlarla İlgili Mâniler

Adlarla ilgi mânilerde kimi zaman sevgililerin adı kimi zaman sevgililere engel olan kişilerin adı geçmektedir. Ramazan mânilerinin birçoğunda da davulcular, bahşiş

almak için gittikleri kişilerin adlarını mânilerde anarlar.
Şimşek gibi ÇAKIarım
Tepelerden bakarım
Fadime'nin yoluna
Koca köyü yakarım (Belenören, Kaplanoğlu, Elbas, 2009:121)

Şu Sırl'ın illeri
Yazın açar gülleri
Yaktı kül etti beni
Şu Ayşe gızın dilleri (K.K.1)

Entarım yanar döner
Yârimin adı Ömer
Ömer şeker yollamış
Annem duyarsa döver (K.K.10)

Bahçede erik dalı
Dibinde gördüm yârı
Yârimle konuşurken
İndi geldi Gavur Ali (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 504)

Evlerinin önü marul
Sular akar harıl harıl
İki gözüm Osman Ağa
Sırmalı keselere sarıl (Düvenli, Elbas, 2014: 55)

3.5. Ramazan, Bekçi ve Davulcu Mânileri

Ramazan mânilerinin konuları genellikle Ramazan, bayram, İslamiyet, oruç, açlık, sabır ve iyi dileklerdir (Kaya, 2004: 88). Ramazan ayında davulcular tarafından söylenen bu tür mâniler, köy halkını sahura kaldırmak ve Ramazan ayının sonuna doğru da bahşiş toplamak veya hediye almak amacıyla söylenmektedir. Bahşiş toplamaya çıkan davulcular gittikleri yerden daha fazla bahşiş almak için hane sahibine yönelik onu öven mâniler de söylemektedirler.

Bursa dağ köylerinde geçmişte Ramazan davulcusu köy halkından birinin evinin önünde durup, hane sahibinin isminin geçtiği bir mâni söylerdi. Hane sahibi de bu mâni karşılığında davulcuya hediye olarak yumurta, ekmek vb. gibi evinde olan herhangi bir gıda malzemesini verirdi. Artık günümüzde ise Ramazan davulcularına hediye yerine bahşiş olarak para verilmektedir.

Ne uyursun ne uyursun
Uykularda ne bulursun
Kadir Ağam ey efendim
Vakit geçti ne durursun (K.K.9)

Ramazan geldi dayandı
Camiler nura boyandı

Şen yüzlü Ahmet Ağa
Davulum geldi dayandı (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 516)
ÇAKİmağını ÇAKİakoymuş
Ateşini yakakoymuş
Ahmet Ağam iki gözüm
Ben gelmeden kalkakoymuş (K.K.2)

Merdivenden iner gelir
Paraları sayar gelir
İki gözüm beyefendim
Davulcuya bahşiş verir (Belenören, Şimşek, Delil, 2009: 121)

Altın tesbih elinde
Hakk'ın kelimeleri dilinde
İki gözüm Mustafa Ağam
Geçmiş cemaatin önüne (K.K.7)

Davulumun ipi gaytan
Sırtımda galmadı mintan
Bey amcam para ver de bana
Sırtıma alım bir mintan (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 518)

3.6. Beddua Mânileri

Bu gruptaki mâniler daha çok sevenleri birbirinden ayıranların cezalandırılması isteği doğrultusunda söylenmiştir. Kimi mânilerde ise sevdiğinden karşılık göremeyen sevgili tarafından, sevdiği kişinin cezalandırılması isteği de söz konusudur.

Bahçelerde bibersin
Konuşmadan gidersin
Aramızı bozanlar
Cennet yüzü görmesin (Dinçel, 2003: 165)

Kara kara giyersin
Kara haberin gelsin
Başkasını alırsan
Allah belanı versin (Belenören, Kaplanoglu, Elbas, 2009: 121)

Oğlan urban iki gat
Bir gatını bana sat
Sen beni beğenmedin
Galkmaz döşeklere yat (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 513)

Karadut parmak gibi
Sevdiğim kaymak gibi
Seni benden koparan
Kurusun yaprak gibi (Dinçel, 2003: 167)

3.7. Mektup Mânileri

Bu tür mâniler daha çok sevgililerin birbirlerinden haber almak için mektuplarda yazdığı mânilerdir. Uzun süre birbirini göremeyen, hasretlik çeken sevdalılar birbirlerinden haber almak için bu yola başvururlar.

İnsafın yok mu gülüm
İki kağıt karala
Seni göremiyorum
Pencereyi arala (Düvenli, Elbas, 2014: 53)

Karşıdan atlı gelir
Sinide tatlı gelir
Kızların mektupları
Oğlanlara saklı gelir (Dinçel, 2003: 166)

Ocak başında minder
Yüzünü beri dönder
Döndermezsen dönderme
Ayda bir mektup gönder (Dinçel, 2003: 166)

A benim hurma yârim
Bıyığı burma yârim
Sana bi mektup yazdım
Oku da durma yârim (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 521)

3.8. Asker Mânileri

Vatani bir görev olan askerlik, toplumumuzda kutsal sayılan ve her erkeğin yaşaması gereken önemli dönüm noktalarından biridir. Eskiden "Askerliğini yapmamış adama kız verilmez." diye bir tabir kullanılırdı. Bu tabir, askerliğin toplumumuzda ne kadar önemli bir vazife sayıldığının bir göstergesidir. Bursa dağ köylerinde de asker annelerinin, eşlerinin askere giden kişiye duydukları özlem, hasret ya da kavuşma istekleri mâniler vasıtasıyla dile getirilmiştir.

Dama koydum yakacak
Şimdi teren kalkacak
Sen askere gidince
Bize kimler bakacak (Dinçel, 2003:166)

Al geydim alsın deye
Mor geydim sasın deye
Kimselere varmadım
Askerden gelsin deye (Taş, 2002:121)

Kolumdaki saati
Ya kurarım ya kurmam
Yârim gitmiş askere
Ya durarım ya durmam (K.K.10)

Asker yolun bayır mı
Yârim çantan ağır mı

Gittin de hiç gelmedin
Başçavuşun gavur mu (Kemaliye, Elbas, 2014: 66)

Trenin bacaları
İçinde hocaları
Ellemeyin gelinleri
Askerdir kocaları (K.K.12)

3.9. Gelin - Kaynana Mânileri

Bu tür mâniler gelin-kaynana geçimsizliğinin tabii sonucu olarak ortaya çıkmış olan mânilerdir (Kaya, 2004:92).

Ocak başında perde
Perdenin ucu yerde
Kır kafalı gayınna
Ocak tüten evde (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 522)
Sinilerden sekerim
Üstüne bal dökerim
Senin biber dilini
Oğlun için çekerim (K.K.1)

Köprünün altı kazık
Kaynanam öldü yazık
Kaynanama acımam
Bir top kefeneye yazık (K.K.6)

Kaynanam dübek gibi
Görümcem köpek gibi
Oğullarını sorarsan
Çekilmiş ipek gibi (Taş, 2002: 169)

Çekmeceyi çekerim
Darıldın mı şekerim
Gelinimin derdini
Oğlum için çekerim (Belenören, Kaplanoğlu, Elbas, 2009: 121)

3.10. Giyim Kuşam Mânileri

Sevgilinin fiziksel özelliklerinin yanı sıra kimi zaman bu tür mânilerde sevgilerinin kıyafetlerinden de bahsedilir. Mânilerde geçen kıyafetler bize o yörenin sosyal ve ekonomik durumu hakkında da bilgi verir.

Üst başta otur yârim
Şapkası potur yârim
Sinemaya giderken
Beni de götür yârim (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 508)

Yemenim allı idi
Dört yanı pullu idi
Bunun böyle olacağı
Başından belli idi (Dinçel, 2003: 167)

Yârim indi trenden
Göyneği ketenden
Boynuna sarılmayın
Gülünü dermeden (Çörel, Elbas, 2014: 51)

Entarisi maviden
Yar geliyor camiden
Ben bi yeni yar sevdim
Yalan değil sahidem (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 509)

3.11. Düğün Mânileri

Tren gelir öterek
Kömürünü dökerek
Ben anamdan ayrıldım
Gözüm yaşın dökerek (Çörel, Elbas, 2014: 51)

Karyolanın demiri
Babam verir emiri
Eğer anam vermezse
Kaçmak Allah'ın emri (Dinçel, 2003: 167)
Kızın adı Kıymet'tir
Sür kahveyi kaydattır
Dünürçüler gelirken
Kaşı gözü oynatır (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 513)

Masa altında kedi
Ekmek verdim yemedi
Akşam dünürler geldi
Babam beni vermedi (Sırlı, Elbas, 2014: 85)

3.12. Gün ve Mevsimlerle İlgili Mâniler

Camiler medreseler
Yaz geliyor deseler
Bir guş kadar canım var
Verirdim isteseler (Menteşe, Elbas, 2014: 72)

Bugün günlerden pazar
Bülbül okur gün yazar
Genç yaşta evlenenler
Kırkıdan sonra azar (Belenören, Kaplanoğlu, Elbas, 2009: 121)

Köyümüzün çeşmesi
Pazar günü akmıyor
Şu Haydar'ın kızları
Yabancıya bakmıyor (K.K.3)

Su akar gümbür gümbür
Eteğim dolu sümbül
Ben yârimden ayrıldım
Bugün kırk altı gündür (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 513)

513)

3.13. Kahveyle İlgili Mâniler

Sana kahve pişirdim
Pişirirken taşırdım
O kadar güzelsin ki
Bir görüşte şaşırdım (Düvenli, Elbas, 2014: 53)

Ceviz dibi yemyeşil
Altında kahve pişir
A benim nazlı anam
Beni dengime düşür (Dinçel, 2003: 167)

3.14. Mendille İlgili Mâniler

Bu tür mânilerde mendil, ayrılığın, sevgiliye kavuşma dileğinin, sevmenin, sevilmenin işareti olarak kullanılır (Yardımcı, 2013: 42).

Gökten mendil iniyor
Fırıl fırıl dönüyor
Ateş misin güzelim
Seni gören yanıyor (Düvenli, Elbas, 2014: 53)

Dağları dağlasınlar
Görenler ağlasınlar
Yârimin mendiliyle
Yaremi bağlasınlar (Dinçel, 2003: 167)
Mendilimin ucuna
Suya batıran ossa
Orta boylu yârimi
Gidip getiren ossa (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 503)

Mendilim yele yele
Ben düştüm gurbet ele
Ellerimi çürüttüm
Gözyaşı sile sile (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 504)

3.15. Doğa Olaylarıyla İlgili Mâniler

Bu tür mânilerde dağ, coşkun su, dere, çiçekler vb. gibi doğanın parçası olan unsurlar yer alır. Bursalılar için önemli bir yere sahip olan dağ, Bursa dağ köylerinin mânilerinde de en çok yer alan doğa unsurudur. Bu dağlar kimi zaman karlı, yanık olarak tasvir edilir. Kimi zaman ise dertlerin büyüklüğü dağlar vasıtasıyla anlatılır.

Şu dağlar yanık dağlar
Yaprağı bölük dağlar
Yâri çirkin olanlar
Yazmayı soluk bağlar (K.K.11)

Kar yağar kürek ister
Şu dağlar direk ister
Zengin kızı sevene
Demirden yürek ister (Dinçel, 2003: 166)

Ağlarım ağlar gibi
Derdim var dağlar gibi
Gönlüme güzel düştü
Virane bağlar gibi (Dinçel, 2003: 167)

Derelerin yoncası
Beyaz gülün goncası
İstedim de vermedi
Şu kızın amucası (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 504)

Garşıdan doğan aylar
Bindiğim sarı taylor
Gitti yârim gelmedi
Ne zaman gelir çaylar (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 511)

3.16. Gözle İlgili Mâniler

Gökte yıldız ellidir
Ellisi de bellidir
Güzel seven oğlanın
Gözlerinden bellidir (Dinçel, 2003: 167)

Ay doğar ayan beyan
Yollara çıktım yayan
Alaca gözlü yârim
Ben geldim uyan (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 509)

Düvenli'nin kızları
Sürmelidir gözleri
O gözlere bakarken
Kaybettim öküzleri (Düvenli, Elbas, 2014: 53)

3.17. Hayvanlarla İlgili Mâniler

Kaya dibinde akrep
Ağzında yeşil yaprak
Gel konuşalım sevgilim
Sonumuz gara toprak (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 506)

Dereler kumlu taşlı
Ördekler yeşil başlı
Benim yâri sorarsan
Anadan çatma kaşlı (Dinçel, 2003: 166)

Karpuz kestim kan çıktı
İçinden yılan çıktı
Benim sevdiğim olan
Askerde subay çıktı (Sırıl, Elbas, 2014: 85)

Mor koyun meler gelir
Dağları deler gelir
Hakikatli yar olsa
Geceyi böler gelir (K.K.10)

3.18. Cinsellik İlgili Mâniler

Bursa'nın bucağında
Odun yanar ocağında
Alsın Allah canımı
Efendimin kucağında (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 503)

A dereler a dereler
Aynalı pencereler
Senin değil benimdir
Goynundaki memeler (Menteşe, Elbas, 2014: 72)

Harman yeri yaş yeri
Yavaş yürü hoş yürü
Gül sinenin arası
Otuz iki diş yeri (Dinçel, 2003: 166)

Ay doğan ayan ayan
Yollarda galdım yayan
Uzun boylu deliganni
Goynuna girdim uyan (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 509)

3.19. Bayram Mânileri

Şekerim var ezilecek
Tülbentlerde süzülecek
İki gözüm ağalar beyler
Çok evim var gezilecek (Menteşe, Kaplanoğlu-Elbas, 2009: 240)

3.20. Niyet Mânileri

Ayna attım çayıra
Şavkı vurdu bayıra
Ben yârimden ayrılmam
Meğer Allah ayıra (Dinçel, 2003: 167)

3.21. İş Mânileri

Yeşil ipek bükeyim
Derdim kime dökeyim
Sen git yârim gurbete
Hasretini çekeyim (Dinçel, 2003: 167)

3.22. Mesleklerle İlgili Mâniler

Bir taş içinde pekmez
Sen yesen bana yetmez
Delikanlı kazancı
Kızın süsüne yetmez (Belenören, Kaplanoğlu-Elbas, 2009: 121)

Ev ardına dolaşdım
Ot yolmaya dolaşdım
Ot yolması mahana
Ayrancıya dolaşdım (Sorgun, Cemiloğlu, 1989: 507)

Goyunum var garaman
Gaybolursa aramam
Ben bir reçber kızırım
Şehirliye varamam (Çörel, Elbas, 2014: 51)

SONUÇ VE ÖNERİLER

• Yapılan incelemeler gösteriyor ki Bursa dağ köylerinde daha çok kadınlar arasında devam eden mâni söyleme geleneği, kına gecelerinde ve düğünlerde yaşatılmaktadır. Kına gecesinde ya da düğünde bir araya gelen kadınlar, bakır çalıp mâni söyleyerek eğlenmekte aynı zamanda bu geleneğin yaşatılmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli rol oynamaktadır.

• Erkekler arasında da bu geleneği Ramazan davulcuları devam ettirmektedir. Mâniler açık ve kapalı ortamlarda söylenmekle birlikte mâni dinleyicileri de farklılık göstermektedir. Kadınların mâni söylediği ortamlarda mâni dinleyicileri kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Ramazan ayında erkekler tarafından söylenen mânilerin dinleyicileri ise mâninin söylendiği yerde yaşayan tüm halktır.

• Bursa dağ köylerinde söylenen mânilerin büyük bir kısmı, şekil ve yapı bakımından ortak bir özellik göstermektedir. Mânilerin çoğu 7 heceli ve "aaxa" kafiye düzenine dayalı olmakla birlikte hece sayısı yediden fazla olan mâniler de vardır. İncelenen mânilerde daha çok tam ve zengin kafiye kullanıldığı görülmektedir. Yarım, tunç ve cinaslı kafiye örneklerine rastlanılmakla birlikte kafiyesi olmayan maniler de mevcuttur. Bunun yanı sıra mânilerin büyük bir kısmında redif kullanılmıştır. Bazı mânilerin söyleyiş özellikleri aynen korunarak yazıya geçirilmiştir.

• Konu bakımından 22 başlık altında sınıflandırılan mâniler arasında sevda mânilerinin önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Sevda mânilerini de gurbet mânileri takip etmiştir. Diğer mânilerde de bölge insanının duygu ve düşünce yapısının, özlülerinin, dertlerinin, beğenilerinin kültürlerine ait gelenek göreneklerinin izlerini bulmak mümkündür. Toplamda Bursa dağ köylerine ait 346 mâni incelenmiştir. Bu mânilerin 189'u 7 heceli, 44'ü 8 heceli, 113'ü ise düzensiz hece yapısına sahiptir. Düzensiz hece sayısına sahip olan mânilerin büyük çoğunluğunun Ramazan mânileri olduğu görülmektedir. Bunun sebebi mâniyi söyleyen davulcunun bahşiş almak için kapısına gittiği her kişinin adına göre söylediği mâninin bir mısrasını değiştirmesidir.

• Bursa'nın dağ köylerinden derlenen mâniler de hem bir geleneğin yaşatılması hem de bölge halkının gelenekleri, görenekleri ve kültürel değerleri hakkında önemli bilgileri geçmişten günümüze taşımaları bakımından önemlidir. 2003 yılında Unesco

tarafından kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nde kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlev gören, dille birlikte sözlü geleneklerin ve anlatımların korunması gerektiği belirtildiği için günümüzde anlatılan sözlü kültür ürünlerini aktaran kişileri tespit edip, anlatılan ürünleri gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla muhafaza altına almalıyız.

KAYNAKLAR

Sözlü Kaynaklar

- K.K.1 Açıle Balı, 1963, Sırlı, Evli, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Görüşme tarihi: 05.05.2019.
- K.K.2 Emine Çetinkaya, 1969, Dağgüney, Evli, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Görüşme tarihi: 27.04.2019.
- K.K.3 Fatma Turhan, 1949, Haydar, Evli, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Görüşme tarihi: 10.11.2018.
- K.K.4 Hanife Ele, 1959, Sırlı, Evli, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Görüşme Tarihi: 05.05.2019.
- K.K.5 Hatice Mail, 1960, Haydar, Evli, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Görüşme tarihi: 10.11.2018.
- K.K.6 Hayriye Arğın, 1956, Çörel, Dul, Okuryazar olup, bir okul bitirmemiş, Ev hanımı, Görüşme tarihi: 27.04.2019.
- K.K.7 Mevlüde Aydoğan, 1940, Haydar, Dul, İlkokul Mezunu, Ev hanımı, Görüşme tarihi: 10.11.2018.
- K.K.8 Mevlide Gün, 1965, Sırlı, Evli, İlkokul mezunu, Emekli, Görüşme Tarihi: 05.05.2019.
- K.K.9 Muazzez Çetinkaya, 1939, Dağgüney, Evli, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Görüşme Tarihi: 27.04.2019.
- K.K.10 Naziye Uğur, 1966, Mazlumlar, Dul, İlkokul Mezunu, İşçi, Görüşme tarihi: 15.11.2018
- K.K.11 Necibe Özdemir, 1954, Düvenli, Evli, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Görüşme tarihi: 01.05.2019.
- K.K.12 Sebahat Bozkurt, 1958, Düvenli, Evli, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Görüşme tarihi: 01.05.2019.
- K.K.13 Selime Coşkun, 1946, Düvenli, Evli, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Görüşme tarihi: 01.05.2019.

Yazılı Kaynaklar

- Akalın, S., Şimşek, E. (2003). Mâniler, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi, Ankara: Cilt 3, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Artun, E. (2000). Adana'da Mânî Söyleme Geleneği, Adana Halk Kültürü Araştırmaları I, Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Artun, E. (2007). Türk Halk Kültüründe Mânî Söyleme Geleneği, Mânilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği, IV. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyumu Bildirileri, Muğla: Fethiye Belediyesi Kültür Yayınları.
- Atlı, S. (2012). Taşköprü (Kastamonu)'de Mânî Söyleme Geleneği, Turkish Studies, Volume, 8/1 Winter, p. 755-774.

Boratav, P. N. (1973). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Cemiloğlu, M. (1989). Sorgun Köyü Halk Edebiyatı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, A. (2005). Mânilerimiz ve Trabzon Mânileri, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çıblak, N. (2005). Halk Kültüründe Değişimin Mersin Tahtacıları Halk Kültürü Örneğinde Değerlendirilmesi, Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.

Dinçel, Ö. F. (2003). Bursa Dağ Yöresi (Orhaneli-Harmancık-Keles-Büyükorhan), Bursa: DAĞ-DER.

Dizdaroğlu, H. (1969). Halk Şiirinde Türler, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Ekici, M. (2002). Ödemiş Yöresi Mânileri Üzerine Bir Değerlendirme. Motif Dergisi, S. 31.

Elbas, A. (Editör) (2014). Bursa Köylerinde Ninniler, Mâniler, Ağıtlar, Türküler, Giyim Kuşam ve Halk Oyunları I, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi.

Elçin, Ş. (1981). Halk Edebiyatına Giriş, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Ş. (1990). Türkiye Türkçesinde Mâniler, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Erşahin, İ. (2011). Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü, 2. Baskı, Ankara: Ötüken Neşriyat.

Gözyayın, N. (2013). Anonim Halk Şiiri Üzerine, Türk Dili Dergisi-Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri), Sayı 445-450, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaplanoglu, R., Elbas, A. (Editör) (2009). Bursa Keles İlçesi Akçapınar, Belenören, Haydar, Menteşe Köyleri, İstanbul: Osmangazi Belediyesi.

Kaya, D. (2004). Anonim Türk Halk Şiiri, Ankara: Akçağ Yayınları.

Oğuz, Ö. (2001). Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam, Ankara: Akçağ Yayınları.

Sever, M. (2004). Türk Halk Şiiri, Ankara: Kurmay Yayınları.

Şimşek, H.E., Delil, H. (2009). Belenören, Bursa: Şuberk Ofset Matbaacılık.

Taş, H. (2002). Bursa Folkloru, Bursa: Gaye Kitabevi.

Yardımcı, M. (2013). Başlangıç Günümüze Türk Halk Şiiri, İzmir: Kanyılmaz Matbaacılık.

AMBALAJ TASARIMINDA GESTALT PRENSİBİ

Gestalt Principle In Packing Design

Gültekin ERDAL

İD 0000-0003-0425-6196

Fine Arts ♦ Araştırma Makalesi

Öğretim Görevlisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Grafik Tasarım Programı, Bursa.
gultekinerdal@uludag.edu.tr

Submit Date :2020-04-02 15:16:30
Acceptdate :2020-05-14 20:30:30
Ethical Report :Gerekli değil
DOI :

Copyright © 2020 * Bursa Gelişim Akademisi
ISSN 2687-4385 * eISSN 2687-6248
<http://www.ijhar.net> * <http://www.ijhar.org>
ijharjournal@gmail.com

Reference :ERDAL, Gültekin (2020), Gestalt Principle In Packing Design. International Journal of Humanities and Research, June, Year 5, Issue: 4, Volume: 4, Pages: 32-39

Özet

İnsanoğlu ihtiyaç fazlası besinlerini, gerektiğinde tekrar kullanmak için çeşitli doğal maddeler ile sarmak ve saklamak ihtiyacını hissetmiştir. Ambalaj insanlığın ilk yıllarında olduğu gibi günümüzde de koruma ve saklama amaçlı bir örtüdür. Ancak günümüzde ambalajın işlevinde büyük değişimler olmuş, saklama ve korumanın yanında; taşıma, depolama, satış, hijyen gibi fonksiyonları da barındırmak zorunda kalmıştır. Ambalajdaki bu değişimlerin temelinde ise rekabet ve üstün olma gibi egolar yatmaktadır. Üreticiler, ürünlerinin en iyisi olduğunu anlatabilmek için ambalajın reklam fonksiyonuna her zaman ihtiyaç duymuşlardır. Ambalaj ile tüketici arasında psikolojik bağ kurma çabaları, ambalajın başarısı ile gelişmiş, bu yolla tüketicinin bağımlılık derecesine varan alışkanlıklar edinmesi sağlanmıştır.

Gelişen ambalaj teknolojisi, yeni ambalaj maddelerini beraberinde getirmiş, daha kullanışlı ve daha gösterişli ambalajlar üretilmiştir. Üstün olma egosu ve ticari rekabetin artması çok daha fonksiyonlu ve gösterişli ambalajları üretmiştir. Sadece ambalajını beğendikleri için ürün satın alan tüketicilerin sayısı az değildir. Çünkü ambalaj, ürünün tanıtımı ve satılması için önemlidir. Tüketicinin ürünü alması için önce dikkati çekilmelidir. Bu da ambalaj ile mümkündür. Tasarım bu aşamada önem kazanmaktadır. İyi bir ambalaj tasarımda seçilen renk, yazı ve biçimler uyumludur ve bu ürünün kalitesini ön plana çıkartarak tüketiciye de güven duygusu verir. Ambalajda

kullanılan renk, ürünün karakteristik özelliklerini yansıtmalı veya ürüne karakteristik özellik vermelidir.

Tasarım kavramının geniş kapsamlı olması, genellikle tanımlamaktan çok, tarif etme yolunu tercih ettirir. Temel sorun ise, tasarı, taslak, tasarlama ve tasarlamak kavramlarıyla karıştırılıyor olmasıdır. Bu kavramların birbirinin aynısıymış gibi tarif edilmesi, tasarım kavramının da bu kavramların parçasıymış gibi algılanmasına neden olabilmektedir. Ancak bu kavramların tamamı sonuç değil, eylem öncesi hazırlık sürecidir. Celal Esad Arseven, söz konusu kavramları “Sanat Ansiklopedisi” eserinde farklı başlıklar altında tanımlayarak aralarında organik bağ olmalarına karşın, ayrı kavramlar olduklarını ortaya koymuştur. Arseven’in tanımlaması ile tasarı; “ilk düşünülen fikir veya şekil hakkında yazılan yazı veya resimdir. Tanım yapılırken, ön tasarı adı altında yeni bir başlık açarak bölümlendirmesi de yapılmıştır. Taslak için; “üzerinde daha sonra çalışılmak için yapılmış hazırlık hali” tanımı yapılırken, tasarlama için; “bir şeyin tasavvur edilen şekli” tanımını kullanılmıştır. Taslak ile tasarlama arasındaki ince çizgiyi ise taslağın, yapılan şeyin ilk kaba hali olarak ayırt etmektedir. Tasarlamak ise uygulamaya başlama öncesi hazırlık olarak tanımlanırken, zihinde tasavvur edilen şeyin uygulamaya koymasının planlanmasından söz edilir. Kavramları ayırt edebilmek hem tasarımcı hem tasarlatıcı hem de hedef kitle için işlevselliği doğru seçilmiş sonuçlar anlamına gelmelidir.

Tasarımda Gestalt prensiplerinden faydalanmak, tüketiciyi şaşırtabilir, hayran bırakabilir veya seriyi toplamaya zorlayarak ihtiyaç fazlası satın alma psikolojine itebilir. Çünkü Gestalt kuramına göre bütün, parçaların toplamından farklı bir anlam ifade eder ve birey, bütünü parçalarına ayırarak değil, bütünlük içinde algılar. Gestaltçılar bütünün parçalarından ziyade kendisiyle ilgilenirler. Bu yaklaşımla tasarım, bütünün parçalarının uyumlu ve işlevsel olması veya algılanması olarak tanımlanabilir. Bağımsız her bir parçanın, oluşturduğu bütünün anlatı veya işlevi dikkate alınır. Ancak her bir parçanın bütünün içinde uyumlu olması önemlidir. Bu uyumun derecesi de ayrıca önemlidir çünkü tasarımda çok fazla uyum varsa sıkıcı veya tekrar eden bir tasarım çalışmasına dönebilir. Diğer taraftan tasarım çalışmasında, çok fazla değişken kullanılırsa da sonuç kaotik ve kullanılmaz olabilir. Gestalt kuramı iyi bir tasarımın ilkelerinin olması gerektiğini savunur.

Anahtar Kelimeler: Tasarım, tanım, ambalaj, Gestalt, ambalaj tasarımı.

Abstract

Human beings felt the need to wrap and store surplus nutrients with various natural ingredients to reuse them when needed. Packaging is a cover for protection and preservation today, as in the early years of humanity. However, today there have been significant changes in the function of packaging, besides storage and protection; It had to accommodate features such as transportation, warehousing, sales, and hygiene ego such as competition and superiority with behind these changes in packaging. Manufacturers have always needed the advertising function of the packaging to explain that they are the best of their products. The efforts to establish a psychological connection between the packaging and the consumer came with the success of the packaging, and the consumer was allowed to acquire habits up to the degree of addiction.

The developing packaging technology has brought new packaging materials, and more useful and showy packaging has been produced. The superiority ego produced much more functional and flashy packages. The number of consumers purchasing products is not small, just because they like the packaging. Because packaging is essential for the promotion and sale of the product, attention should be drawn to the consumer in order to receive the product. This is also possible with packaging. Design gains importance at this stage. The colors, texts, and shapes were chosen in good packaging design are compatible and give the consumer a sense of confidence by emphasizing the quality of this product. The color used in the packaging should reflect the characteristic features of the product or give the product a characteristic feature.

The fact that the concept of design is far-reaching generally prefers to describe rather than define. The main problem is that the draft is confused with the ideas of selection, design, and design. Explaining these concepts as if they are identical may cause the concept of design to be perceived as a part of these concepts. However, not all of these concepts are results, but the pre-action preparation process. Celal Esad Arseven, by defining these concepts under different titles in his "Art Encyclopedia", has revealed that they are separate concepts, although they have an organic bond between them. With his statement, the bill; "The first thought is the writing or picture about the idea or shape. While making the definition, a new title was opened under the name of the preliminary design, and its partitioning was also made. For the draft; While preparing the description of "preparation state for working on later," for design, the definition of something imagined is used. He distinguishes the fine line between draft and design as the first rough form of the selection. While the design is defined as preparation before starting the implementation, it is mentioned that it is planned to put into practice what is envisaged in mind. Being able to differentiate concepts should mean correctly chosen functionality for the designer, the designer, and the target audience. Because of the design is far from the expected functionality, garbage is kind. If this is aesthetic garbage with an imagery icon value, it is art, and if hand-made production is a craft.

Leveraging Gestalt principles in design can push surplus purchasing psychology, which surprises, impresses, or pushes the series into a collection. Because, according to Gestalt theory, the whole has a different meaning from the sum of the parts and the individual perceives the whole in integrity, not by dividing it into its components. Gestaltists are more concerned with themselves than parts of the whole. With this approach, design can be defined as the parts of the entire being compatible and functional or perceived. The narrative or function of the whole individual piece is taken into consideration. However, it is essential that each piece be consistent with the whole. The degree of harmony is also significant because if there is too much harmony in the design, it turns to boring or repetitive design work. On the other hand, although too many variables are used in the design study, the result may be chaotic and unusable. Gestalt theory advocates that good design should have principles.

Keywords: Design, definition, packaging, Gestalt, packaging design.

GİRİŞ

İnsan eli veya zekâsı ile oluşturulmuş her obje, eşya, kıyafet veya şeylerin bir tasarım sonucu oluştuğunu görmek mümkündür. Çünkü tasarım, estetik olsun veya olmasın işlevselliği olduğu sürece günlük yaşantımızda sıradanlaşmış, yaşantımızın ayrılmaz parçası olmuştur. Hayatımızı kolaylaştıran eşyaların yaşantımızdan çıktığını varsaydığımızda, kendimizi çıplak ve çaresiz hissedebilir, alıştığımız şeylerin eksikliğinin yaşamı anlamsızlaştırdığını görebilir ve hatta bilimi tanımamış olabilirdik. Çünkü medeniyet tarihinde sanatın, çocuk oyunlarından sonra her şeyden önce var olduğu bilinmektedir. Bu durumda yaşantımızdan nelerin çıkartılmak zorunda kalınacağını daha kolay hayal edebiliriz. Bu nedenle tasarımın birçok sektörde olduğu gibi ambalaj sektöründe de tüketimin lokomotif olması şaşılabilecek bir şey değildir.

Gestalt kuramları her ne kadar tasarımın vazgeçilmez ögesi değilse de tasarıma getirdiği farklı bakış, boyut, strateji ile tasarımın tüketiciyi ikna edebilme kabiliyetini arttırmaktadır. Çünkü tasarımda gerekli olan işlevselliği, birden daha fazla sayıya çıkartabilmenin tek yolu Gestalt prensiplerini özümsemiş olmaktan geçmektedir. İnsan zekasına dayalı objenin en az bir işleve sahip olması onu tasarım yapmaya yeterli kılarken, birden fazla işlevselliğe sahip olan objeler için sadece tasarım demek yerine, yaratıcı veya yaratıcı tasarım demek doğru olacaktır. Yaratıcı tasarımlarda estetik de önem kazanmaktadır. Ekonomik sorunların küreselleştiği günümüzde birden fazla işleve sahip tasarımların tercih edilmesi şaşılabilecek bir sonuç değildir. Hem ambalaj hem saklama kabı hem oyuncak ve hem de koleksiyonal seri tamamlama özelliğine sahip yaratıcı tasarımların, ömür boyu reklam özelliğinin de olduğu unutulmamalıdır. Bu açıdan kişisel yaşam alanlarının daraldığı günümüzde, tek işlevselliğe sahip tasarımların uzun süre saklanamayacağı açıktır.

Hemen herkesin hakkında bir şeyler söyleyebileceği ambalaj için de birden fazla işlevselliğe sahip tasarımların örneklediği bu çalışmada, Gestalt kuramlarının ambalaj tasarımını nasıl boyutlandığı üzerinde durulmuştur. Ambalajlama yaprak gibi doğal malzemelerle başlamıştır. Daha sonra, dokunmuş malzemeler ve çömlekler gibi ürünlerle seri üretime geçilmiştir. Cam ve ahşap ambalajların yaklaşık 5000 yıldır kullanıldığı tahmin edilmektedir (ASD Bülten, 2013:34). Sadece saklama veya taşıma işlevine sahip 5000 yıl önceki ambalajlar ile günümüz ambalajların arasındaki temel fark, sanıldığı gibi teknolojik mükemmellik değil, birden fazla işlevselliğe sahip yaratıcı ambalajlar olmasıdır. Bu bağlamda 5000 yıl sonrasında da teknolojinin ambalajı hangi boyuta geçireceği hayal edilemezken, işlevsellik özelliği sayısının daha da artacağı söylenebilir.

YÖNTEM ve ETİK SORUMLULUK

Bu çalışmanın oluşturulmasında nitel araştırma yöntemi ile toplanan yığın bilgiler, yorumlanmış ve yorumları destekleyecek görseller ile zenginleştirilmiştir. Araştırmada bilgisinden, tasarımından yararlandığımız yazar, araştırmacı ve tasarımcılara atıf yapılarak, isimlerine araştırmada yer verilmiştir. Hala hayatta olan araştırmacı ve tasarımcılardan şahsen izin alınarak, tasarımları bu çalışmada kullanılmış ve teşekkür edilmiştir. Kuramsal yapıda ise kendi kitap ve makalelerimden doğrudan yararlanılmıştır. Konuyla ilgili yayınlanmış, Etkili Ambalaj Tasarımı, Cam ve Cam Ambalaj, İletişim ve Tipografi başlıklı kitaplarım ile makalelerim araştırmanın omurgasını oluşturmuştur. Bu nedenle araştırmada uluslararası standartlara (Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) belirlediği etik ilkeler. <https://publicationethics.org/>) uyulmuş ve konunun içeriği gereği etik raporuna ihtiyaç duyulmamıştır.

TASARIM

Tasarım, kimsenin yabancı olduğu, hemen her insanın bir şeyler söyleyebileceği göreceli bir kavramdır. Her insanın fikir yürütebileceği kavramlar üzerinde durmak zor ve riskli olabilir. Bu sorun için yaygın tasarım kavramı üzerinden yürümek doğru olur. Latince "consilio" sözcüğünden gelen tasarım, parçaların işlevsel olacak şekilde bütün oluşturmasıdır. Sanata dair estetik, kompozisyon, renk, denge, vurgu gibi temalar tasarımda kullanılmalıdır. Ancak işlevsellik, tasarımı sanattan ayıran önemli bir unsurdur.

Günümüzün son derece teknolojik ve küresel rekabet dünyasında başarılı olmak, bir kişinin daha önce gerekenden farklı bir beceri seti geliştirmesini ve kullanmasını gerektirir (Razzouk, Shute, 2012:330). Bu becerilerden her birine tasarım denir. Tasarım, öyle bir beceridir ki, tüm profesyonel eğitimin özüdür; meslekleri bilimlerden ayıran temel işarettir. Mühendislik okullarının yanı sıra mimarlık, işletme, sanat eğitimi, hukuk ve tıp okullarının tümü tasarım süreci ile ilgilenmektedir (Simon, 1996:111). Tasarım pratikte, öncelikle dış kaynaklı bir ihtiyaç veya duruma yanıt olarak mevcuttur (Swanson, 1994:59). Bu durum, tasarımın işlevsel olması gerektiğine vurgu yapar. Hem geniş bir tabanı hem de işlevselliği göz önüne alındığında tasarımın kavram ve tanım sorunlarının olması doğaldır. Temel sorun ise, tasarı, taslak, tasarlama ve tasarlamak kavramlarıyla karıştırılıyor olmasıdır. Ancak bu kavramların tamamı sonuç değil, eylem öncesi hazırlık sürecidir. Celal Esad Arseven, "Sanat Ansiklopedisi" eserinde farklı başlıklar altında tanımlayarak aralarında organik bağ olmalarına karşın, ayrı kavramlar olduklarını ortaya koymuştur. Arseven'in tanımı ile tasarı; "ilk düşünülen fikir veya şekil hakkında yazılan yazı veya resimdir" (Arseven,

1994:1941). Tanım yapılırken, ön tasarımı adı altında yeni bir başlık açarak bölümlendirmesi de yapılmıştır. Taslak için; “üzerinde daha sonra çalışılmak için yapılmış hazırlık hali” tanımı yapılırken, tasarlama için; “bir şeyin tasavvur edilen şekli” tanımını kullanılmıştır. Taslak ile tasarlama arasındaki ince çizgiyi ise taslağın, yapılan şeyin ilk kaba hali olarak ayırt etmektedir. Tasarlamak ise uygulamaya başlama öncesi hazırlık olarak tanımlanırken, zihinde tasavvur edilen şeyin uygulamaya koymasının planlanmasından söz edilir. Kavramları ayırt edebilmek hem tasarımcı hem tasarlattıcı hem de hedef kitle için işlevselliği doğru seçilmiş sonuçlar anlamına gelmelidir.

İngilizce “design” sözcüğünden dilimize geçen tasarım, aslen Latince kökenlidir. Asıl görevi algı ile kavram arasında bir bağ kurmaktır. Tasarım, algıyı tasarlayarak kavramı işlevsel hale getirebilir. Prototip ortaya konmadığı sürece tasarımın nesnel gerçeklik ile doğrudan ilişkisi yoktur. Çünkü tasarım bilgi edinme sürecidir. Bu süreçte, sorun tanımlama, bilgi toplama, değerlendirme, çözüme gitme ve uygulama yer alır. Uygulama, sonucun başlangıcı olması ile tasarımın bitirilmesi sürecidir. Sonucun etkileyici olması, yaratıcılık denilen edinimle mümkündür. Yaratıcılık edinimdir, çünkü tecrübeyle oluşur. “Tecrübe sonucunda ulaşılan son noktada “kavrayış” meydana çıkar. Kavrayış daha çok tam da bilincimizle kendimizi en yoğun biçimde bağladığımız anlardaki bilinçdışı düzeylerden doğar. Kavrayışın ortaya çıkabilmesi için yoğunlaşma durumunda ki kişinin kavrayışın çıkmasına izin vermesi, bu ortamı sağlaması,” (Turgut, 1990:165) sınırları zorlaması gerekir. Bu abakımdan yaratıcılık, sınırları zorlamaktır. “Yaratıcılığın ortaya çıkması bir sınırlamaya bağlıdır. Çünkü yaratıcı edim, insanı sınırlayan şeyle birlikte ve ona karşı ortaya çıkmaz” (Turgut, 1990:167). Çelişkili bir durumdur. “Heraklitus, çelişki her şeyin hem kralı hem de babasıdır demiştir ve çelişki sınırları ön görür; sınırla mücadele gerçekte yaratıcı üretimin kaynağıdır. Yaratıcılık kendiliğindenlik ve sınırlamalar arasındaki gerginlikten doğar.” (Turgut, 1990:167) Webster (Turgut, 1990:168) yaratıcılığı, varlığı ortaya çıkarma süreci olarak tanımlarken Séguéla “kişisel arayış” (Séguéla,1990:31) olarak tanımlar. Picasso yaratıcılığı “yıkış” olarak tanımlar, edinilmiş düşüncelerin üzerine yenilerinin yapılamayacağını savunur. Mark Twain Picasso’yu desteklercesine yaratıcılığı “herkesin olanaksız dediği şeyi, olabilir yapan anormal” olarak tanımlayarak, yaratıcı kişiyi yıkan kişiye dönüştürmektedir. Yaratıcılığın bulunduğu tek ortak nokta ise cesarettir. Çünkü korku, yaratıcılığı öldüren tek gümüş kurşundur. Panzehir ise düşünce, düşündürmek, düşündürmektir. Düşünme öğrenilebilen bir yeti olma özelliği ile, kaliteli düşünce statüsünü doğurur. O halde her düşüncenin, yaratıcılığı beslemediği sonucuna varılabilir. Ambrose’un deyimi ile “yaratıcı düşünce, öğrenilebilen

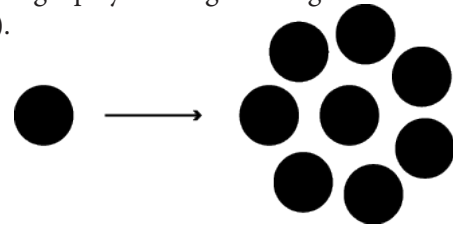
ve geliştirilebilen bir yetidir” (Ambrose, 2013:41). Nihayetinde bu yeti, fikir geliştirmeye odaklı olmakla birlikte “serbest çağrışım, zihin haritası, yanal düşünme, ırsak düşünme ve fikir egzersizi yapma” (Ambrose, 2013:41) gibi birçok tekniği kullanmayı zorunlu kılar. Tasarım düşüncesi, tasarım ve mühendislik alanlarının yanı sıra işin ayrılmaz bir parçası haline gelse de 21.yüzyıl eğitiminde disiplinler arasında olumlu bir etkisi olabilir, çünkü çözüm üretmede yaratıcı düşünce önemlidir (Rotherham, Willingham, 2009:15). Yaratıcı düşünce ile tasarımcılar, eleştirel yaklaşımla, mantıklı düşünüp, kalıcı ve karmaşık problemleri çözmeleri gerekir.

Tasarımda Gestalt Kuramı

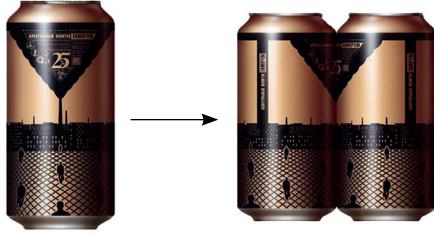
Gestalt kuramına göre bütün, parçaların toplamından farklı bir anlam ifade eder ve birey, bütünü parçalarına ayırarak değil, bütünlük içinde algılar (wikibooks.org, E.T. 08.02.2020). Gestaltçılar bütünün parçalarından ziyade kendisiyle ilgilenirler. Bu yaklaşımla tasarım, bütünün parçalarının uyumlu ve işlevsel olması veya algılanması olarak tanımlanabilir. Bağımsız her bir parçanın, oluşturduğu bütünün anlatı veya işlevi dikkate alınır. Ancak her bir parçanın bütünün içinde uyumlu olmaları önemlidir. Bu uyumun derecesi ayrıca önemlidir çünkü “tasarımda çok fazla uyum varsa sıkıcı veya tekrar eden bir tasarım çalışmasına döner. Diğer taraftan tasarım çalışmasında, çok fazla değişken kullanırsa da sonuç kaotik ve kullanılmaz olabilir” (Ambrose, 2013:56). Gestalt kuramı iyi bir tasarımın ilkelerinin olması gerektiğini savunur. Gestalt kuramının beş ilkesi “benzerlik, süreklilik, tamamlama, yakınlık ve şekil-zemin algılarına dayanır” (Ambrose, 2013:56).

Benzerlik Algısı:

Nesnelerin veya grup elemanlarının birbirine olan benzerliğinden bahsedilir. “Bütün anlamına gelen Gestalt psikolojisine göre organizma birbirine benzeyen uyarıcıları gruplayarak algılama eğilimindedir” (Erdal, 2015:22).

Resim 1. Nesnelerin birbirine benzer, grup ya da motif gibi görünmesidir. Doğrudan bir benzerlik varsa grubun veya motifin bir kısmı vurgulanabilir ancak bu ister yazı düzenleme ister biçimle olsun genel kuraldan sapmaktır. Bunun yanında eğlenceli, sahiplenme duygusu yaratacak ve tasarıma karşı sorumluluk duygusu kuralların yıkılmasıyla mümkün olabilir. Kurallar tasarımı disipline edebilmesine karşın, sıradanlığın ötesine götüremeyebilir. Benzerlik algısı yaşantımızda ve doğada sık kullanılan simetrik tekrardan başkası değildir. Doğada bir çiçeğin taç yapraklarının sıralanması, bir hayvanın kürkünün desen tekrarı, parmak izi gibi birçok benzer tekrarlar yaşantımızı sarmış durumdadır. Zaten aşına olduğumuz algıyı, tasarımlarda kullanmaktan doğaldır. Nihayetinde tasarımlar, doğanın tekrarından başka bir şey değildir.

Resim 2. Benzerlik ilkesi her tasarım için uygulanabilir. Ambalaj tasarımlarda benzer kutuların, yan yana gelmesi ile yeni bir mesaj oluşturabilir. Bu mesaj ürünün içeriğini doğrudan ilgilendirmeyebilir. Ancak ürünün etkisini veya kamçılanan arzuları yansıtabilir. Benzerlik algısı, benzer nesnelerin, beklenen sonuçtan farklı bir etki bırakmasıyla ilgilidir. Bu tür etkiler, özellikle de ambalaj tasarımında son kullanıcıyı heyecanlandırabilir, almaya teşvik edebilir, sahiplik duygusuna hitap ederek kullanım sonrası ambalajı saklamasına neden olabilir. Ambalaj tüketicileri için en çok umut edilen beklenti, tüketicinin ambalajı sahiplenmesidir. Eğlenceli, yaratıcı, doyurucu veya tatmin edici, yararlı ve motive edici fikirler benzerlik ilkesi ile ambalaja yansıtılabildiğinde kullanıcının ambalajı sahiplenerek dekoratif eşya, saklama kabı ya da saygı gibi kişiselleştirme davranışları sergilemesini sağlayabilir.

Süreklilik Algısı:

Ani değişikliklerden ziyade daha çok düz giden sürekliliğin algılanması söz konusudur. Aynı yöne giden birimler, çizgiler birbiri ile ilişkili olarak algılanır, elemanlar gruplaşma eğilimi gösterirler. Süreklilik algısında yeni mesaj, görüntü, durum veya olgu söz konusu değildir. Sürece farklı objeler dahil olmasına karşın algı, bütünlüğü bozmaz, farklı objeleri absorbe ederek bütüne dahil eder.

Resim 3. Süreklilik algısı, farklı objelerin, birbirinin devamıymış gibi algılanması olayıdır. Objelerin renk farkı, algılanma etkisinde önemli fark yaratmaz ancak, sıralanma ve büyüklük oranları, algılanmanın sürekliliğinde belirgin rol oynar. Trafikte aynı hızla giden araçların oluşturduğu zincir, araçların birbiriyle bağlantılıymış gibi ip oluşturmasında,

büyüklük önemli rol oynar. Beynin belli bir süre sonra olayı monotonlaşması, ani değişikliklere karşı hazırlıksız olmasına neden olur. Süreklilik algısı tehlikelere açık bir durum yaratabilir.

Resim 4. Ambalaj tasarımında süreklilik, tüketici için yeni bir ilgi odağı haline gelebilir. Ambalaj tasarımında süreklilik algısı, birkaç ardışık ambalaj ile birlikte mümkün olması, tüketicinin ihtiyacından fazla ürün almasına neden olabileceği gibi rakiplerine karşı tercih nedeni olabilir. Süreklilik algısı farklı objelerin bir araya gelerek yeni bir mesaj yerine, mesajı farklı açıdan yenileme eğilimi gösterirler. Ambalaj tasarımı için süreklilik algısı, yeni veya özgün bir tasarım adına değil, satış strateji belirlemek adına yapılabilir. Çünkü tüketici, bilmediği bir markanın ürününü ihtiyacından fazlasını alma eğiliminde olmayabilir. Strateji, ambalaj tanımlamasında kullanılabilen bir kavramdır. Süreklilik algısı bu nedenle ambalaj için önemli bir algıdır. Satışı doğrudan etkileyebilir, tüketiciyi şaşırtabilir, heyecanlandırabilir ve en önemlisi de seriyi tamamlayabilmek adına ihtiyaç fazlası tüketim yapmasına neden olabilir.

Resim 5. Süreklilik ilkesinin ambalaja uygulanmış hali.

Resim 6. Tamamlama prensibine göre tasarlanan Atatürk portresinin bazı kenar çizgileri konulmamış olmasına karşın, o kenarlar varmış gibi algılanıyor.

Tamamlama Algısı:

Bazı durumlarda nesneler, yarım bırakılmış olsa da beyin mevcut parçaları tamamlayarak bütünlük algısını oluşturur. Yani resmin bütünü bazı parçaları olmadığı halde bizim algımız bu görsel parçaları tamamlar. "Araştırmalar gösteriyor ki aklın bir şekli tamamlamasının nedeni şekli duyu aracılığıyla tamamlanmış şekilde algılaması değil, uyarıların etrafındaki düzeni arttırmak içindir" (Vikipedi.org. E.T. 15.03.2020). Örneğin, yandaki Atatürk portresi tamamlama ilkesinin bir gösterimidir. Bizler bu resmi tamamlanmış bir resim olarak algılamamıza karşın, aslında şekillerde boşluklar var. Eğer tamamlama ilkesi olmasaydı resimde farklı uzunlukta, yönde ve eğrilikte ayrı sıralar halinde siyah lekeler algılandık. Ama tamamlama ilkesi ile beynimiz bu farklı siyah lekeleri bir bütün olarak birleştirip, tamamlanmış bir resim gibi algılar.

Resim 7. Tamamlama algısı ambalaj tasarımına parçaların bütün oluşturması şeklinde yansıtılabilir. Aynı işlevi yapan veya aynı gıda ile sarılmış küçük ambalajların bir araya getirilmesiyle bir paket veya bütün oluşturulması düşünülebilir. Yandaki metal ambalajda, sefer taşı mantığında benzer küçük ambalajların, üst üste getirilmesiyle daha büyük ambalajın oluşturulması sağlanmıştır. Tamamlama algısı ile beynimiz, küçük parçaları görmeyerek, bütünlüğü gibi algılar.

Resim 8. Gestalt prensiplerine göre tamamlama algısı, farklı boy ve büyüklükteki parçaların bütünlüğü gibi algılanması ilkesine dayanır. Ambalaj tasarımında tamamlama algısı, parçaların anlamlı bütün oluşturması yoluyla uygulanabilir. Küçük, bağımsız ve her biri ürün ambalajı olan parçaların bir araya gelerek anlamlı bütün oluşturması beklenir. Yukarıdaki örnekte, kantite ambalaj olarak tasarlanan dilim şeklindeki portakal suyu ambalajları, bir araya geldiğinde portakal meyvesini oluşturmaktadır. Bizlerin bu yeni ambalajı, şekli ve rengiyle yuvarlak portakal olarak algılamamız veya kabul etmemiz, Gestalt prensiplerinin tamamlama algısı ilkesiyle bağlantılıdır. Tamamlama algısı ambalaj için, gerçeği başka açıdan göstermesi esprisiyle tüketici üzerinde etkili olabilmektedir. Tüketicinin sıradan bir ürünü, sıra dışı bir algıyla tüketmek istemesi, Gestalt prensiplerinin ambalaj tasarımına uygulanmasıyla tasarlanan yaratıcı ambalajları tetiklemektedir.

Resim 9. Ambalaj tasarımında tamamlama algısı, parçaların yeni bir bütün oluşturulması şekliyle değil, bütünün parçalarından yeni ambalajlar oluşturma mantığıyla açıklanabilir. Bu parçalar tekrar bir araya getirildiğinde oluşan ambalaj, parça ambalajlar yokmuşçasına algılanmalıdır. Ancak bütünün her bir parçası aynı zamanda bağımsız ambalaj olmasına karşın, tek başlarına satışa sunulmayarak bütün ile birlikte satılırlar. Tüketici, bir ambalaj almış olmasına karşın, evinde birden fazla ambalajlı ürün tüketme imkanına sahip olur. Tamamlama ilkesi yeni ve farklı bir ambalaj sunmaz. Ancak bütünün oluşturan her bir parça ile kullanılmamış ambalajlı ürün tüketilmesi imkânı sunar.

Yakınlık Algısı:

Algıda bütünlük kavramı, bir alan içinde bulunan nesnelerin birbirine yakınlıklarına göre gruplayarak algılama eğilimindedir. Çünkü duyularımız, birbirine yakın objeler arasındaki boşlukları atlayarak, renk ve hacim olarak görür. Örneğin ağaç topluluklarını grup olarak algılayarak, yeşil bir kütle görmemiz veya pazar alanında insanları birey yerine “kalabalık” olarak algılamamız gibi. Gombrich, “güdümlü yanılısama” (Gombrich, 1992:199) olarak nitelendirdiği bu tür yanılısamaların psikik olayları temel aldığını belirtir. Gombrich, izlenimci bir peyzajda, renkli noktalardan oluşma karmaşaya bir manzarayı yansıtacak konuma getirdiğinden de bahsederek, yakın nesnelerin bir bütünü nasıl oluşturduğuna işaret etmektedir. Sanat eleştirmeni Félix Fénéon’un ortaya attığı ve Georges Seurat ile Paul Signac’ın öncülüğünü yaptıkları “puantilizim” (noktacılık) objelerin grup olarak algılandığı Neo-Empresyonist bir akımdır. Günümüzün televizyon ve bilgisayar ekranlarının çalışma prensibi de aslında puantilisttir, çünkü bu cihazlarda çok sayıda küçük kırmızı, yeşil ve mavi nokta bir araya getirilerek geniş bir renk paleti yaratılır.

Resim 10. Puantilizim, yakınlık algısı için önemli bir örnektir. Küçük ve farklı parçaların bir araya gelerek yeni bir görüntü oluşturmaları, yakın nesnelerin karakteristik özelliklerinden sıyrılarak başka bir özelliğe bürünmesi sadece puantilizmi değil, yakınlık algısı mantığı ile tasarlanmış ambalajları da anlatmaktadır. Çünkü ambalajların bir araya gelerek grup oluşturmaları, ambalajın kendi kimliğinden sıyrılarak anlamlı bir topluluk oluşturmaları yaratıcı ambalaj ile mümkündür. Görüldüğü gibi yakınlık algısının ambalaj tasarımına uygulanabilme süreci, yaratıcı ambalajlara zemin hazırlamaktadır. Yukarıdaki örnekte süzme bal için yapılmış olan cam ambalaj, altıgen petek şeklinde tasarlanmıştır. Altıgen form, arının özenle oluşturduğu ve her bir altıgen gözünün aynı ölçü ve hatasızlıkta yaptığı sanat eseridir. Ambalajın altıgen formunda tasarlanması, yeni ve özgün gibi durmuyor olmasına karşın, altıgen ambalajların bir araya gelerek petek oluşturmaları önemli bir tasarımıdır. Özellikle de ambalajların birbirlerine yapıştırılması için kapak yuvalarının şişelerin her iki yanına açılmış olması, siyah etiketlerin kovandaki arıların hareketini taklit edencesine yerleştirilmesi önemli bir yakınlık algısı örneğidir. Yakınlık algısı mantığıyla tasarlanan ambalajların, birkaçının yan yana getirildiğinde yeni bir mesaj veya görüntü oluşturmaları beklenirken, ambalajlanan ürünün özelliklerinin ve tanımının değişmemesi de beklenir. Bal için tasarlanan ambalajlar, ürünün bal olduğunu açıkça gösterirken, bir araya geldiklerinde oluşan petek görüntüsü ile ürünün bal olduğu bilgisi değişmemektedir. Yakınlık algısı ile tasarlanan ambalajlar, yaratıcı bir süreci tanımlamanın yanında tüketiciyi ihtiyacı fazlası ürün almaya da teşvik eder. Daha önemlisi ambalajın, rafta seçiciliği arttırarak, tüketicinin fark etmesini sağlar. Aynı zamanda yaratıcılığın felsefesine ışık tutabilir.

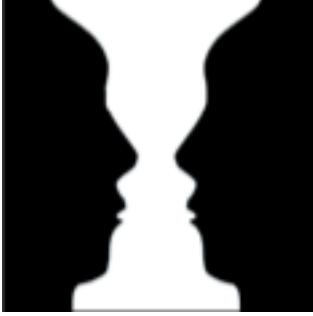
Şekil-Zemin Algısı:

Algılamalarımızda zemin üzerinde dikkatimizi çeken şekli görür ve onu algılarız. Zemin-şekil yer değiştirebilir ve dikkat ettiğimiz nesne şekil olurken diğer uyarıcılar zemini oluşturmaktadır (şekil 1). Şekil, arka yüzeyi oluşturan zemin içinde bir anlam kazanır. “Bireyin kullandığı zemin, onun algılamasını belirlemektedir. Zemin değişince, algılama da değişmektedir; algılama zeminin bir sonucudur” (Cüceloğlu, 2010:48). Rubin’in vazosunda, negatif alan vazo görünümündedir. Vazo etrafını çevreleyen alanı incelediğimizde, birbirine bakan iki yüz görürüz. Pozitif alanın iyi kullanımı konunun bir silüetini üretir. Burada zemin, algının yönlendiricisi konumundadır.

Yaratıcı ambalajlara zemin hazırlayan zemin-şekil algısı ilişkili tasarımlar, tüketicinin sempatisini kazanmayı hedefler. Tüketici tercih edebileceği bu tür ambalajları kullanmaktan mutlu olur.

Şekil-zemin algısında her zaman algı, kavram ya da nesneler üzerinde gelip gitmelidir. İzleyici, tasarım üzerindeki imgelere baktığında farklı algılar edinebilmelidir. Zemin-şekil algısı ile tragedyalar arasında organik bağ da kurulabilir. Örneğin “Aristoteles, tragedyaları, müzik, resim, hitabet gibi ifade araçlarıyla

yaratılabilecek “taklit biçimleri”nin uyum içerisinde bir araya gelmesi olarak tanımlar” (Taburoğlu, 2016:254). Gestalt’ın bütünü uyumlu parçaları gibi tragedyalar, “benzeşim” ve “eğretileme” (metaphora) üretirler. Ömer Açıkalin’in tasarımında sepet algısı oluşturan benzeşim fotoğrafı ile organik bir algı oluşturulurken, fotoğrafın kullanıldığı zemin ve markanın yerleştirilme şekli ile de ambalaj olgusu verilmektedir. Estetiğin de iyi kullanıldığı tasarımda izleyici, tamamen elde üretilmiş, katkısız ve

Resim 11. Algıda zemin-şekil ilişkisi. Rubin Vazosu

köy algısıyla oluşturulan sağlıklı ürün olduğundan emin olacaktır. Tüketicinin köyünden getirdiği gıdalar ile özdeşleştirebileceği bu tasarımda, zeminin sepet, şeklin ambalaj olması başarılı ve sürdürülebilir tasarım olması açısından dikkat çekicidir.

Resim 12. Akıllıca tasarlanmış ambalajlarda, tüketici neyi görmek istediğinin tercihini yapabilir. Tercihi bol ambalajlar her zaman ilgi odağı olabilmektedir. Kazuaki Kawahara tarafından tasarlanan Marais Piano Cake ambalajı, kek dilimlerinin tek tek ambalajlanmasıyla oluşturulan ve piyano görünümü kazandırılan heyecan verici tasarımdır. İzleyici, beyaz kutulara baktığında gördüğü ile siyah alan baktığında gördüğü şey arasında mutlu olabilmektedir. Bunun piyano mu yoksa ambalaj mı olduğu tamamıyla algılamayla orantılı olan zemin-şekil ilişkisiyle orantılıdır. Heyecan verici bu tür yanılsamalar, tüketicinin ürün içeriğini ikinci plana atmasına neden olabilir. Kek için uygun olup olmadığı tartışılabilirken piyano algısına dayalı bu tasarım, yaratıcılığın sınırlarının ne ölçüde geniş olduğunun kanıtı gibidir.

Resim 13. Resim 82. Ömer Açıkalin tarafından tasarlanan Höyük Zeytin ambalajı, alt kısma eklenen sepet görünümü ile köy hissini yaratarak organik ürün imajını artırırken ve estetik ambalaj olgusunu da güçlendirmiştir. (Bu tasarım, tasarımcıdan özel izin alınarak yayınlanmıştır)

Duyu organlarına ulaşan uyarıcılar gruplanır, yorumlanır ve algıyı oluşturur. Algı, parçaların uyumlu bütün oluşturduğu sürece olumlu ve yapıcıdır. Bu bakımdan tasarımla organik bağ kurulabilir. Çünkü tasarım dediğimiz işlevsel oluşum, parçaların uyumlu bütünlüğü olarak yorumlanabilir. Gestalt kuramına göre bütün, sadece parçaların uyumlu toplamı değil, bütünlük içinde parçaları da algılar. Ancak algılanan parçalar bağımsız tasarımdan ziyade, bütünlük kavramını oluşturur. Gestalt, bütünü parçalarından ziyade kendisiyle ilgilenirken, parçaların bağımsız işlevselliğine de saygı duyar. Bu yaklaşımla tasarım, bütünü parçalarının uyumlu ve işlevsel olması veya algılanması olarak tanımlanabilir. Bağımsız her bir parçanın, oluşturduğu bütünü anlatı veya işlevi dikkate alınır. Gestalt prensiplerini tasarımda, çarkı döndüren her bir parçanın, kimliğinden uzak, bütünü tamamlayıcısı, vaz geçilmez enstrümanı olarak aramak doğru olacaktır.

Tasarım ürünü olarak ambalajın, her bir parçasının ürün ve üreticisi hakkındaki mesajı hızlı ve doğru vermesi beklenir. Ambalajın fark edilebilirliği ve raf seçiciliğinin artırılması, parçaların sadece bütünü oluşturması ile değil, her bir parçanın bağımsız işlevine ve her işlevin çarkı döndürebilecek güce sahip olmasıyla mümkündür. Ambalaj teknolojisinin gelişmiş olması, tek başına kaliteli ambalajlar üretilabileceği anlamı taşımayacağı gibi, iyi tasarlanmış bir ambalajın eski teknolojiyle iyi sonuç vereceği anlamına da gelmez. Her iki avantaja da sahip olduğumuz günümüzde, Gestalt kuramına göre ambalaj işlevlerinin artırılabilmesi açıktır. Gestalt prensiplerine göre tasarlanan ambalajların, her bir parçasının birer ambalaj olabileceği ancak her bağımsız ambalajın oluşturacağı bütünden kopamayacağı görülmelidir. Bu yaklaşımlı ambalaj tasarımları, tüketicide merak uyandırmakla kalmaz, heyecanlandırır, şaşırtır, tutkuyla bağlanmasını sağlayarak almaya zorlar. Gestalt prensipli yeni ambalajlar, tüketiciyi ikna etmek yerine almaya zorlamaktadır.

SONUÇ

İnsanlar, nesneleri sadece görmez, çevresiyle birlikte algılar. Bu nedenle mağazalar ortam tasarımı yaparak, ürünlerinin olası yaşam ortamlarında sergileme ihtiyacı duyar. Tecrübeler göstermiştir ki eşya ve olaylar tek başlarına değil; organize edilmiş bir bütünlük içinde anlam kazanır.

KAYNAKÇA

Ambrose, G. A.-B. (2013). Grafik Tasarımda Dil ve Yaklaşım, Grafik tasarım Temelleri, 01, . İstanbul: Litaratür Yayınları.

Arseven, C. E. (1993). Sanat Ansiklopedisi. İstanbul: MEB Devlet Kitapları, Cilt V, 31. Fasikül.

ASD. (2013). Amabaljın Tarihçesi. ASD Bülteni, 34-36.

Cüceloğlu, D. (2010). İletişim Donanımları 'Keşke'siz Bir Yaşam için İletişim, 30. Baskı. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Erdal, G. (2015). İletişim ve Tipografi. İstanbul: Hayalperest.

Gombrich, E. (1992). Sanat veyanılsama, çev. Ahmet Cemal. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Razzouk, R. S. (2012). What Is Design Thinking and Why Is It Important? Review of Educational Research, Vol. 82, No. 3, 330–348.

Rotherham, A. J. (2009). To work, the 21st century skills movement will require keen attention to curriculum, teacher quality, and assessment. Teaching for the 21st Century , Volume 67, Number 1 , 16-21.

Séguéla, J. (1997). Eğlenceli Şeydir Şu Reklamcılık, Çev. Nihal Önoğlu. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Simon, H. A. (1996). The Sciences of the Artificial. London: MIT Press, ISBN:9780262193740.

Swanson, G. (1994). Graphic Design Education as a Liberal Art: Design and Knowledge in the University and the "Real World". The MIT Press, 53-63.

Taburoğlu, Ö. (2013). Resim, Söz ve Yazı. İmge Yaratmanın ve Bozmanın Yolları, 2. Basım. İstanbul: Doğubatı.

Turgut, İ. (1990). Sanat Felsefesi. İzmir: Karınca Matbaacılık ve Tic. Ort.

SÖZÜ GEÇEN KAYNAKÇALAR

Erdal, G. (2009). Etkili Ambalaj Tasarımı. Bursa: Dora yayınevi.

Erdal, G. (2019). Cam ve Cam Ambalaj. Bursa: Ekin Kitapevi.

ANNELİK DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA*

A Qualitative Research On Motherhood Experiences

Süheyla SARITAŞ¹, Aslıhan BOZKURT ²

Science ♦ Araştırma Makalesi

0000-0001-8422-9950 (1)

0000-0003-0823-8771 (2)

¹Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ssaritas@balikesir.edu.tr²Y. Lisans Öğrencisi., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, aslhn_bzkrt@icloud.com

Submit Date : 2020-05-03 01:49:20
 Acceptdate : 2020-05-26 13:22:24
 Ethical Report : Gerekli değil
 DOI :

Copyright © 2020 * Bursa Gelişim Akademisi
 ISSN 2687-4385 * eISSN 2687-6248
 http://www.ijhar.net * http://www.ijhar.org
 ijharjournal@gmail.com

Reference : SARITAŞ, Süheyla , BOZKURT, Aslıhan (2020), A Qualitative Research On Motherhood Experiences. International Journal of Humanities and Research, June, Year 5, Issue:4, Volume:4, Pages: 40-47.

Özet

Tarih boyunca toplumların yapılarında meydana gelen başta sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal değişim ve dönüşümler aynı zamanda temel kurumların da değişmesine neden olmuştur. Temel kurumlardan biri olarak aile kurumu ve bu kurumun unsurları da söz konusu değişim ve dönüşümlerden etkilenmiştir. Şüphesiz ki aile kurumunun en temel aktörlerinden biri olan kadın ve kadının toplumdaki rol ve sorumlulukları her dönem irdelenmeye değerdir. Çünkü özellikle değişimin oldukça hızlı yaşandığı modern dünyada bütün bireyler gibi kadının toplumunda kendi yerini konumlandırmaya çalışması ve kimliğini yaratma uğraşı içerisinde olduğu muhakkaktır.

Aile yapısında meydana gelen değişimlerden biri olarak gösterilen kadının, toplumdaki rol ve sorumluluklarında farklılaşmaya etki eden en önemli faktörlerden biri kadının kamusal hayat içerisinde aktif rol almasıdır. Geleneksel toplumlarda erkeğin ev dışında, kadının ise ev içinde konumlandırıldığı algı, günümüzde artık özellikle de modern toplumlarında terk edilmektedir. Öte yandan kadının çalışma hayatına girmesiyle birlikte, toplumsal yapı, bir taraftan kadını toplumsal iş bölümünün önemli bir parçası haline getirirken, bir taraftan da kadının geleneksel rol ve modellerini de devam ettirmeye zorlamıştır. Özellikle de annelik deneyimini yaşayan kadın, özel alanda çocuk bakımı ve ev işleriyle uğraşırken aynı zamanda çalışma hayatının da önemli aktörü haline gelmiştir.

Annelik olgusu, anne olmanın pratik gerçekliklerini ve toplumsal önemini kapsayan bir terim olarak tanımlanmaktadır. Bu düşünce annelik kavramını biyolojik bir deneyimden ayrı olarak sosyo-kültürel bir olgu kapsamı içinde değerlendirir. Buna göre, annelik deneyimi sadece bireysel bir deneyim olmaktan ziyade toplumsal ve kültürel bir olgu ve sınıfsal bir yapı ekseninde deneyimlenir. Annelik ve annelik deneyimleri, kadının varoluşunu niteleyen bir kimlik olduğu kadar toplumsal statüyü belirleyen bir nitelik olarak da değerlendirilebilir. İnsanlık tarihinde değişen ve farklı anlamlar atfedilen annelik, genel olarak hemen bütün toplumlarda toplumsal bir rol ve sorumluluk olarak tanımlanır ve biçimlendirilir. Bu nedenle de insanlık tarihinin farklı dönemlerinde ve farklı kültürlerinde farklı annelik rolleri ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmanın amacı günümüzde annelerin anneliğe hangi anlamlar yüklediği, annelik süreçlerindeki güçlü ve zayıf yönlerin neler olduğu, iyi annelik algıları, anne-baba eğitimi, annelik deneyiminde yararlanılan kaynaklar, annelik modeli algıları, anne-çocuk ilişkisi, çocuk bakımı, çocuğun yetişmesinde ve bakımında yaşanan zorluklar, ekonomik düzeydeki değişimlerin annelik sürecine etkisi, sosyal medya etkisi ve annelik gibi konuların toplumsal sınıflar ile etkileşimleriyle ortaya koymaktır. Çalışma bu konuları araştırmak için kadınların annelik deneyimlerine odaklanmaktadır.

*Bu makale Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında 2019 yılında tamamlanan Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

Araştırma, Balıkesir’de yaşayan 40 anne ile mülakat yapılarak gerçekleştirilmiş olup, Fenomenolojik Analiz (IPA) kullanılan bir nitel durum çalışmasıdır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre annelerin deneyimlerinde sınıfsal farklılıklara bağlı olarak, değişiklikler gözlemlenmesine rağmen sınıfsal farklılıkların etki etmediği deneyimler de mevcuttur.

Çalışma annelik deneyimlerinin sınıfsal bir farklılığa göre değişmediğini ve her annenin bilinçli ve farkındalığı yüksek bir annelik sürecine girdiğini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde annelik deneyimlerinin sadece bir üst kuşaktan ya da sosyal çevreden edinilen bilgilerle değil, sanal ortamlardan, alanında uzmanlaşmış kişilerce aktarılan bilgi ve deneyimler ile de şekillendiği ve daha bilimsel bilgiye rağbet edildiği görülmüştür. Bu durum yaşanan kültürel değişim ve dönüşüm ile ilişkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Toplumsal Sınıf, Annelik Deneyimleri, Fenomenolojik Analiz, Sınıf.

Abstract

Throughout history, socio-economic, cultural and political changes and transformations occurred in the structures of societies have also affected the basic institutions as well. As one of the basic institutions, the family and its elements have also been affected as mentioned above too. Undoubtedly, as one of the most basic actors of the family, woman and her roles and responsibilities are worth examining in all periods. Due to the changes which are experienced very fast in the modern world, it is certain that woman tries to position her own place and creates her identity, just like all the individuals in society.

The factors for the changes in the structures of the family have been shown in the roles and responsibilities of the woman and her active role in the public sphere. The perception in traditional societies where man is positioned outside the house and woman in the house is now abandoned, specifically in modern societies. On the other hand, as woman entered the work life, the social structure made her part of the social division of labor and also forced her to continue her traditional roles and responsibilities. Especially, the woman who has experience of motherhood has also become an important actor in work life while she is dealing with child care and house work.

The phenomenon of motherhood is defined as the practical realities and social importance of being a mother. This idea evaluates that motherhood is a socio-cultural phenomenon apart from a biological experience. In other words, the experience of motherhood is a social and cultural aspect rather than an individual one. Motherhood and maternity experiences are not only individual experiences

but also refers to the identity of woman and her social status. The perception of motherhood which has changed in human history is generally defined and shaped as a social role and responsibilities in almost all societies. For this reason, the different motherhood roles emerged in different cultures and periods.

This study explores how mothers interpret motherhood, what are the strengths and weaknesses during motherhood cycle, generally accepted motherhood best practices, parental education, resources to which mothers refer during motherhood experiences, generally accepted motherhood model, relationship between mother and child, child care, challenges faced in terms of child care and parenting, how changes in financial income affect motherhood in general, the effects of social media and motherhood models depending on socio-economic status.

Main focus throughout the research is on motherhood experiences. The research is a qualitative case study for which Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) is adopted utilizing interviews performed with 40 mothers that live in Balıkesir. This research reveals the fact that motherhood models change depending on the socioeconomic status; however, there are certain instances in which socioeconomic status does not matter.

The study reveals that motherhood experiences do not change according to class difference and every mother has high consciousness and awareness of this experience. Today motherhood experiences are obtained not only from a previous generation or social environment but also virtual environment, knowledge transmitted from masters, scientific information. This situation has reveals that motherhood experience is related with the cultural change and transformation.

Keywords: Motherhood, Socioeconomic Status, Motherhood Experiences, Interpretative Phenomenological Analysis, Class.

GİRİŞ

Annelik Kavramına Sosyolojik Bakış

A sırlar ve medeniyetler boyunca toplumun en temel yapı taşı olarak kabul edilen aile kurumu ile ilişkili olan annelik ve annelik deneyimleri doğrudan sosyolojik, ekonomik ve kültürel yönü olan konulardır. Öyle ki kadının anne olması veya anne olmaya karar vermesi hem kendi yaşamında hem de toplum nazarında önemli bir geçiş aşaması olarak kabul edilir. Annelik aynı zamanda toplumda kadının toplumsal statüsünü belirleyen bir rol değişikliği olarak da görülür.

Son yıllarda aile kurumu ve annelik deneyimleri üzerine odaklanan araştırmalara ilgi artış göstermektedir. Bu çalışma annelerin, anneliğe hangi anlamlar yüklediği,

annelik sürecinde güçlü ve zayıf yönlerin neler olduğu, iyi annelik algıları, anne-baba eğitimi, annelik deneyiminde yararlanılan kaynaklar, annelik modeli algıları, anne-çocuk ilişkisi, çocuk bakımı, çocuğun yetişmesinde ve bakımında yaşanan zorluklar, ekonomik düzeydeki değişimlerin annelik sürecine etkisi, sosyal medya etkisi ve annelik gibi konuların, toplumsal sınıflar ile etkileşimleriyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bir başka deyişle, çalışmada toplumsal sınıf ve annelik deneyimleri arasındaki ilişkinin irdelenmesi hedeflenmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

Toplumun sürekliliği, genetik ve kültürel aktarım için, neslin devamlılığı temel koşuldur. Kişisel bir olgu ve deneyim olan annelik, kültür ve toplumsal değerlerden ayrı olarak düşünülemez. Doğal bir hal olarak algılanan annelik ve kadın olmak, bu rollere hangi anlamlar atfedileceği toplumsal bağlamda belirlenirken, toplumsal roller şekillenir. (Türkdoğan, 2013:39) Selcan Gürçayır Teke, anneliğin bireysel boyutunun yanında sahip olduğu sosyal ve politik boyutları annelik kimliğinin dönüşümündeki başat nedenlerden biri olduğunu ve anneliğin özel alana ait bir tanımlama ya da durum olmaktan ziyade sosyal kimi zaman da politik bir alan olduğu araştırmalar tarafından sıklıkla vurgulandığını belirtir. (Teke, 2014:103) Annelik kimliği toplumsal olanla bireysel olan arasındaki kesişme noktalarından biri belki de en önemlisidir. (Bora, 2001:77-107) Sonuç olarak, annelik olgusu, anne olmanın pratik gerçekliklerini ve toplumsal önemini kapsayan bir terim olarak tanımlamaktadır. (Marshall, 1997:31) Buna göre, annelik deneyimi sadece bireysel bir deneyim olmaktan ziyade toplumsal ve kültürel bir olgu ve sınıfsal bir yapı ekseninde deneyimlenir.

Modern Öncesi Dönemde Annelik:

Badinter Annelik Sevgisi

Badinter'in 1980'li yıllarda yayınlanan "Annelik Sevgisi" adlı eseri, annelik duygusunun 17. yüzyıldan günümüze kadar nasıl bir değişim geçirdiğini analiz eder. Yazar, yapmış olduğu çalışmada, 1760'lı yıllardan önce annelik kavramının günümüzdeki algısından çok daha farklı olduğunu savunur. Badinter, annelik içgüdüsünün varlığı ile şüpheye düşer. Çünkü annelik sevgisi, şefkati gibi kavramlardan söz edeceksek, bu durumun koşulsuz şartsız dünyanın her yerinde aynı olması gerekmektedir.. Kadınları dünyanın bütün her yerinde aynı koşullandırmanın doğru olmadığını ve bu durumun tamamen kültürel ve tarihsel bir süreç olduğunu savunur. Badinter, "Annelik mi Kadınlık mı ?" adlı çalışmasında ise bir dönem kadının toplumsal konumunun annelik görevinin ne kadar iyi yerine getirdiği üzerinden ölçülerek, ona sosyal ve siyasal haklar verildiğini belirtir. (2011:115)

Annelik ve Annelik Deneyimi:

Feminist Yaklaşım

Feminizm, kadınların toplumsal yaşam içerisindeki ezilme deneyimlerini ve nedenlerini inceleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, problem ataerkil üzerinden temellenir. Ataerkil toplumlarda ve küçük gruplardaki hak ve yükümlülüklerin erkek tarafından yönetildiği ve bu hak ve yönetim gücünün babadan oğula geçtiği bir durumu nitelendirir. Bu duruma göre, toplumdaki bütün yönetim aygıtları erkek egemenliği tarafından yönetilir, kontrol edilir ve değiştirilir. (Weber, 1995:83) Bu noktada feminist yaklaşım öncelikle, kadınların ataerkil toplumlarında var olma ve tanımlanma biçimlerini ve kadın kimliğini oluşturan nedenleri araştırır.

2. Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf

Sosyolojinin kuruluşundan günümüze kadar olan süreç içerisinde, toplumsal tabakalaşma konusu sosyolojinin ele aldığı ve günümüzde de halen sosyologlar tarafından tartışılan bir konudur. Toplumsal tabakalaşma bireylerin ve grupların sahip oldukları özelliklere göre farklı statü, rol ve sınıflara sahip olarak değerlendirmeleri demektir. Toplumsal tabakalaşma, iktisadi analizler, gelir dağılımı ve mesleki hiyerarşiler üzerinden ele alınır. (Ülkücan, 2003:130)

Marksist Sınıf Teorisi

Marx'a göre ekonomi sadece toplumun genel özelliklerini nitelendiren bir durum değildir, aynı zamanda öteki toplumsal kurumların genel niteliklerini ve kurumlar arasındaki ilişkileri de belirlemektedir. (Marx, 1974:426) Bu nedenle Marx, ekonomiyi toplumdaki diğer üst yapıların temelleri olarak görür. Ona göre sınıfı belirleyen en temel faktör, bireylerin ekonomik sistemde toplum içerisindeki konumlanmasıyla var olmuştur. Sınıf ilişkileri, toplumsal değişimin en temel dinamiği olmasından ötürü, bu eşitsizliğin içerisinde var olan paylaşım ve sömürü insanlık tarihinin bir mücadeleler alanı olarak tanımlanmasına yol açmıştır. (Fırıncioğulları,2017:480) Bundan ötürü Marx, çalışmalarında sınıf kavramını ekonomik altyapı eksenine oturtmuştur.

Türkiye'de Orta Sınıf Annelik Deneyimi

Türkiye'de orta sınıfın annelik deneyimleri, kültürel gelenek ve gündelik hayatın iklimleriyle yakından ilişkilidir. Bunların yanı sıra, Türkiye'de Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte kadınların iş gücüne katkı sağlamaları, sanayileşme ile birlikte yeni istihdam alanlarının yaratılması kadınların toplum içerisindeki rol ve statülerini değiştirmiştir.

Yeni Orta Sınıf

Yeni orta sınıf, çoğunlukla yüksek mesleki pozisyonlarda çalışan, sosyal statüsü ve daha yüksek

gelirli olan çalışan sınıfı tanımlar. (Arslan, 2014:61) Yeni orta sınıfının kapsamı altına aldığı sınıflar, 20. yüzyıl liberalizmiyle birlikte ortaya çıkan yeni meslek gruplarını kapsayan, çoğunlukla hizmet sektörünün mensupları olan beyaz yakalılar, yeni küçük burjuvazi, hatta çelişkili sınıf konumları ile ifade edilen kesimleri işaret etmektedir. (Arslan, 2014:62)

Bireylerin sınıf içerisindeki konumlarını kolayca ayırtılabilmek ve sınıflandırabilmek için, “üretken olan ve üretken olmayan emek” ve “kol ve kafa emeği” ayrımında bulunur. Üretken olmayan emek, özel sektörde ve devlette çalışan servis çalışanlarını işçi sınıfından ayırarak, bu meslek gruplarındaki çalışanları “yeni küçük burjuvazi” olarak tanımlar. (Poulantzas, 1975:32) Bu nedenle, ekonomik anlamdaki ilişkilerin uygunluğu ve karşılığı, diğerlerinin emeği üzerinden yorumlandığı için, 20. yüzyıl ile birlikte orta sınıf, işçi sınıfının dışında daha geniş bir iş organizasyon ağını nitelendirir.

Türkiye’de Orta Sınıf

Günümüzde Türkiye’deki orta sınıf, geleneksel orta sınıf, geleneksel nitelikli profesyoneller, geleneksel kamu çalışanları ve beyaz yakalılar özel sektördeki yeni eğitilmiş beyaz yakalılar, kendi firmasına sahip eğitilmiş yeni girişimciler yaklaşık 25-30 yıl içerisinde ortaya çıkan işlerde çalışan niteliksiz servis sektör çalışanları olarak tanımlanabilir. (Aslan, 2004:130)

Bugün toplumsal sınıflar arasındaki temel farklılığı, tüketim ve kültürel tüketim, yaşam tarzı ve beğeni göstermektedir. Türkiye’de yeni orta sınıfı eskisinden tüketim, kültürel tüketim, yaşam tarzı ve beğeniler ayırt etmektedir. Üst ve orta sınıflar, Osmanlı döneminden itibaren Batılı tüketim ve yaşam tarzını benimsemeye başlamıştır. (Arslan, 2014:80)

3. Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın analiz ünitesi bireylerden oluşmaktadır. Bu araştırmanın evrenini Balıkesir merkezinde ikamet eden, en az 2 yıllık annelik deneyimine sahip kadın bireyler oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise 40 kadın birey oluşturmaktadır. Annelerle çocuklarının yaşları, ekonomik durumları, eğitim durumları, çocuk bakımı ve annelik deneyimlerine ilişkin yarı yapılandırılmış bir mülakat formu ile görüşme sağlanmıştır. Araştırmaya katılan anneler, araştırmacı tarafından farklı sosyal ortamlarda görüşme için gönüllü olan annelerden seçilerek gelir düzeylerine göre sınıflandırılmıştır.

Araştırmanın Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırmaya katılan annelerin, annelik deneyimlerine ilişkin kişisel bilgilerinin alınması amacıyla yarı yapılandırılmış bir görüşme formu ile yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Görüşme verilerinin analizinde Yorumlayıcı Fenomonolojik Analiz (IPA) (Smith vd., 2009) metodolojisi uygulanmıştır. Analizin yapılmasında NVivo 11 (Nitel veri Analiz Programı) kullanılmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmeler ile elde edilen ve yazılı dokümana aktarılan görüşme notları NVivo 11 nitel veri analizi bilgisayar programına yüklenerek; kodlar, alt kodlar ve temalar oluşturulup okuyucu için anlamlı hale getirilmiştir. Oluşturulan temalara göre verilerin işlenmiş ve doğrudan alıntılarla ise bulgular yorumlanmıştır. Katılımcıların bu oluşturulan temalarla olan ilişkisini ortaya koyabilmek için frekans analizleri yapılmıştır.

Fenomenoloji Yöntemi

Çalışma, metodolojik yaklaşımını Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz’e (IPA) dayandırmaktadır. (Smith, Flowers ve Larkin, 2009: 82) Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz, temel olarak belirli bir kişinin deneyimlerinin belirli bir bağlamda yorumlanmasına bağlıdır. Bu yaklaşım ile çalışma, her annenin annelik deneyimlerini anlatmasını, bu deneyimlerin kendileri için nasıl anlam ifade ettiğini ve annelik deneyimlerinin sınıfsal bağlamda ilişkisini ortaya koymayı hedeflemektedir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Demografik Bilgiler

İlk olarak katılımcıların yaş istatistiklerine bakıldığında en küçük değer 27, en büyük değer ise 59 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim seviyelerine bakıldığında ilköğretim mezunu 2 kişi (%5), lise mezunu 14 kişi (%35), önlisans mezunu 6 kişi (%15), lisans mezunu 15 kişi (%37,5), lisansüstü mezunu 3 kişi (%7,5) oldukları görülmektedir.

Mesleki durum dağılımlarına bakıldığında 15 farklı meslek grubundan katılımcı olduğu görülmektedir. Katılımcıların çalışma durumlarına ilişkin verilere bakıldığında ise herhangi bir işte çalışanların sayısı 25 kişi (%62,5), herhangi bir işte çalışmayıp ev kadını olanların sayısının ise 15 kişi (37,5) oldukları görülmüştür. Katılımcıların medeni durumlarının istatistiklerine bakıldığında katılımcıların sadece 5’i (%12,5) boşanmıştır.

Katılımcıların aylık gelir durumlarına bakıldığında aylık gelirleri 0-3499 TL arası olan katılımcılar 13 kişi (%32), 3500-5000 TL arası 14 kişi (%35), 5001 TL ve yukarı gelirine sahip olan katılımcıların ise, 13 kişi (%33) oldukları görülmüştür.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 18.09.2018 tarihinde yayınlamış olduğu haber bülteninde bulunan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2017 sonuçlarından elde edilen “Hanehalkı kullanılabilir gelire göre sıralı %20’lik gruplar itibarıyla yıllık hanehalkı kullanılabilir gelirin dağılımı” referans alınmıştır (TÜİK, 2018). TÜİK’in

2006-2017 Hanehalkı kullanılabılır gelire göre sıralı yüzde 20'lik gruplar itibarıyla yıllık hanehalkı kullanılabılır gelirin dağılımında ilk ikinci %20'lik gruba giren aylık ortalama geliri 0-3499 TL olan katılımcılar alt sınıfı, üçüncü %20'lik gruba giren aylık ortalama geliri 3500-5000 TL olan katılımcılar orta sınıfı, dördüncü ve beşinci %20'lik gruba giren aylık ortalama geliri 3500-5000 TL olan katılımcılar ise üst sınıfı oluşturmaktadır.

Nitel Veriler

Çocuğun Bakımı Üzerine

Görüşme formunun "Çocuğun Bakımı Üzerine" bölümünde katılımcıların; doğumdan sonra işe başlama süreçleri, çocuğa kim tarafından bakıldığı ve nedenleri, çalışmıyorsa bu durumun sebepleri verileri elde edilmiştir.

Doğumdan Sonra İşe Başlama Süreci

Katılımcıların doğum yaptıktan sonra işe geri dönme süreçleri ile ilgili elde edilen verilere bakıldığında; %21'i 3-6 ay arasında, %24'ü 6-12 ay arasında, %18'i 12-36 ay arasında, %31'i 36 ay ve yukarısında işe geri dönmüştür. Doğumdan sonra işi bırakanlar ise %6'lık kısmı oluşturmaktadır.

Annenin Çalışmama Sebepleri

Annelerin çocuk sahibi olduktan sonraki süreçte iş hayatına atılmamalarının sebepleri olarak; cevaplardaki benzer ifadeler; 'Çocuğumun anneye büyümesini istediğim için', 'Uygun iş bulamadığım için', 'Eşim çalışmamı istemediği için', 'Çocuğumun bakımında ve yetişmesinde güvenilecek birini bulamadığım için', 'Bakıcı tutacak maddi imkanımız olmadığı için' şeklinde alt kodlar haline getirilmiştir.

'Çocuğumun anneye büyümesini istediğim için' kodu altında toplanan benzer ifadeler örneklem grubunun alt sınıf olarak tanımlanan grubunda yoğun olarak görülmüştür.

Bu soru ile ilgili öne çıkan katılımcı cevaplarının bazıları doğrudan aktarılmıştır:

...Benim çalışmama sebepim sadece çocuklarımdır. Anneye büyüyen çocuk en sağlıklı çocuktur... (3 nolu anne, alt sınıf)

Çocuğa Bakan Kişi ve Nedenleri

NVivo 11 programında çocuğun bakan kişi ile ilgili olarak; 'Anne', 'Anneanne-Babaanne', 'Bakıcı' üst kodlara ayrılmıştır. Çocuk bakımı görevini 'Anne' ve 'Anneanne-Babaanne' olarak üstlenen katılımcılar yoğun olarak, örneklem grubunun alt ve orta sınıfını oluşturmakta birlikte üst sınıf içerisinde de görülmektedir.

Anne tarafından bakımın nedenleri ile ilgili olarak; 'Kendi doğrularına göre büyütme istiyorum', 'Çocuğa en iyi annenin bakabileceğini düşünüyorum', 'Bakabilecek durumda bir yakınım yok', 'Başka birinin bakımına güvenmiyorum', 'Büyüdüğüne tanıklık etmek istedim', 'Anne sevgisiyle büyüyen çocuk daha mutlu olur' şeklinde

alt kodlar oluşturulmuş ve cevaplardaki benzer ifadeler bu kodlar altına toplanmıştır. Anneanne ve babaanne tarafından bakımının nedenleri ile ilgili olarak; 'Yabancı birinin bakımına güvenmiyorum', 'Çalıştığım için', 'Annelik tecrübesi fazla olduğu için', 'Zamanı müsait olduğu için', 'Beraber yaşadığımız için' < 'Evlerimiz yakın olduğu için', 'Çalıştığım için', 'Yabancı birinin bakımına güvenmiyorum', Çocuğun tüm gün okulda olmasını istemiyorum' şeklinde alt kodlar oluşturulmuştur.

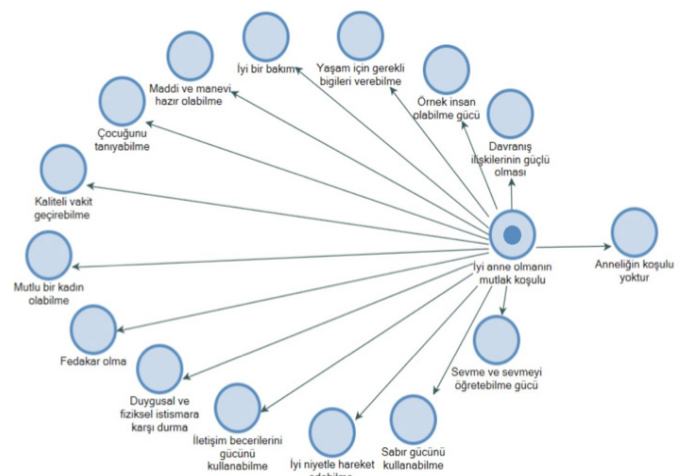
Çocuğun bakımı görevini 'Bakıcı' ile paylaşılan katılımcılar yoğun olarak, örneklem grubunun üst sınıfını oluşturmaktadır. Bakıcı tarafından bakımın nedenleri ile ilgili olarak; 'Çalıştığım için', 'Bakabilecek durumda bir yakınım olmadığı için', 'Çocukla daha kaliteli vakit geçirebilmek için' şeklinde alt kodlar oluşturulmuştur.

Annelik Tanımları

Katılımcılardan gelen benzer ifadeler; 'Çocuk üzerine bir dünya kurmak', 'Çocuğun yaşam imkanlarını en iyi şekilde yapılandırmak', 'Hamilelikten ölene kadar devam eden bir serüven', 'Olumsuz duygu durum değişikliklerini yansıtmamak', 'Kalbin iki yerde atması', 'Doğa üstü sevgi', 'Pişman olunmayan tek deneyim', 'Annenin rol değişimi', 'Anlam karmaşası', 'Delilik', 'Benzersiz bir deneyim', 'Hayatta kalma arzusu', 'Sevgideki son nokta', 'İlginç ve heyecan verici bir deneyim', 'Anı yaşamak', 'Çocuğu kendinden bir parça görmek', 'Affetmek', 'Gönüllü kölelik', 'Merhamet ve acıma duygusu', 'Bir insan yaratmak', 'Sorumluluk ve koruma duygusu', 'Kısıtlanmaktır' şeklinde alt kodlar haline getirilmiştir.

Annelik algılarına ait olumlu söylemler, yoğunluklu olarak her sınıfta görülmektedir. Ancak olumsuz söylemler olarak; anneliğin gönüllü bir kölelik, delilik ve kısıtlanmak olduğu algısına sahip olan katılımcılar örneklem grubunun üst sınıfını oluşturmaktadır.

İyi Anne Olmanın Mutlak Koşulu

Şekil 1. İyi Anne Olmanın Mutlak Koşulu-Bilgi Haritası.

Katılımcıların mutlak annelik algılarını ölçmek amacıyla “İyi anne olmanın mutlak koşulu budur dediğiniz bir şey var mı?” sorusuna verilen cevaplar Şekil 1’deki Bilgi Haritasında gösterilmiştir.

Annelik Deneyiminde Güçlü Yönler

Verilen cevaplar ‘Sevgi ve sevgiyi öğretebilme gücü’, ‘Sabırlı davranmak’, ‘Erken yaşta anne olmak’, ‘Kaliteli zaman yönetimi’, ‘Olumlu davranış biçimleri’, ‘Bilinçli, araştıran, sorgulayan annelik’, ‘Çocuğun fiziksel ve duygusal gelişimlerin takibi’, ‘Fedakarlık’, ‘Güçlü iletişim becerileri’, ‘Annelikte rol değişimi’, ‘Çocuğu annenin büyütmesi’, ‘Koruyucu görev üstlenmek’, ‘Maddi durumun güçlü olması’, ‘Güçlü kadın profili’ şeklinde alt kodlar haline getirilmiştir.

Alt sınıftaki güçlü yönler; çocuğu annenin büyütmesi, erken yaşta anne olmak, kaliteli zaman yönetimi olmak üzere alt ve orta sınıfın ortak farklılaşan yönleri ise koruyucu görev üstlenmek, olumlu davranış biçimleri kazandırmaktır. Bu farklılaşmanın sebebi ise alt ve orta sınıf annelerin ev kadını olması ve çocuklarını kendi büyütme imkanlarının bulunması, onlarla birebir ilgilenmesi olarak yorumlanabilir.

Üst sınıfın ise farklılaşan güçlü yönleri; bilinçli, araştıran, sorgulayan annelik, güçlü kadın profili, maddi durumun güçlü olması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılaşmanın sebebi; ekonomik gücün kadın üzerinde yarattığı özgüven ve imkan çeşitliliği olarak yorumlanabilir.

Annelik Deneyiminde Zayıf Yönler ve Nedenleri

Zayıf yönler; ‘İlgisiz annelik’, ‘İletişim düzeyindeki kopukluklar’, ‘Duygusal güçsüzlük’, ‘Zaman Yönetimi’, ‘Annelikte rol değişimi’, ‘Bilinçsiz annelik ve tecrübe eksikliği’, ‘Duygusal, fiziksel ve bilişsel yönden yetersiz bakım’ olarak üst kodlara ayrılmıştır.

Zayıf yönlerin sınıflara göre farklılaşan kodları şu şekildedir: Alt sınıftaki zayıf yönler; duygusal, fiziksel ve bilişsel yönden yetersiz bakım kodu altında toplanmıştır. Bu durumun sebebi olarak; alt sınıfın maddi, eğitim ve kültürel yönden her imkana sahip olamaması olarak yorumlanabilir. Orta sınıftaki zayıf yönler; annelikte rol değişimi, duygusal güçsüzlük olmak üzere orta ve üst sınıfın ortak farklılaşan yönleri ise ilgisiz annelik, zaman yönetimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Orta ve üst sınıf annelerinin, çalışan anne olmaları ve kariyerlerini ön planda tutuyor olmaları çocuklarıyla çok ilgilenememelerine ve onlarla zaman geçirememelerine sebep olmaktadır.

Anne Baba Eğitimi

Katılımcıların anne-baba eğitimleri alma durumları ile ilgili elde edilen veriler incelendiğinde %72’sinin bu eğitimi aldıkları geri kalan %28’inin almadığı bilgisine ulaşılmaktadır.

Anne Baba Eğitimi Gerekliliği

Anne baba eğitimin gerekli bulunması konusunda

her üç sınıfın da çoğunlukla olumlu yaklaşım içerisinde oldukları görülmüştür. Gerekli bulma nedenleri ile ilgili olarak; ‘Bilinçli bir ebeveynlik süreci’, ‘Kaliteli vakit geçirme’, ‘Korkuları yenebilme imkanı’, ‘Modern çağa uygun çocuk yetiştirme’, ‘Olumlu davranış geliştirme’, ‘Tecrübe kazanma’ şeklinde alt kodlar şeklinde tanımlanmıştır.

Eğitimin Alındığı Yerler

Anne-baba eğitimi alınan yerler ile ilgili yapılan analizler sonucunda katılımcıların çoğunlukla belediyeden ve halk eğitim merkezinden eğitim aldıkları görülmüştür.

Annelik Deneyiminin Kaynakları

Çocuk bakımında ve yetişmesinde özel bir eğitim ya da destek almadım diyen katılımcılar her üç sınıfta da büyük çoğunlukla bulunmaktadır. Buradan hareketle kendi tecrübelerini kaynak olarak kullanmak farklılaşan bir kod olarak karşımıza çıkmamaktadır.

Aile büyüklerinin tecrübelerinden faydalanan katılımcılar her üç sınıfta da yoğun bir şekilde bulunurken, sosyal çevrenin tecrübelerini baz alan katılımcılar özellikle alt ve üst sınıflarda yoğunlaşmıştır.

Annelik deneyiminde bir kaynaktan yararlanan katılımcıların yoğunlukla orta ve üst sınıfta oldukları görülmüştür. Bir uzman yardımını kaynak olarak alan katılımcılar yoğunlukla üst sınıfı oluşturmaktadır.

Annelik Modeli;

Geleneksel ve Modern Anne

Kendilerini modern anne olarak tanımlayan katılımcılar yoğunlukla üst sınıfı oluşturmaktadır. Modern anne olarak görmenin nedenleri; ‘Araştıran, sorgulayan ve klişeden uzak anneyim’, ‘Çocuğu ön planda tutuyorum’, ‘Modern çağa göre çocuk yetiştiriyorum’, ‘Modern kültür aktivitelerine katılım sağlıyoruz’ şeklinde alt kodlar şeklinde tanımlanmıştır.

Kendilerini geleneksel anne olarak tanımlayan katılımcılar yoğunlukla alt sınıfı oluşturmaktadır. Geleneksel anne olarak görmenin nedenleri; ‘Gelenek, görenek, örf ve adetlere bağlıyım’, ‘İdealist kalıplara karşıyım’, ‘Annemden gözlemlediğim tecrübeler ile çocuk yetiştiriyorum’ şeklinde alt kodlar şeklinde tanımlanmıştır. Kendilerini hem geleneksel hem modern anne olarak tanımlayan katılımcıların her üç sınıfta da yoğun bir şekilde bulundukları görülmüştür.

Annenin Çocukla İlişkisi

‘Annelikte rol değişimi; arkadaşlığa dayalı ilişki’, ‘Sağlıklı, mutlu ilişki’, ‘Sevgiye dayalı ilişki’, ‘Saygıya dayalı ilişki’, ‘Bağımlı ilişki’, ‘Çatışmalı ilişki’, ‘Özleme dayalı ilişki’, ‘Bozuk ilişki’ şeklinde alt kodlar haline getirilmiştir. Çocukla olan ilişki türü sınıfsal bağlamda önemli bir farklılık göstermemektedir.

...Bizim ilişkimiz çok fazla fazla. Bana çok bağımlı. Bu

benim elimde olan bir şey değil...(5 nolu anne, üst sınıf)

Çocuk Bakımında ve Yetişmesindeki Zorluklar

Değerlendirmeler ‘Destek alıyorum’, ‘Destek almıyorum’, ‘İçime kapanıyorum’, ‘Ruhsal sorunlar yaşıyorum’, ‘İletişim kurmaya çalışıyorum’, ‘Maddi problemler yaşıyorum’, ‘Eşimle tartışıyorum’ şeklinde alt kodlarla tanımlanmıştır.

Zorlanan anlarda destek alma sınıfsal bağlamda önemli bir farklılık göstermemektedir. Destek alma süreçlerinde; ‘İnternetten’, ‘Bakıcıdan’, ‘Eşimin ailesinden’, ‘Öğretmenlerinden’ destek alanlar üst sınıfı oluşturmaktadır. ‘Uzmandan’, ‘Eşimden’, ‘Anne ve babamdan’, ‘Sosyal çevremden’ destek almada sınıfsal bir farklılık görülmemiştir.

Ekonomik Düzeydeki Değişimin Annelik Sürecine Etkisi

Ekonomik durumun artması durumunda annelik sürecinin etkilenmesi ile ilgili olarak sınıfsal bir farklılık gözlenmemektedir. Bu etki ile ilgili olarak; ‘Daha fazla vakit geçirme’, ‘Daha kaliteli eğitim kurumlarına gitme’, ‘Ücretsiz izin kullanılabilmesi’, ‘Aile danışmanı desteği alabilme’, ‘Daha az yaşam deneyimi geçirme’, ‘Sosyal paylaşımların artması’, ‘Bakıcı tutabilme’, ‘Sosyal aktivitelere katılımın artması’ şeklinde alt kodlar oluşturulmuştur. Ekonomik durumun azalması durumunda annelik süreci etkilenmeyen katılımcılar alt sınıfı oluşturmaktadır.

Bir değişiklik olmazdı. Her şeyi kendi emeğimle yapıyordum zaten. Bir şey değişmezdi. (36 nolu anne, alt sınıf)

Ekonomik durumun azalması durumunda annelik sürecinin etkileneceği katılımcılar yoğunlukla orta ve üst sınıfı oluşturmaktadır.

Sosyal Medya Desteği

Sosyal medya desteği alan katılımcılar yoğunlukla orta sınıf ve üst sınıfı oluşturmaktadır. Sosyal medya desteği almayan katılımcılar yoğunlukla alt ve orta sınıfı oluşturmaktadır. Nedenleri sorulduğunda konu ile ilgili olarak; ‘Çocuk yapılarının farklı oluşu’, ‘İlgimi çekmiyor’, ‘Sosyal medya kullanmıyorum’, ‘Zaman kaybı’, ‘İlgili dönemde sosyal medya yoktu’ şeklinde alt kodlarla karşımıza çıkmaktadır.

Annelik Deneyimi Önerileri

Annelik deneyimleri ile ilgili verilen öneriler önemli bir sınıfsal farklılık göstermemektedir. Farklılaşan öneriler olarak alt sınıflarda; kaliteli zaman geçirmenin önemi, çocuğa samimi yaklaşım, tahammül seviyesinin yüksek tutulması, orta sınıflarda; çocuğun anne sevgisiyle büyümesi gerektiği, üst sınıflarda ise; annelerin kariyerlerinin de ön planda tutulması, annelik hazır bulunuşluğun önemsenmesi, annelerin kendi ihtiyaçlarını da önemsemesi, çocuğa vakit ayrılması konularıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre, deneyimlerin bazıları sınıfsal farklılığın yaşanması ile ilgili olarak beklentimiz yönünde olduğu görülmüştür. Bulgulara göre bazı annelik deneyimlerinde sınıfsal farklılıklar görülmektedir. Alt sınıflarda annenin çocuğu kendi büyütmek isteği ve anneye büyüyen çocuğu daha mutlu olduğu algısı mevcuttur.

Çocuğun bakımı konusu ile ilgili olarak bakan kişinin bakıcı olması durumu üst sınıf annelerin deneyimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bakıcı tutma durumu sadece bir sınıfa ait olmamakla birlikte genellikle çalışan annelerden oluşan anneler çocuğuyla daha kaliteli vakit geçirebilme adına bakıcı desteğini tercih etmektedirler.

Araştırmanın bulgularına göre annelerin annelik algılarına ait olumlu görüşleri ve memnuniyetlerinde sınıfsal bir farklılık gözlenmemiştir. Annelerin kendilerinden çok çocuklarını ön planda tutma, sorumluluk alma ve hayatını çocuklarına atfetme durumları ortaya çıkmıştır. Bu durum, toplumsal rol olarak anneliğin korumacı, sahiplenici ve fedakar bir algı ile davrandıklarını gözler önüne sermiştir. Ancak annelik algısı üzerinde en fazla olumsuz etkisi olan şey, kısıtlanmalarıdır. Bu durumun en fazla üst sınıf annelerinde görülmesinin sebebi ise; anne olduktan sonraki yaşamlarının tamamen değişim ve dönüşüme uğramış olması, artık kendilerine vakit ayıramamaları ve bu sebeple kısıtlandıklarını düşünmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İyi anne olmanın mutlak koşulu algısı ile ilgili olarak sınıfsal bir farklılık ortaya çıkmamasının sebebi; toplumumuzdaki kültürel yapı ile ilgilidir. Toplumda annelik ile ilgili kalıplaşmış normlar bulunmakta ve anneliğe atfedilen roller genel kabul görmüş gerçekliğe dönüşmüştür.

Bir diğer sonuç ise annelik deneyimlerinde güçlü ve zayıf olarak görülen yönlerinde farklılaşan durum. alt sınıf annelerinin çalışmama durumları sebebiyle çocuklarına ayırdıkları vakit, güçlü yön olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat çalışmama durumlarının yarattığı maddi imkanların yetersizliği ise anneliklerinde zayıf yön olarak karşılırlarına çıkmaktadır.

Anne-baba eğitimlerinin gerekli olma algılarına yönelik elde edilen bulgularda ise alt, orta ve üst sınıfta da olumlu yaklaşım olduğu görülmektedir. Özellikle çocukların fizyolojik ihtiyaçları, öz bakımları, bilişsel ve duygusal gelişimleri konusu annelerin destek almaya ihtiyaç duydukları konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat alt sınıfta bu eğitimlerin; toplumu yozlaştırdığı, toplumda tek tip ebeveynlik oluşturduğu ve anneliğin içgüdüsel oluşu gerekçeleriyle gerekli olmadığı düşüncesi de belirgin bir şekilde görülmüştür. Çünkü her çocuk farklı yapıda olup her zaman bilimsel bilgilerin geçerli

olamayacağını savunmaktadırlar. Anne-baba eğitimlerinin alındığı devlet kurumları olarak halk eğitim merkezleri ve belediyeler ön plana çıkmaktadır. Özel kurumlardan ve danışmanlardan alınan eğitimler ise özellikle üst sınıfın tercihi olduğu görülmüştür.

Annelik sürecinde; sosyal medya, kitaplar ve televizyon gibi bir kaynaktan yararlanma durumu orta sınıf ve üst sınıfta gözlemlenmesinin sebebi ise, bilinç ve farkındalık düzeyinin daha yüksek olması ve maddi imkanlara sahip olma gücü ile açıklanabilir. Özellikle bir uzman desteği olarak annelik sürecini geçiren annelerin üst sınıfı oluşturması tamamen bu bilinç ve imkan varlığı ile açıklanabilir.

Kendi annelik modeli için geleneksel annelik tanımını yapan katılımcılar alt sınıfı oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak araştıran, sorgulayan, geleneksel kalıpların dışına çıktığını dile getiren annelerin yoğunlukla üst sınıfı oluşturdukları gözlemlenmiştir.

Ekonomik durumun annelik sürecini etkilemesi ile ilgili olarak, maddi imkanın artmasıyla birlikte tüm sınıflarda bazı değişiklikler yaşanacağı gözlemlenmiştir. Eğitim alanında, geçirilen vaktin kalitesi ve aktivitelerde uzman desteğinin alınması gibi konularda daha rahat bir tutum ve davranış içerisinde olacaklarını belirtmişlerdir. Bu durumda ekonomik durumun artması halinde katılımcılar, çocuklarının büyümesi ve yetişmesinde kalitenin artacağını savunmaktadırlar. Ekonomik durumun azalması halinde ise alt sınıf katılımcılar hayatlarında bir değişim yaşanmayacağını belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak çocuğun yetişmesinde herhangi bir maddi imkandan faydalanmadıkları için bir değişim de yaşamayacakları gözlemlenmiştir. Orta sınıf ve üst sınıf katılımcıların düşüncelerinde ise bu durumun tersinin yaşandığı görülmüştür. Ekonomik durumlarının azalmaları durumunda hem çocuklarına sağladıkları imkanlarda düşüş hem de kendi psikolojik ve ruhsal durumlarında çöküş yaşayacaklarını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, bütün bu kültürel değerler, sistem ve söylem tarafından oluşturulur. Egemen iktidar tarafından annelik ve kadınlık söylemlerinin çeşitli iktidar mekanizmaları aygıtları tarafından kuşatıldığı ve sürekli olarak yenilendiği saptanmıştır. Bu konu ile ilgili olarak, Balıkesir ili dışında farklı şehirlerde de çalışmaların yapılması çalışmanın daha kapsayıcı ve genellenebilir sonuçlara ulaşması konusunda bilgi verecektir. Çalışmanın daha büyük bir örneklem üzerinden gerçekleştirilmesi, sadece kentte yaşayan anneler ile değil kırsal bölgelerdeki annelerin de çalışma kapsamına alınması mevcut literatürü geliştirecektir.

KAYNAKÇA

Arslan, Z. (2014). Geçmişten Bugüne Eleştirel Bir Orta Sınıf Değerlendirmesi, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 6 (13-14): 62-80.

Aslan, D. A. (2004). Temel Sorunları ve Açılımları ile Sınıf Teorisi, Sınıf Bilinci ve Orta Sınıflar, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (2), 126-143.

Badinter, E. (1992). Annelik Sevgisi: 17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi, (Çev. Kamuran Çelik). İstanbul: Afa Yayınları.

Badinter, E. (2011). Kadınlık mı Annelik mi? İletişim Yayınları.

Bora, A. (2001). Türk Modernleşme Sürecinde Annelik Kimliğinin Dönüşümü, Yerli Bir Feminizme Doğru. (Yay. Hzl. Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe). İstanbul: Sel Yayıncılık: 77-107.

Chodorow, N. (1971). Being and Doing: A Cross-Cultural Examination of the Socialization of Males and Females. *Women in Sexist Society*:173-197.

Fırıncioğulları, S. (2017). Marks'ın Sınıf Kuramındaki Eksikliklere Erich Fromm'un Eleştirisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, Kırğız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, 60:477-493.

Gürçayır, T.S. (2014). Dönüşen Anneliğe Yönelik Netnografik Bir Analiz: Blogger Anneler, *Milli Folklor*, (26) 103: 32:47.

Marshall, S. E. (1997). Splintered Sisterhood: Gender and Class in the Campaign Against Woman Suffrage. University of Wisconsin Press.

Marx, K. (1974). Theories of Surplus Value. Moscow: Progress Publishers.

Poulantzas, N. A. (1975). Political Power and Social Classes. London: Verso. 32-194.

Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). Interpretative Phenomenological Analysis: Theory Method and Research. London: SageBora.

Türkdoğan, Ö. (2013). Ana Akım Medyada Annelik Miti. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 13(2): 35-59.

Ülkücan, G. Ö. (2003). Toplumsal Tabakalaşma ve Eleştirel Kültür Çalışmalarının Kesişim Noktaları, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(1), 129-144.

Weber, M. (1995). Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı. (Çev. Özer Ozankaya). İstanbul: İmge Kitabevi.

Elektronik Kaynaklar:

TUİK,(2018). Gelir Dağılımı İstatistikleri, Link: <http://tuik.gov.tr/Start.do>, (Son Erişim Tarihi: 15.03.2019).

DENGE PERFORMANSINDA FİZİKSEL YAPININ ETKİSİ

The Effect of Physical Structure on Balance Performance

Cemre Can AKKAYA¹, Hakan TAN², Bergün Meriç BİNGÜL³

Sports Sciences ♦ Araştırma Makalesi

0000-0001-8751-4335 (1),

0000-0001-6866-6405 (2)

0000-0002-4001-9617 (3)

¹Yüksek Lisans, İzmit Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

Sporda Performans ve Kondisyon Programı, İzmit., cancemre1@gmail.com

²Yüksek Lisans, İzmit Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Spor Performans ve Kondisyon Programı, İzmit., hakantan798@hotmail.com

³Doç.Dr., İzmit Kocaeli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, İzmit., bergunmeric@gmail.com

Submit Date : 2020-05-16 21:02:58

Acceptdate : 2020-06-06 13:59:31

Ethical Report : Kr. No: KÜ GOKAEK 2019 /04.30, Prj.No: 2019/77

DOI :

Copyright © 2020 * Bursa Gelişim Akademisi

ISSN 2687-4385 * eISSN 2687-6248

<http://www.ijhar.net> * <http://www.ijhar.org>

ijharjournal@gmail.com

Reference : Akkaya, Cemre Can , Tan, Hakan , Meriç Bingül, Bergün (2020), The Effect of Physical Structure on Balance Performance. International Journal of Humanities and Research, June, Year 5, Issue:4, Volume:4, Pages: 48-55

Özet

İnsan vücudunda kas, eklem çapı, kemik uzunlukları, yağ dokusu, beden çevre ölçümleri antropometrik ölçümler ile belirlenmektedir. Antropometrik ölçüm yöntemleri, bireyin veya sporcu gruplarının kemik uzunluk ölçümleri, fiziksel özelliklerin belirlenmesinde kullanılan, maliyeti düşük, uygulaması pratik ölçümlerden meydana gelmektedir. Ölçüm değişkenlerinden çok kullanılan kullanılanları kütle ve boy uzunluklarıdır. Fiziksel yapı belirlenirken kullanılan ölçümler; çap, çevre, uzunluk ve deri kıvrım kalınlıklarıdır. Antropometrik ölçümler sayesinde insan bedeninin genel yoğunluğu, bedenin deri altı yağ oranı ve vücut kas kütlesi hesaplamaları yapılır. Bu hesaplamaları yapılması için vücudun toplam kütlesi, boy uzunluğu, eklem genişliği ile kas toplam geniş alan çevresi ölçümü alınmaktadır. Kas çevresi ile eklem genişlik ölçüm oranları yağ dahil olmayan ağırlığı elde etmemizi sağlar, fakat kas çevre ölçümlerinin deri altı yağ seviyesi ile alakalı olduğu söylenebilir. Bunun sonucu olarak çevre ölçümleri vücudun yağlı ve yağsız kas oranını açıkladığını söyleyebiliriz.

Bütün spor branşlarında etkili bir performansa ulaşabilmek için ilk olarak yapılan spor branşına uygun bir fiziksel yapının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bireyin genetik var olan fiziksel yapısı, aktivite yapma düzeyi üzerinde veya belirli bir branşa özel bireyin yatkın olmasının belirleyici bir rolü olduğu, bunun yanı sıra devamlı yapılan fiziksel etkinlikler neticesinde fiziksel

görünümde branşa özel değişiklikler olduğu literatürde gözlemlenmiştir.

Yapılan araştırmalarda, farklı spor branşlarında sporcularda farklı somatotip özelliklerin görüldüğü, sporcunun fiziksel özelliklerinin somatotip yapısında, branşa sporcu alımında ve başarı elde etmesinde önemli etkisinin olduğu, bu etkenler ile denge kabiliyetinin vücudun kütle ile oranı ve kas esnekliğiyle yakından yakından ilgili olması ile dengesinin genel kabiliyetinin genel esneklik durumuyla mobilitayı yükselttiği, fiziki aktivitelere bağlı kas hasarı riskini azaltmada etken olduğu düşünülmektedir. Fiziksel uygunluk ve mobilita düzeylerinin yarışmacı sporcu ve normal spor yapan sedanterlerin ortaya koyduğu performansta etkili olduğu yapılan araştırmalarda gözlemlenmiştir.

Bizim de amacımız Hayrettin Gürsoy Spor Lisesi öğrencilerinin, antropometrik ve somatotip yoğunluklarının tespit edilmesi ve vücut oran seviyeleri de formüllerle belirlenerek denge özellikleri üzerinde etki düzeylerini araştırmaktır. Çalışmaya 16-17 yaş grubu 11 kadın (yaş 16.27±0.46 yıl, boy 163.55±2.60 cm vücut ağırlığı 53.88±8.75) ve 19 erkek (yaş 16.55±0.51 boy 171.8±4.85 vücut ağırlığı 65.45±7.23) toplam 30 gönüllü olarak seçilen spor lisesinde okuyan öğrenci katılımcı olmuştur. Araştırma gruplarından kas, kemik, eklem ölçümleri ile oran indeksleri, (deri altı yağ düzeyleri, kemik uzunluğu çap ve çevre ölçümleri) ve flamingo ayrı ayrı tek ayak statik denge testi uygulandı. Somatotip karakterlerinin tespitinde Heath – Carter

formülü uygulanmıştır. Antropometrik oran indeks ölçümleri (kalça indeksleri, cormique indeksleri, acromi-iliacus indeksleri, martin indeksleri, göğüs çevrelerinin ölçümleri) formüllerle bulunmuştur. Veriler analizinin yapılmasında SPSS 22.0 yazılımı kullanılmıştır ve indekslerle denge performanslarının ilişki tespitinde çok değişkenli korelasyonel yöntem analizi yapıldı. Kadın spor lisesi öğrencilerin somatotip karakterleri 3-3-3 (dengeli somatotip), erkek sporcuların somatotip ortalamaları 2-4-3 (dengeli mezomorf) olarak hesaplanmıştır. Literatür farklı spor branşlarının farklı somatotip yapılarına sahip olduğunu göstermektedir.

Farklı spor branşlarında takımlarda yer alan erkek sporcuların farklı oran indeksleri ve denge ile fiziki uygunluk düzeylerinde çeşitlilikler tespit edilmiştir. Bu çeşitliliklerin değişik branşların gerekliliği olan farklı fiziki yapıları ve antrenman metodlarının farklılığından ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ayrı olarak boy, ağırlık ve VKİ'nin değişik spor branşlarda farklı fitness parametreleri ile birbirini etkilediği analiz edilmiştir. Kulüp yetkili ve antrenörlerinin, okullarda beden eğitimi öğretmenlerinin çocukları, gençleri ve öğrencileri spora yönlendirme noktasında branşa özgün fiziksel parametreler ve antropometrik oran indeks düzeylerini ölçümlemesinin gerektiğini bununla birlikte branş seçimlerinde fiziki uygunluk parametrelerinin bütün olarak ele alınarak, çok geniş kapsamlı bir test taraması ile yönlendirmelerin yapılması tavsiye edilmektedir.

Çalışmamızda erkek ve kadın spor lisesi öğrencilerinin somatotip karakterleriyle denge özellikleri birbiriyle ilişkisine rastlanmamıştır ($p>0.05$). Diğer fiziki uygunluk parametreleri ile statik denge oranları arasındaki ilişkiye bakıldığında kadınların ayak uzunluklarıyla baskın olmayan ayaklarının statik dengele performanslarıyla aralarında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Denge performansı ile fiziksel yapı arasındaki ilişki ile ilgili çalışmaların literatürde farklı sonuçlar ortaya koyduğu göz önünde bulundurulduğunda daha fazla geniş kapsamlı araştırmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: denge, somatotip, proporsiyon.

Abstract

In the human body, muscle, joint diameter, bone lengths, adipose tissue, body circumference measurements are determined by anthropometric measurements. Anthropometric measurement methods consist of bone length measurements of the individual or groups of athletes, low cost and practical applications used in determining physical properties. The ones used more than the measurement variables are the mass and length. The measurements used in determining the physical

structure; diameter, circumference, length and skin fold thickness. Thanks to anthropometric measurements, the general density of the human body, the subcutaneous fat ratio and body muscle mass calculations are made. In order to make these calculations, body weight, height, joint diameter and muscle circumference measurements are taken. Muscle circumference and joint diameter measurement rates enable us to obtain lean body mass, but muscle circumference measurements can be said to be related to subcutaneous fat level. As a result, we can say that environmental measurements explain the body's rate of fat and lean muscle.

In order to achieve an effective performance in all sports branches, it is considered that a physical structure suitable for the sports branch was made first. It has been observed in the literature that the genetic existing physical structure of the individual has a decisive role on the level of activity or the tendency of the individual to a specific branch, as well as branch-specific changes in the physical appearance as a result of continuous physical activities.

In the researches, different somatotype features are seen in athletes in different sports branches, the physical properties of the athlete have an important effect on the somatotype structure, the sportsman intake and success of the branch, the balance ability and these factors are closely related with body mass index and muscle flexibility, and the balance feature increases mobility with flexibility. Is thought to be effective in reducing the risk of muscle damage due to physical activities. It has been observed in the studies that physical fitness and mobility levels are effective in the performance of competitors and sedentary sportsmen.

Our aim is to determine the anthropometric and somatotype densities of Hayrettin Gürsoy Sports High School students and to determine their effect levels on balance properties by determining their body ratio levels with formulas. A total of 30 volunteer sports high school students, 11 women (age 16.27 ± 0.46 years, height 163.55 ± 2.60 cm body weight 53.88 ± 8.75) and 19 men (age 16.55 ± 0.51 height 171.8 ± 4.85 body weight 65.45 ± 7.23), participated. Among the research groups, muscle, bone, joint measurements and ratio indices (subcutaneous fat levels, bone length diameter and circumference measurements) and flamingo individual foot balance test measurements were applied. Heath-Carter formula was used to determine the somatotype characters. Anthropometric ratio indices (hip index, cormique index, acromi-iliacus index, martin index, chest circumference index) were calculated with formulas. SPSS 22.0 Package program was used to analyze the data and multivariate correlational method analysis was performed to determine the relationship between indexes

and balance levels. Somatotype characters of female athletes were calculated as 3-3-3 (balanced somatotype), and somatotype average of male athletes were calculated as 2-4-3 (balanced mesomorph). The literature shows that different sports branches have different somatotype structures.

Different ratio indices of male athletes in different sports branches, and variations in balance and physical fitness levels were determined. These variations are thought to arise from the difference of different physical structures and training methods required by different branches. Separately, it was analyzed that height, weight and BMI affect each other with different fitness parameters in different sports branches. It is recommended that club officials and coaches measure physical physical parameters and anthropometric ratio index levels at the point of directing physical education teachers in schools to children, young people and students.

In our study, no relation was found between somatotype structures and balance properties in both men and women ($p > 0.05$). When looking at the relationship between other physical fitness parameters and balance performance, a statistically significant relationship was found between foot length and nondominant foot balance performance in women ($p < 0.05$). Considering that studies related to the relationship between balance performance and physical structure show different results in the literature, it can be said that more comprehensive research is needed.

Keywords: balance, balance, somatotype, proportions.

GİRİŞ

Genel olarak bütün spor branşlarında yüksek etkili bir performans ortaya koyarak başarı elde etmek için ilk olarak branşın gerekliliklerinde olan fiziksel özelliklere sahip olunması gerektiği düşünülmektedir. Bireyin genetik olarak sahip olduğu fiziksel uygunluk yapısal özellikleri, antrenmana katılım seviyesi üzerinde veya özel olarak branşına özgü bireyin yatkınlık düzeyinin yüksek olması belirleyici faktör olduğu, bunun yanı sıra düzenli olarak yapılan egzersiz çalışmaları neticesinde fiziksel yapıda branşa özgün farklılıklar oluştuğu bilinmektedir (Gualdi-Russo & Zaccagni, 2001:256-257).

Şimdiye kadar yapılan bazı araştırmalar, çeşitli branşlardan sporcu gruplarının farklı somatotip yapıları sahip olduğu, sporcuların fiziki yapılarının somatotip karakterleri ve branş seçimi yapıp yönlendirilmesinde, başarıya ulaşma düzeyinde büyük etkisi olduğunu ve bu etkenlerin sporda yeterli yüksek düzey performansı beraberinde getirdiğini göstermektedir. Bu sebepten çoğu araştırmacılar, çeşitli sporcu grupları ile branşa uygun çalışmalar yapmış, bu spor branşlarına yönelik antropometrik oran indeksleri geliştirmiş ve araştırmalarda

bu oran indekslerden yararlanmışlardır.

Bireyin somatotip karakterlerini tespit etmek için kullanılan oran indekslerden spor branşlarında faydalanılabilmektedir (Cicioğlu, Günay, & Gökdemir, 1998:9). İnsanın vücudunda kemiğinin uzunluk ölçüleri, kasların dokusu, yağ oranı seviyeleri fiziki yapı ölçümleri yapılarak belirlenebilmektedir. Fiziki yapının ölçülmesinde uygulanan metodlar, bireyin veya grupların kemik uzunlukları, fiziki özellik yapılarının tespit edilmesinde kullanılan detaylı veriler ortaya koyan, maddi olarak uygun, pratikte yapılması kolay ölçüm metodlarından oluşur (Önal, 2016: 98-99). Ölçüm parametreleri arasında en çok kullanılan ölçümler vücudun kütlesi ve boyun yükseklik ölçümleridir. Fiziki yapıda toplam ve kesitsel olarak yorumlama yapılmasında çeşitli ölçüm yöntemleride kullanılmaktadır (çap, çevre, uzunluk ve yağ kalınlık seviyeleri). Fiziki yapı ölçüm yöntemleriyle insan vücudu toplam özellikleri, toplam yağlı ve yağsız beden ağırlığı verileri elde edilir. Bu nedenle bedenin toplam kütlesi, boy toplam uzunluk, genişlik ile çevrenin ölçülmesinden alınan verilerden faydalanılmaktadır. Kas çevresiyle genişlik ölçümleri insan bedeninin yağ hariç ağırlığının bulunmasını sağlar, lakin farklı çevre ölçümleri alınarak vücudun yağının oranının değeri verileriyle alakasının bulunduğuna değinilmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak, kasın çevresinin ölçümleriyle diğer ölçümler ile insan bedeninin yağ ve yağ olmadan kas ağırlığının oranıyla ilgili bilgiler elde edilebileceğini ortaya koyabiliriz (Zorba, 2006: 71).

Sporcuların dengesiyle ilgili yeteneğinin kasın fibrillar arası iç koordinasyonu, propriyoseptif duyusu ile toplam kondisyon seviyesinin alakalı olmasıyla birlikte somatotip karakterleri ve fiziksel özellik yapılarının denge performanslarında etki oranının yüksek olduğu söylenebilir. Denge, insan bedeninin merkez noktasının (ağırlık merkezi) değişimine karşı konumlanma ve yeniden denge kuran motorik yetenek olmasıyla vestibüler sistemin, görsellik olarak ve duyuşal hissiyatların dönütüyle sinirlerin ve kasların iletilerinin uyarılmasının sonucunda meydana gelmektedir (Boccolini, 2013: 37). Dengenin iki başlık altında ele alındığı bilinir. Tek ayak statik denge, insan bedeninin dengesini sabit bir konumda veya şekilde hareketin minimum seviyede tutularak dengede kalabilme yeteneğidir. Dinamik denge özelliği ise mobilitenin tamamını veya bir kısmını dengesini sağlayabilme yeteneğidir (Kuşakoğlu, 2012:5-6). Ortaya konulan performansın yüksek derecede önemli olan etkeninden ve kondisyon düzeyi özelliklerinin temel yapısını oluşturan denge özelliği spor branşına özgün yeteneklerin başarılı düzeyde düzeyde gerçekleştirilmesinde önemli bir faktördür

(Erdoğan, 2017: 11). Bundan dolayı dengeyi kontrol etmek ve sürekliliğini devam ettirmek için yapılan antrenman programlarının önemliliğine vurgu yapılmalıdır. Statik dengenin performans düzeyi, bedenın kütlesinin oranı ve esnekliğinin arasında ilişkisinin belirlendiği ve insan statik dengesinin kabiliyetinin esneklik ile birlikte yaşam kalitesi düzeyini yükselttiği, yoğun antrenmanlardan dolayı meydana gelen spor yaralanmalarını minimum düzeye indirme noktasında yüksek önem arz ettiği araştırmalarla ortaya konmuştur. Fiziki uygunluk düzeyi, yarışmacılar ile normal yaşantısına devam eden insanların mobilite ve hareketlilik yeteneklerinde önemli düzeyde etkisi olduğu gözlemlenmiştir (Aydoğan ve Ark., 2017:12). Performansta etkili fiziki özellik, diğer ifade şekliyle motorik yetenekler, fizyolojiyle ilgili sistem potansiyellerinin gerçekleştirilme düzeyinde etki yaratmaktadır. Fiziki özellikler; yarışmacının optimal düzeyde potansiyel sergileyebilmesinde etken faktörlerdendir (Ayan ve Ark., 2011: 27).

Bizde araştırmada Hayrettin Gürsoy Lisesi içinde okuyan ve spor yapan öğrencilerin fiziki yapıları, somato karakterlerinin analizi ile antropometri alanında oran indeksleriyle statik dengelerinin performansında ki etki durumlarını araştırarak analiz etmektedir.

MATERYAL VE METOT

Evren ve Örneklem

Çalışma evreninde, 2018-2019 döneminde Hayrettin Gürsoy Spor Lisesi'nde eğitim gören 16-17 yaş seviyesinde öğrenimine devam eden erkek ve kız öğrenci grubu yer almaktadır. Araştırma örnekleminin grubunu da çalışmada bilgilendirme sonucu gönüllülük esasıyla katılım sağlayan 11 kadın, (yaş 16.27±0.46 yıl, boy 163.55±2.60 cm, vücut ağırlığı 53.88±8.75) ve 19 erkek yaş 16.55±0.51, boy 171.8±4.85 vücut ağırlığı 65.45±7.23) toplam 30 gönüllü olan sporcu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi ve Uygulama

Çalışmanın resmi olarak yapılabilmesi için Kocaeli Üniversitesi klinik araştırmalar etik kurulu tarafından etik kurul onayı alınmıştır. Araştırma için nicel araştırma biçiminden çok değişken olan korelasyon yöntem analizi yapılmıştır. Araştırma için denek grubuna aydınlatılmış onam bilgisi sunulması sonrası, tüm katılımcılardan ebeveynleri ve kendilerinin imzasıyla gönüllülük için aydınlatılmış onam bilgi formu doldurtulmuştur.

Sporcu öğrenci grubuna bir gün önce yüksek yoğunluklu antrenman gerçekleştirmemeleri bilgisi ve 24 saat öncesi çay, kahve benzeri diüretik etkisi bulunan sıvıları yüksek dozajda almamaları söylenmiştir. Testlerden önce, katılımcıların hareket kabiliyetlerini azaltmayacak uygun giysi ve ayakkabı kullanmaları talep edilmiştir. Hayrettin Gürsoy spor lisesine ait egzersiz odasında fiziksel yapı ölçümleri yapıldıktan sonra statik dengelerinin düzeylerini

ölçmek için 15 dk hareketli ısınmalar kullanılmıştır. Sonrasında flamingo statik denge testi baskın ve baskın olmayan bacak olarak analiz edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Antropometrik Ölçümler

Katılımcı erkek ve kız öğrencilerin boy uzunlukları duvar cetvel skalası, beden çevrelerinin ölçümleri (mezura ile mm olarak), vücut kütleleri (tanita marka elektronik özellikli tartıya kg birimiyle), genişlik ölçümleri (kayan kaliper) derinlik ölçümleri (kıvrık uçlu kaliper) ve deri altı yağ kalınlık düzeyi (holtain marka skinfold kaliper) kullanımıyla ölçümlenmiştir.

Hesaplama Formülleri

Vücut yağ yüzdesi SİRİ formülü ile (4.95/Vücut Yoğunluğu) -4.50, antropometrik oran indeksleri aşağıda belirtilen formüller kullanılarak analiz edilmiştir (Tablo1).

BEDEN KÜTLE İNDEKSİ (VKİ)	CORMIQUE İNDEKS	ACROMI - ILIACUS İNDEKS	MARTINE İNDEKS	BACAK İNDEKS	KALÇA İNDEKSİ	GÖĞÜS ÇEVRE İNDEKSİ
Beden ağırlığı (kg)/ Boy (m) 2	(Oturma yüksekliği / boy) x 100	(bılliac genişlik x 100)/Biacromial genişlik	Boy / Göğüs Genişliği	(100* bacak uzunluğu) / boy	(100* bılliac genişlik) / boy	(100* göğüs çevresi) / boy

Tablo 1. Antropometrik Oran İndeksleri Formülleri

Somatotip Hesaplama Formülleri

Somatotip özelliklerini belirlemek için Heath-Carter yöntemi kullanılmıştır (Carter & Heath, 1990). Endomorfi = 0.7182 + 0.1451 (X1) - 0.00068 (X2) + 0.0000014 (X3) X1 = Triceps deri kıvrımı, X2 = Subscapula deri kıvrımı, X3 = Suprailiac deri kıvrımı

Mezomorfi = {(0.858 X HUM.BI.ÇAP) + (0.601 X FEM. BI.ÇAP) + (0.188 X (BIC.ÇEV. - TRIC.DERİ KAL.) + (0.161 X (CALF ÇEV. - CALF DERİ KAL.)) - (BOY X 0.131) + 4.5 }

Ektomorfi = (BOY - AĞIRLIK ORANI) X 0.732 - 28.58 BOY- AĞIRLIK ORANI (BAO) = BOY (CM)/ KÜP KÖK AĞIRLIK (KG) (TAMER, 2000).

BAO > 40.75 ise Ektomorfi = 0.732 BAO - 28.58

4.75 ≥ BAO > 38.25 ise Ektomorfi = 0.463 BAO - 17.63

BAO ≤ 38.25 ise sonuç değere 0.1 eklenir.

Flamingo Denge Testi (FDT)

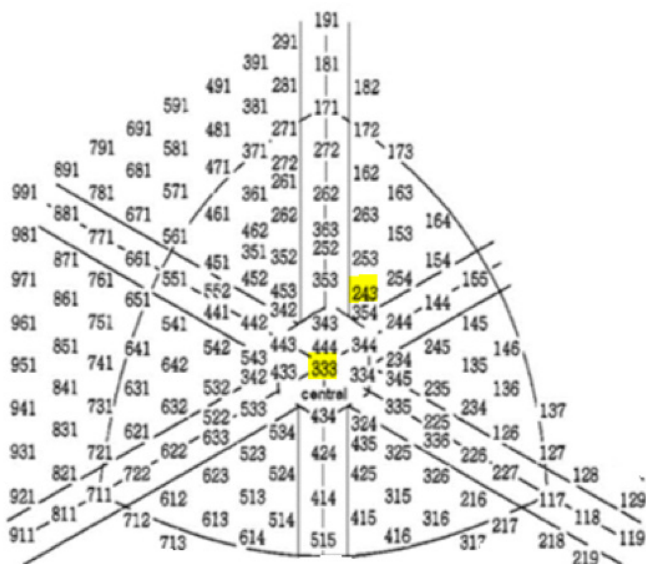
Araştırmanın grubunun statik dengelerinin düzeyini tespit etmek maksatıyla Flamingo Denge Testi uygulandı. Testin uygulanışına göre çalışma grubu; 50 cm. uzunlukta, 4 cm. yükseklikte ve 3 cm. genişlikte tahtadan olan denge ekipmanının üstüne baskın olan ve baskın olmayan ayaklarını kullanarak dengelerini sağladılar. Boşta olan ayaklarını dizden açı yaparak, kalçalarına kaldırarak, aynı yöndeki el ile kavrayacak biçimde pozisyonunu sağladılar. Çalışma grubunda bir

ayaklarıyla denge sağlanır iken, süreleri başlatıldı ve 1 dakika süresince dengelerini korumaya çalıştılar. Dengeleri korunamadığında (ayak bırakıldığında, tahta alanından düştüğünde, bedenin bir bölümüyle zemine dokunmak ve benzeri) süreleri duraklatıldı. Araştırmannın grubunda, sabit denge ekipmanının üzerinde denge sağlanıldığında, süreleri aynı zamandan devam etti. Her dengeleri korunamadığında 30 puan olarak seçilen puandan azaltma yapılarak değerlendirme yapıldı ve skorları yazıldı. Denekler 30 saniye süresinde 15 kez denge sağlanamazsa testleri geçersiz sayılmıştır. Bir dakika boyunca testin bu biçimde sürmesiyle süreleri bittiğinde, çalışma grubunun her denge kurma denemesi (düşme sonrası) not alınmış, bu sayı test sonunda toplam süreleri bittiğinde puan olarak not edilmiştir.

İstatistiksel Analiz

Veri analiz yöntemi olarak SPSS 22.0 programının paket özellikleri kullanılmıştır. Araştırmanın deneklerinin değişken parametrelerinde gerçekleştirilen verilerden elde edilen bulgu sonuçlarının aralarında istatistiki bakımdan önem düzeyi yüksek farkın görülüp görülmediğini tespit etmek için; normallik dağılımında olan parametrelerde pearson korelasyon, normallik dağılımında olmayan değişken parametreleri için spearman korelasyon testleri uygulanmıştır. Verilerin %95 güvenirlilik düzeyinde $p < 0.05$ anlamlılığın seviyesinde değerlendirme yapılmıştır.

BULGULAR

Şekil1. (Kadın ve erkek sporcuların somatotip ortalamaları)

-Kadın katılımcıların somatotip ortalaması ayrıntılı olarak hesaplanmıştır yuvarlanmış olarak 3-3-3 (dengeli somatotip), erkek katılımcıların somatotip ortalamaları 2-4-3 (dengeli mezomorf) olarak hesaplanmıştır.

	CİNSİYET	BOY			AĞIRLIK			VKİ			YAĞ YÜZDESİ		
		X±SS	r	p	X±SS	r	p	X±SS	R	p	X±SS	r	p
DOMİNANT AYAK	KADIN	164,09±2,76	,366	,268	55,09±8,36	-	,947	20,40±2,87	-,094	783	15,69±1,95	-,441	,175
	ERKEK	172,07±4,92	-,088	,720	65,22±7,00	-	,871	22,05±2,05	,111	,650	9,51±2,72	,302	,208
NONDOMİNANT AYAK	KADIN	164,09±2,76	,113	,740	55,09±8,36	,	,589	20,40±2,87	,330	,321	15,69±1,95	,133	,697
	ERKEK	172,07±4,92	-,223	,360	65,22±7,00	,	,936	22,05±2,05	,187	,442	9,51±2,72	,052	,832

Tablo 2. Cinsiyet Açısından Dominant ve Nondominant Ayak Denge ile Boy, Ağırlık, VKİ ve Yağ Yüzdesi İlişkisi.

-Kadın ve erkeklerde dominant ve nondominant ayak denge ile boy, ağırlık, VKİ ve yağ yüzdesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

	CİNSİYET	ENDO			MEZO			EKTO		
		X±SS	r	p	X±SS	r	p	X±SS	R	p
DOMİNANT AYAK	KADIN	2,51±0,75	,550	,079	2,95±1,76	-,185	,587	3,58±1,43	,127	,710
	1									
	ERKEK	2,10±0,59	,245		4,15±2,13	,099	,686	2,81±1,01	-,083	,737
	9			312						
NONDOMİNANT AYAK	KADIN	2,51±0,75	,188		2,95±1,76	,014	,968	3,58±1,43	-,330	,321
	1			580						
	ERKEK	2,10±0,59	,037		4,15±2,13	,048	,846	2,81±1,01	-,148	,546
	9			881						

Tablo 3. Cinsiyete Göre Dominant ve Nondominant Denge ve Somatotip İlişkisi.

-Kadın ve erkeklerde dominant ve nondominant ayak denge ile endomorfi, mezomorfi ve ektomorfi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

	CİNSİ-YET	KALÇA İNDEKSİ			CORMIQUE İNDEKSİ			ACROMI-İLİACUS İNDEKSİ			MARTİN İNDEKSİ			GÖĞÜS İNDEKSİ		
		X±SS	r	p	X±SS	r	p	X±SS	r	p	X±SS	r	p	X±SS	r	p
DOMİNANT AYAK	KADIN	15,81±	,147	,666	79,45±	-,379	,251	90,84±	-,009	,979	1,95±	,427	,190	51,25±	-,412	,208
		1,51			2,03			4,96			0,12			3,21		
	ERKEK	15,50±	,342	,152	78,12±	,215	,376	78,94±	,026	,916	1,90±	-,160	,513	52,55±	,179	,462
		3,55			2,02			18,1			0,08			2,28		
NONDOMİNANT	KADIN	15,81±	,322	,334	79,45±	-,050	,883	90,84±	-,142	,677	1,95±	-,037	,915	51,25±	,037	,915
		1,51			2,03			4,96			0,12			3,21		
	ERKEK	15,50±	-,275	,255	78,12±	,254	,294	78,94±	-,115	,641	1,90±	-,134	,584	52,55±	,134	,584
		3,55			2,02			18,1			0,08			2,28		

Tablo 4. Cinsiyete Göre Dominant ve Nondominant Ayak Denge ve İndeksler İlişkisi

-Kadın ve erkeklerde dominant ve nondominant ayak denge ile kalça indeksi, cormique indeks, acromi iliacus indeks, martin indeks ve göğüs çevre indeksi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit

edilmemiştir($p>0,05$).

	CİNSİYET	BACAK UZUNLUĞU			OTURMA YÜKSEKLİĞİ			AYAK			UYLUK			BALDIR		
		X±SS	r	p	X±SS	r	p	X±SS	r	p	X±SS	r	p	X±SS	r	p
DOMINANT AYAK	KADIN	33,74±3,74	,391	,234	130,34±2,51	-,180	,597	23,59±0,91	,172	,612	38,81±2,44	-,441	,175	37,54±2,58	-,208	,539
	ERKEK	37,73±4,53	,018	,940	134,34±1,37	,215	,376	24,92±1,32	-,312	,194	40,18±2,74	,033	,892	39,15±3,04	-,150	,540
NONDominant	KADIN	33,74±3,74	,106	,756	130,34±2,51	,131	,701	23,59±0,91	,679*	,022	38,81±2,44	,266	,429	37,54±2,58	,573	,065
	ERKEK	37,73±4,53	-,253	,296	134,34±1,37	-,266	,271	24,92±1,32	-,330	,167	40,18±2,74	,061	,805	39,15±3,04	-,126	,608

Tablo 5. Cinsiyete Göre Dominant ve Nondominant Ayak Denge ve Uzunluk İlişkisi.

-Kadınlarda ve erkeklerde dominant ve nondominant ayak denge ile bacak uzunluğu, oturma yüksekliği, uyluk ve baldır uzunluğu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

-Kadınlarda ayak uzunluğu ve nondominant ayak denge arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Hayrettin Gürsoy Spor lisesi'nde farklı branşlardan öğrenci grubunun morfolojiki yapıları ve fiziksel yapıları, somato karakterleri ile antropometriden oran indeks yüzdeleri de analiz edilerek statik dengelerinin performanslarıyla arasında olan etkisel farklılıkları ölçümlemek ve çıkarımlarda bulunmak amacı ile gerçekleştirdiğimiz çalışmamızda kadın sporcuların somatotip karakterleri ortalaması 3-3-3 (dengeli somatotip), erkek sporcuların somatotip ortalamaları 2-4-3 (dengeli mezomorf) olarak bulunmuştur (Şekil 1). Literatüre bakıldığında çeşitli spor branşlarının farklı somatotip yapılarının olduğunu görmekteyiz. Kadın ve erkek spor lisesi öğrencilerinin somatotip karakterleri açısından baskın olan, aynı zamanda baskın olmayan statik dengelerinin performanslarının anlamlılık düzeyinde fark bulunmadığı, sonuçlardan kadın spor lisesi öğrencilerin ayaklarının uzunluğuyla baskın olmayan ayaklarının statik dengesinin performanslarıyla istatistiki açıdan anlamlılık düzeyinde ilişki bulunduğu ($p<0,05$), başka parametrelerle yükselen ve azalan doğrultuda düşük düzeyde farklı bağlantı bulunmasına karşın anlamlılık düzeyinde ilişkiye ulaşılmadığı bulgularına varılmıştır. Elde edilen sonuçlarla literatürde yapılan araştırmalar tartışılıp, araştırma analiz ve bulguları incelenmiştir.

Qiu ve Xiong (2013) çocuklarla erişkin kişiler ile gerçekleştirdiği araştırmada VKİ ve statik denge performansları arasında çocuklarda denge özelliği yükseldikçe VKİ'nin azalma eğiliminde olduğu, erişkinlerde ise anlamlı düzeyde sonuç elde edilmediğini, denge

ve vücut kütlesi arasında çocuklarda ve erişkinlerde vücut kütle oranı azalma eğiliminde oldukça denge kabiliyetinin yükseldiğini açıklayarak analiz etmişlerdir. Gerçekleştirdiğimiz araştırmada da dominant ayak ile yakın veriler analiz edilmiştir. Moein ve Movaseghi (2016) VKİ'yle ve durağan dengelerinin performanslarıyla hareketli olarak uygulanan dengelerinin performansının artan yönde ilişkisinin bulunduğunu ve bu ilişki seviyesinin az derecede bulunduğunu açıklamışlardır, bu araştırmada boylarının uzunluğunun yükseldikçe hareketli olarak uygulanan denge performansının azalma eğiliminde olduğunu, statik denge performanslarında ise anlamlılık oranının farklı olmadığını söylemişlerdir. Gürkan (2012) vücut kütlesi yükseldikçe denge özelliğinin azalma eğiliminde olduğunu, Ku ve ark. (2012) yüksek derecede vücut kütlelerine sahip olan çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmada statik denge kabiliyetinin yüksek kütleli kişilerde azalma eğiliminde olduğunu ve VKİ ile yağ oranının yüzdesinin yükseldikçe denge kabiliyetinin azalma eğiliminde olduğunu bildirmişlerdir. Bizim çalışmamızda ise kadın öğrenciler dominant ayak denge kabiliyeti ile kütle, yağ yüzde oranı ve VKİ arasında benzer nitelikte sayılabilecek sonuçları olduğu, erkek öğrencilerde yalnız beden kütlelerinde yakın nitelikte veriler bulunduğunu, VKİ ile yağlarının yüzde oranının yakın nitelikte sonuçlar sergilemediği söylenebilmektedir. Bu sonuçların nedeninin çalışma grubunda olan öğrencilerin farklı spor branşlardan ve yaş grubu özelliklerinin diğer yapılan araştırmaların örneklem grubu özellikleriyle değişik özelliklerden yapılmasıyla sonuçlandırılabilir.

Top ve ark. (2018) hareketli zemin dengelerinin performans düzeyinde yarışmacı grubun somatotip karakter özelliklerinin durumuna göre farklılaştığını, statik denge performansı özelliklerinin ise farklılık göstermediğini analiz yapmışlardır. Alonso ve ark. (2012) denge özelliğinin ektomorfi değeriyle istatistiki olarak belirgin düzeyde artan yönlü ilişkisinin oluştuğunu, ektomorfi eğilim değerleri yükseldikçe deney grubunun denge kabiliyetinin arttığı sonucuna varmışlardır.

Salimi ve ark. (2016) statik dengenin özelliğiyle somato karakterlerinin ilişkisel düzeyiyle alakalı açıdan, denge performansının, endomorfi ile mezomorfi bakımından anlamlılık düzeyi ve azalan yönlü bir alakasının olduğu analizine varmış, elde edilen analizinde endomorfiyle mezomorfik özelliğe yönelen sonuçların denge özelliğinin azalarak devam ettiğini bildirmişlerdir, ektomorfi değerinde dengenin performansı ile artan doğrultuda ilişkisinin ortaya konduğunu bildirmişlerdir. Bu yaptığımız analizde de; dengeyle ektomorfik değerinin artan doğrultuda ilişkisinin ($r=,127$) olduğunun fakat istatistiki açıdan anlamlılık düzeyinde farklılığın bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Spor lisesinden sporcuların çeşitli branşlardan ve değişik egzersiz uygulamalarından dolayı somato karakterlerinin, antrenman seviyesiyle egzersiz uygulama eğilimlerinin etkeni mevcuttur. Uygulanan antrenmanlar kişinin fiziki görünümünde farklılıklara ve değişimlere yol açacağından dengelerinin performans değişimlerinin anlamlılık düzeyinde bulgular ortaya koymadığı ve bunu. Kapsamında gerçekleştirilen araştırmaların benzer branştan sporcuların araştırılmasında etken bir analiz çıkacağı öngörülmektedir. Moein ve Movaseghi (2016) genç ve orta yaşlar arasından üniversitede spor yapan öğrenciler ile gerçekleştirdiği araştırmada antropometrik oran indeksler (vücut boy uzunluğu, kütle, alt ekstremitelerinin kemik boyutlarıyla genişliği en çok çevrelerinin ölçümlerinin, VKİ, belin kalçayla orantısının ölçümü) ile statik dengelerinin performansları arasında olan ilişkisine bakmışlar ve baskın ayaklarının sabit dengeleriyle bacağın alt kısım uzunluğunun arasındaki ilişki $r=0,164$ seviyesinde azalan oranda ilişkiyi analiz etmişlerdir. Yapılan bu araştırmada baskın olmayan ayaklarıyla sabit dengelerinin performansının ilişki değerinde istatistiki olarak anlamlılık düzeyinde korelasyona rastlamamışlardır. Sağlık sorunu olmayan kadınların sabit dengesinin özelliğinde olan değişik oranları analiz eden fiziksel yapı oran indekslerin söz konusu olmadığı aynı zamanda görmelerinin duyusu, vestibüler ve propriyoseptif mekanizmalar benzeri başka parametrelerin denge kabiliyetinde rolünün fazla etken olduğu görüşünde olmuşlardır, yaptığımız çalışmayla benzerlik özellikler görünmektedir ama kadınların baskın olmayan ayaklarının uzunluğuyla sabit dengelerinin performanslarıyla aralarında anlamlılık düzeyinde yükselen yönde ilişkisinin olduğu farklılık açısından diğer çalışmadan ayrı olarak analiz edilmiştir. Qiu ve Xiong (2013) 15 ergen sporcu ile yaptığı çalışmada sporcuların ayaklarının uzunluğunun statik dengelerinin performanslarıyla yükselen doğrultuda anlamlılık düzeyinde korelasyon bulmuşlardır ve ayaklarının uzunluğunun yükseldikçe denge kabiliyetinde arttığı sonuçlarını elde etmişlerdir. Bu elde edilen sonuçlar çalışmamızda da anlamlı düzeyde bulgu elde ettiğimiz sporcuların ayaklarının uzunluklarının ve sabit dengelerinin performansı ilişkilerini destekler niteliktedir.

Spor lisesinden öğrenci grubunun fiziksel hareketlilik seviyesi değişikliklerinin fiziki özelliklerinde etkili olduğu, bunun nedeninin dengelerinin performansları ile somato karakterlerinin etkisel ilişki düzeyinde anlamlılık seviyesinde bulgular çıkartmadığı kanısına varılmıştır. İlgili gerçekleştirilen araştırmaların benzer branş sporcularıyla ve fazla katılımcıyla uygulanarak yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alonso, A. C., Luna, N. M. S., Mochizuki, L., Barbieri, F., Santos, S., & Greve, J. M. D. A. (2012). The Influence Of Anthropometric Factors On Postural Balance: The Relationship Between Body Composition And Posturographic Measurements In Young Adults. *Clinics*, 67(12), 1433-1441.
- Ayan, V., & Erol, E. (2016). Türk Yıldız Milli Erkek Basketbol Takım Sporcularının Somatotip Yapılarının Ve Performans Özelliklerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 2089–2098. Retrieved From [Http://Dergipark.Gov.Tr/Kefdergi/Issue/27734/327783](http://Dergipark.Gov.Tr/Kefdergi/Issue/27734/327783)
- Ayan, V., Kaya, M., Erol, A.E., (2011). Erkek Çocuklarının Futbol Branşı İçin Somatotip Ve Performans Özelliklerinin İncelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*. 5(3), 27-31.
- Aydoğan Arslan, S., Sertel, M., Yıldırım Şahan, T., & Kurtoglu, F. (2017). Yaş Ve Vücut Kütle İndeksinin Esneklik Ve Denge Performansı Üzerine Etkisi. *Türk Fizyoterapi Ve Rehabilitasyon Dergisi*, 28(1), 12–18. <https://doi.org/10.21653/Tfrd.330506>
- Boccolini, G. B. (2013). Using Balance Training To Improve The Performance Of Youth Basketball Players. *Sport Sciences For Health*, 9(2), 37-42.
- Carter, J.E.L., & Heath, B.H. (1990). *Somatotyping - Development And Applications*. Cambridge: Cambridge University Press, 188-194.
- Cicioğlu, İ., Günay, M., & Gökdemir, K. (1998). Farklı Branşlardaki Elit Bayan Sporcuların Fiziksel Ve Fizyolojik Profillerinin Karşılaştırılması. *Gazi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(4), 9–16. Retrieved From [Http://Dergipark.Gov.Tr/Gbesbd/Issue/27958/305122](http://Dergipark.Gov.Tr/Gbesbd/Issue/27958/305122)
- Eler, N. (2018). Farklı Sporlarda Antropometrik Ve Fiziksel Uygunluk Parametrelerinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(3), 32–46. Retrieved From [Http://Dergipark.Gov.Tr/Ataunibesyo/Issue/39710/441907](http://Dergipark.Gov.Tr/Ataunibesyo/Issue/39710/441907)
- Erdoğan, C. S. ((2017).). Farklı Denge Egzersizlerinin Voleybolcularda Statik Ve Dinamik Denge Performansı Üzerine Etkileri. *Spor Ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 11-18.
- Gualdi-Russo, E., & Zaccagni, L. (2001). Somatotype, Role And Performance In Elite Volleyball Players. *The Journal Of Sports Medicine And Physical Fitness*, 41(2), 256-262. Retrieved From [Http://Europepmc.Org/Abstract/MED/11447371](http://Europepmc.Org/Abstract/MED/11447371)
- Gürkan, A. C., Sever, O., Er, F. N., Suveren, C., Koçak, M., & Hazar, M. (2012). The Comparison Of Balance And Body Fat Percentage Of Elite Futsal Players And Sedentary People. *Journal Of Physical Education & Sports Science/ Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(3), 267-269.
- Ku, P. X., Abu Osman, N. A., Yusof, A., & Wan

Abas, W. A. B. (2012). Biomechanical Evaluation Of The Relationship Between Postural Control And Body Mass Index. *Journal Of Biomechanics*, 45(9), 1638-1642. <https://doi.org/10.1016/j.jbiomech.2012.03.029>

Kuşakoğlu, Ö. (2012). Adölesan Dönemde Farklı Yaş Gruplarındaki Erkek Futbolcularda Çevikliğin Değerlendirilmesi . (Master's Thesis, İstanbul Bilim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 5-6).

Moein, E., & Movaseghi, F. (2016). Relationship Between Some Anthropometric Indices With Dynamic And Static Balance In Sedentary Female College Students. *Turkish Journal Of Sport And Exercise*, 18(1), 45.

ULUSLARARASI İNSAN VE SANAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (IJHAR), Pardüs Yayıncılığının desteği ile Haziran 2016 yılında yayın hayatına başlamış, 2019 yılında Uludağ Koleji- Uludağ Gelişim Akademisi yayıncı desteği ve kurucu heyet ortaklığı ile kurumsal değişim sağlayarak, ilke, hedef ve amaçlarını güncellemiş akademik bir dergidir. İjhar'ın temel ilke ve amacı Dünya ve Türkiye'deki halkbilimi, sanat ve kültürel miras çalışmalarını izlemek, disiplinler arası yapılan araştırmaları yayımlamak ve bu alandaki çalışmaları uluslararası düzeye taşımaktır. İjhar, yayın hayatına başladığı günden başta ULAKBİM Dergipark olmak üzere, Google Academic, DoçPlayer, Road Open Acces, International Standart Serial Namber, Academic Resource, DRJI Indexed Journal, İdealOnline, World Cat ve Islamic Market gibi birçok ulusal ve uluslararası indexlerde taranmaya başlamıştır.

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları dergisi (IJHAR), öncelikle Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılapları doğrultusunda, kültürü araştırma ve yaşatma ilkelerini benimsemiştir. Yayınlarında UNESCO'nun 2003 yılında aldığı kararlar doğrultusunda "Somut Olmayan Kültürel Miras" listesine bağlı kalmayı amaçlanmıştır. Dergimize hem basılı hem de elektronik www.ijhar.net, www.ijhar.org adreslerinden ulaşılabilir.

ULUDAĞ
GELİŞİM
AKADEMİSİ
INTERNATIONAL SCHOLAR ACADEMY

www.ijhar.net / www.ijhar.org
ijharjournal@gmail.com / P: +90 (224) 4130006

Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA